

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA (HDPZ)

ISSN 1331-4688

politički

ZATVORENIK

GODINA IX. - TRAVANJ 1999. - CIJENA 10 kn

BROJ

85

- Sjećanje na hrvatskog mučenika Stipu Javora •Žumberčani u borbi za slobodu Hrvatske • Krvava bitka za Travnik • Odgođena isplata povišenih mirovina •
- Hoće li naš list prestati izlaziti ? •Dokumenti, sjećanja, svjedočenja•

"BOLJE RAT NEGO PAKT!"

Tako je grmjelo 27. ožujka 1941. ulicama Beograda. Zloslutna jeka raznosiла se diljem omrznute Jugoslavije. Uza strepnju majki čiji su sinovi pozvani u vojne postrojbe, strah se uvlačio zbog naleta jake njemačke vojne sile koja ne će trpjeti izazovno raspoloženje izazovne i prepotentne srpske soldateske i buntovnoga srbskog naroda, poticanog od komunističkih poslušnika.

Kako je rat brzo počeo, tako je brzo i završio. Iz toga olujnog događaja za nas je sinulo sunce slobode. Već prvog dana mnoge vojne postrojbe predvođene hrvatskim časnicima odkazuju posluh vojnim komandama. Hrvatski se časnici sami ili sa svojim jedinicama stavlaju na raspolažanje za uspostavu države Hrvatske. Lanjske smo godine kronološki naveli te događaje. Ta je iskra zapalila srca koja su zgrabila puške i organizirala prve vojne jedinice nove vojske. Zbog toga je mogao pukovnik Slavko Kvaternik već 10. travnja proglašiti uspostavu Nezavisne Države Hrvatske. To se dogodilo točno u 16 sati i 10 minuta, kad je sa zagrebačke krugovalne postaje pročitan proglašenje u ime Poglavnika, Dr. Ante Pavelića.

Marko Sinović u knjizi "NDH u svjetlu dokumenata" piše: "Protivno tvrdjenju hrvatskih neprijatelja, uspostava Nezavisne Države Hrvatske uslijedila je između 16 i 16.10 sati, a prije ulaska postrojbi 14. njemačke ophodne divizije u Zagreb. O tome svjedoče konzul Sjedinjenih Američkih Država u Zagrebu, Mr. John James Meilly, koji poslije izvješće američkog državnog tajnika o 'tisućama oduševljenih građana', zatim dr. Edmund Wesemayer u svom izvješću von Ribentropu, u kojem, također govori o 'golemom oduševljenju i kićenju grada zastavama', sledi ratni dnevnik general-pukovnika F. Haldera, glavara glavnog stožera njemačke vojske koji označuje ulazak njemačke vojske u Zagreb u 17,45 sati, prema izvješću generala Ernesta Khuena, zapovjednika 14. oklopne divizije: isto i gosp. Flicke, u svojoj knjizi 'Kroatien 1941-1944.', dok njemačko izvješće također veli da su njemačke postrojbe ušle u Zagreb navečer 10.04.1941."

Tako neka znadu svi da je NDH stvarana voljom naroda isto kao što je i ova demokratska Hrvatska obnovljena voljom i odlukom ovog naroda, čemu smo mi svjedoci. Zaludu se upinju sve sile pakla i lažnih demokracija. Hrvatska je naša stvarnost, na čemu naša zahvala opet jednomu odlučnom vodi, ovaj put dr. Franji Tuđmanu.

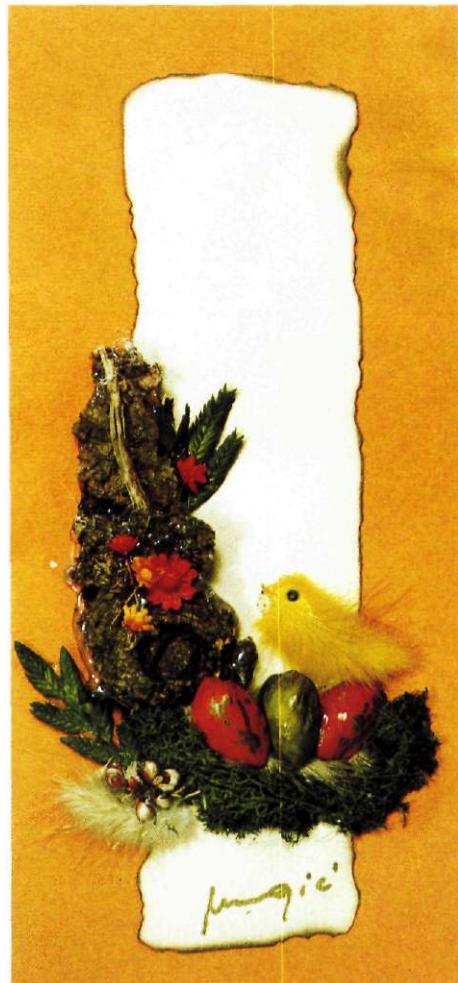
Ali, kako život ide vijugavim stazama, tako i naša radost ne može vječno trajati. Vidim da se u ovu našu svakodnevnicu ubacuju zakleti neprijatelji i poticatelji oružane pobune protiv naše slobode i ove Države. Dok je "preosvešteni" Pavle blagoslovio oružje i zaklinao svoj srbski narod da mora osvetiti svoju braću koja su, veli, "proterana sa svojih vekovnih ognjišta" - evo neki ga dan vidimo kao "andela mira", kako reče "sveštenik" SPC Milenko Popović, na njegovu dočeku u Zagrebu. Kakav je to karakter, taj "andeo mira" koji je za vrijeme rata obilazio Knin i Glinu i poticao svojom nazočnoću ratoborne Srbe da se odupru "šahovnicu" i Tuđmanu. U Dalju blagoslovje temelje nove patrijaršije, jer govori da je tu srbska zemlja; dok se pod njegovom "preosveštenošću" u Lovašu - hrvatskom selu, na imanju protjeranih Hrvata gdje je prije četničko-srpskog zuluma živjelo oko 1600 Hrvata napravio oko 150 Srba, izgradili su veliku srpskopopravoslavnu crkvu, dok je katolička srušena kao i mnoge kuće proganjenih Hrvata, da se zatru ognjište i vjera.

A Pavle sad dolazi u Zagreb da otvari put ekumenskom približavanju vjera. Prima ga naš Nadbiskup. Ali, i Predsjednik Republike! O Bože, kako su Hrvati veliki u oprostu! Ili zaboravu? Samo, sve te ceremonije osvježile su prisjećanje na gorke dane koje smo proživjeli od ovih, sad mirotvoraca, Gdje su bili da propovijedaju ekumenizam dok je rušen Vukovar, ubijana Škabrnja i Pakrac? Propovijedali su neko svoje, srbsko "Jevangelje". Sad svinuta repa, nagovoren od bjelesvjetskih moćnika, pužu i traže povrat "prognanog naroda", koji i sad odbija priznati naš grb i hrvatsku državu.

Tko ima snage i volje, neka razumije. Oprost da, ali nakon pokajanja.

Krist je oprostio svojim progoniteljima i razbojniku koji ga moli za milost. Ali, on je bio Bog i od Oca poslan da spasi grijesnike. Opet grmi na Balkanu i kazna stiže da se bahatost i sila prizemlje.

U to ime sretan Vam Uskrs i 10. travnja

politički

ZATVORENIK

GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA

PREDsjEDNICA DRUŠTVA
Kaja Pereković

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Mato Marčinko, Višnja Sever,
Andrija Vučemil, Ljubomir Brdar,
Jure Knezović

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

SAVJETNIK UREDNIŠTVA
Andrija Vučemil

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb

Trg kralja Petra Krešimira IV, br. 3
tel: 01/46 55 301, fax: 01/46 55 279

LEKTOR
Mario Bilić

PRIJELOM TEKSTA I TISAK
»MINIPRINT« Varaždin, T. Ujevića 32

CIJENA LISTA

Za Hrvatsku 10 kn

Godišnja preplata za Hrvatsku 120 kn
za inozemstvo: Europa 240 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 480 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

* * *

Žiro račun: 30101-678-75868

* * *

Rukopisi se ne vraćaju, list uređuje
Urednički odbor, sva prava pridržava Hrvatsko
društvo političkih zatvorenika.

* * *

Za sve informacije i kontakte u svezi
suradnje i preplate tel.: 01/46 55 301,
radnim danom od 11-13 sati.

* * *

ISSN 1331-4688

* * *

Cijena oglasnog prostora:

posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn

1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn

1/4 crno bijelo: 700,00 kn

* * *

WWW: <http://www.hdpz.tel.hr/hdpz>

Slika na prvoj stranici:

Stjepan Javor (crtež Ljube Babića, objavljen u listu
"Neue Ordnung", Zagreb 1943.)

Slika na predposljednjoj stranici:

Hrvatski Ban Petar Zrinski
(Vrbovec 1621. - Bečko Novo Mjesto 1671.)

Slika na posljednjoj stranici:

Zemljovid Hrvatske:
Giacomo Cantelli da Vignola (Roma, 1684.)

želi Vaša predsjednica
Kaja Pereković

ZABORAVLJENA BOSNA

Napadaj snaga Sjevernoatlantskog saveza na Jugoslaviju, koji posljednjih dana zaokupila cijelokupnu svjetsku javnost, u nekim je hrvatskim krugovima nuždno izazvao razmišljanje o tome, kakve su stvarne i moguće reperkusije srpske zabavljenosti tim napadajem na hrvatsku vojnu, političku i pregovaračku poziciju u odnosima s Beogradom odnosno Podgoricom i tzv. Republikom Srpskom. Priopćivala pod presudnim utjecajem hrvatskih vlasti požurila su neozbiljnim i infantilnim proglašiti zahtjeve nekih manjih hrvatskih oporbenih, mahom pravaških stranaka, da se ovi trenutci iskoriste za razrješenje hrvatsko-srpskih teritorijalnih i ne samo teritorijalnih sporova i nepoznanica.

Fascinantnost žurbe kojom se reagiralo na glasove koji dolaze iz danas uglavnom objektivno marginalnih krugova i koji su, u krajnjoj liniji, izrečeni možda samo u svrhu zahuktavajuće predizborne kampanje, pokazuje da nije slučajna sporost i gluhoća kojom taj isti tisak zna počesto popratiti neke od zabrinjavajućih, malne dramatičnih simptoma koji svako malo izbijaju na vidjelo. Tako se, primjerice, mjesecima i godinama šutjelo nad pojavnama kriminala, nepotizma i korupcije koja cvjeta u Hrvatskoj. Govoriti, pa i najdobrohotnije, o tom raku koji razara narodno i državno tkivo, počesto je značilo izvrgnuti se opasnostima i prijetnjama. Ima onih koji su zbog toga proglašeni i "državnim neprijateljima".

Tako se isto elegantno odmahnulo rukom i odšutjelo na podatke koje smo mimogredce spomenuli u prošlom broju, a koji govore o iseljavanju Hrvata ne samo iz Bosne, nego i iz Zapadne Hercegovine. Tako se prešutio i raspit prema čijim bi rezultatima priličan broj mladih Hrvata najradije napustio zemlju za koju je do jučer ta ista mladež ginula ili bila spremna poginuti.

Istina, raspiti (ankete) vrlo često nisu pouzdani pokazatelji pravoga narodnog raspoloženja. Razlozi tomu u znanosti su toliko puta objašnjeni da ih ne treba ovdje ponavljati. Međutim, to ne znači da ih se smije ignorirati. Oni bi u nama morali pobuditi oprez, kao što oprez budi makar površna, skoro ovlaš izrečena dijagnoza zločudne bolesti iz usta seoskog liječnika opće prakse. Ako bismo njegovu dijagnozu uvijek požurili provjeriti, zbog čega odbijamo pomisao da bi možda ipak trebalo provjeriti neke opomene, neke zloslutne procjene i predviđanja? Zato što nam je to lakše? Zato što se ne želimo osjećati odgovornima?

Predsjednik HSLS-a, Dražen Budiša, prije nekoliko je dana u jednome dnevnom listu izjavio kako neki raspiti pokazuju da 70-75% Hrvata u današnjoj Republici Hrvatskoj ne pokazuju brigu, pa čak ni interes za sudbinu i položaj Hrvata u BiH.

Ne mora to biti točno. Ne mora taj postotak odgovarati istini. Ne moraju ništa značiti čak ni pozivi gledatelja i slušatelja u brojnim kontakt-emisijama, koji svu krivicu svaljuju na Hrvate iz Bosne i (pogotovo) Hercegovine. Ali, zašto se taj podatak hoće prešutjeti? Zašto na nj ne reagiraju redom vladajuća, a onda i hrvatske oporbene stranke? Zar zato što nas kao naciju ne treba zabrinjavati? Ili ipak zato, što ne želimo priznati da se on ne bi mogao pojavit bez naše odgovornosti?

U jednom je razgovoru za splitski *Feral Tribune* dr. Ivo Goldstein svojedobno potvrdio činjenicu koja mi se čini općepoznatom: ako su Hrvati uoči rata mislili o svojoj istočnoj granici (a jesu!), onda su puno prije mislili o Drini, nego o Mostaru i Neretvi. "Podjela Bosne po banovinskom načelu u osnovi (je) intelektualistička konцепција u hrvatskoj politici, koja je stvorena u vrhovima političkog establishmenta i u njima (je) egzistirala". Narodje svakako nije doživljavao prirodnom. I nije nam potreban dr. Goldstein da nas podsjeti kako bi 1990. bila osuđena na poraz izborna strategija, koja bi deklamirala mačkovske fraze o "slobodnoj Hrvatskoj" u jugoslavenskoj zajednici i crtala granice po uzoru na one iz kolovoza 1939.

A danas smo, evo, u situaciji da se stanovit, svakako ne mali dio našeg naroda odriče svojih sunarodnjaka, svoje povijesti, bitnoga dijela kulturne baštine i nacionalnog identiteta, a da onaj drugi dio, koji ne će javno nastupiti tako odricateljski, jednostavno - šuti. Netko za to mora biti odgovoran, a nitko kao da nema hrabrosti glasno upitati: tko je taj netko? I gdje se mi to na kraju XX. stoljeća, svega nekoliko godina od uspostave neovisne države, nalazimo?

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA:

Sloboda i život	3
<i>Dr. Darko GAŠPAROVIĆ</i>	
Hrvatska sudbina	4
<i>Dr. Ivan ŠIMUNDIĆ</i>	
Navršile su se 63 godine od mučeničke smrti hrvatskog junaka Stipe Javora	5
<i>Mr. Darko ŠAGRAK</i>	
Pisma iz Istre	8
<i>Blaž PILJUH</i>	
Novi velikosrbski memorandum nazvan deklaracija (20.)	9
<i>Mato MARČINKO</i>	
Fašizam i nacionalsocijalizam u demokratskoj Europi 1919.-1945. (IX.)	11
<i>Tomislav JONJIĆ</i>	
Hrvatski kralj Zvonimir i	
Papa Grgur VII. (6.)	14
<i>Tomislav HERES</i>	
Kraljeva Sutiska	16
<i>Mato MARČINKO</i>	
Društvene vijesti	18
Madarska udruga bivših političkih uznika	19
<i>Jure KNEZOVIĆ</i>	
U svojoj Hrvatskoj još živi u samici	20
<i>Kaja PEREKOVIĆ</i>	
Pripreme za obračun s nadbiskupom Stepincom	21
<i>Vlado HAJNIĆ</i>	
Popis žrtava koje su u Bošnjacima pobili partizani 1945.	23
<i>Josip JUZBAŠIĆ</i>	
Stradanja hrvata u Koprivničko-križevačkoj županiji (XIII.)	24
<i>Stjepan DOLENEC</i>	
Popis ratnih i poratnih žrtava II. svjetskog rata sa područja Biska, Splitsko-dalmatinska županija	26
<i>Mate AKRAP</i>	
Zbog kolinja u Haag	31
<i>Stanislav PEJKOVIĆ</i>	
Moje sjećanje na krvave dane (II.).	33
<i>Mijo MAJSAK</i>	
Krvavo hrvatsko poslijeratno proljeće u Gospiću	34
<i>Nikola BICANIĆ</i>	
Iz uspomena jednog hrvatskog robijaša (XVI.).	36
<i>Augustin TOMLINOVIĆ-SAMAC</i>	
Eduard pl. Bono Bunić	37
<i>Mr. sc. Vjenceslav TOPALOVIĆ</i>	
Hrvatski mučenici i izpovjednici vjere Žumberka i Križevačke biskupije	39
<i>Milan RADIĆ-ILAS</i>	
Radilište Raići	41
<i>Vera OČIĆ-VELIKI</i>	
Safvet-beg Bašagić - Mirza Safvet	42
<i>Mirsad BAKŠIĆ</i>	
Popis osoba koje su primile naknadu	44
Svibanj 1945. u britanskim dokumentima (VI.)	45

DOGODILO SE U OŽUJKU 1999.

5. III. - Zastupnički dom Hrvatskoga državnog sabora prihvatio Deklaraciju o prioritetima vanjske politike, te Rezoluciju o suradnji s Međunarodnim kaznenim sudom u Haagu. U svezi sa suđenjem D. Šakiću, predsjednik Tuđman primio Tommyja Baera, bivšeg predsjednika B'nai B'ritha.
5. III. - Međunarodni arbitar Robert Owens donio odluku, da Brčko ima postati posebnim distrikтом pod vlašću središnjih vlasti BiH. Američka ministrica vanjskih poslova M. Albright zatražila od predsjednika Tuđmana da Hrvatska kao jamac Daytonskega sporazuma podupre provedbu ove odluke. Zbog odluke o Brčkom, premijer Republike Srpske, Milorad Dodik, podnio ostavku. Istoga dana Westendorp smijenio predsjednika RS, Nikolu Poplašena.
6. III. - Na prvoj općem saboru Liberalne stranke, Vlado Gotovac kao jedini kandidat ponovno izabran za predsjednika.
8. III. - Osamnaest hrvatskih biskupa doputovali u Rim u službenom pohodu "ad limina apostolorum", do 13. ožujka. Riječ je o prvoj takvom pohodu od kada postoji Hrvatska biskupska konferencija.
9. III. - Odbor za monitoring Vijeća Europe prihvatio nacrt rezolucije i preporuka Hrvatskoj, koji će, skupa s izvješćem o hrvatskome izpunjavanju obveza, biti razmotren na travanjskom zasjedanju Parlamentarne skupštine VE. Nacrt rezolucije pozitivniji nego ranije.
12. III. - U Zagrebu se susreli predsjednik SDP-a, Ivica Račan i predsjednik HDZ-a BiH Ante Jelavić, koji je naglasio da opstanak Hrvata u BiH nije stvar samo HDZ-a. Dan kasnije Jelavić se susreo s Draženom Budišom, predsjednikom HSLS-a.
16. III. - U Sarajevu izvršen atentat na Jozu Leutara, zamjenika federalnog ministra unutarnjih poslova i visokog dužnosnika HDZ BiH. Vodstvo HDZ BiH optužilo političke pravake Bošnjaka-Muslimana za sustavnu protuhrvatsku politiku.
16. III. - Predsjednik Republike i nadbiskup zagrebački u odvojenim posjetima primili izaslanstvo Srbske pravoslavne crkve, na čelu s patrijarhom Pavlom.
18. III. - U znak prosvjeda i kao oblik pritiska u cilju razrješavanja atentata na Leutara, predsjedništvo HDZ BiH odlučilo zamrznuti djelovanje hrvatskih dužnostnika u svim izvršnim i zakonodavnim tijelima BiH, Federacije BiH, županijama i općinama od 22. do 28. ožujka. Dan kasnije priopćeno kako se na isti korak odlučio i HSP BiH.
22. III. - Predsjednik Tuđman obratio se naciji govorom o nužnosti prevladavanja težkoća u gospodarstvu i pravosuđu.
24. III. - NATO započeo bombardirati vojne ciljeve u Srbiji. Hrvatska poduprla akciju. Beograd prekinuo diplomatske odnose s Francuzkom, Britanijom, SAD-om i Njemačkom.
28. III. - Na Cvjetnicu u sarajevskoj bolnici od posljedica ranjavanja umro J. Leutar. O

IZ TISKA IZIŠLA BIBLIOGRAFIJA POLITIČKOG ZATVORENIKA!

Ovih je dana iz tiska izišla opsežna i temeljita Bibliografija članaka objavljenih u *Političkom zatvoreniku* od 1990. do prosinca 1998. Bibliografiju, koja obuhvaća skoro četiri tisuće bibliografskih jedinica, te osim predmetnoga još i kazalo auktora, te kazalo važnijih osoba i pojmove, priredila je bivša politička uzница, gospođa Zorka Zane. Tiskanje u ograničenoj nakladi, a može se po cijeni od 15 kuna pribaviti isključivo u Hrvatskome društvu političkih zatvorenika. (M. P.)

Pitati o slobodi i životu, kazuje nam Ivan Pavao II. u vrhunaručno nadahnutoj i duboko proumljenoj enciklici, dokumentu suvremene povijesti, nedvojbeno, najpredanija i najradikalnija zalaganja za kulturu života i civilizaciju. Izbavljiva naspram kulturi smrti i civilizaciji mržnje, znači misliti neraskidivu svezu. Ali opstoji trajno, često bolno osjećana i izražena, napetost između života i slobode koja vodi do temeljnih pitanja: što je život, što pak sloboda? I dalje: što je život u slobodi, što pak sloboda u životu?

Na prvoj nominaciji je, materijalnom planu život - kažimo - djelatno fizičko bistvo-vanje nekog organizma, dokle bića koje prolazi put od rođenja do smrti; dalje, bića koje u višim oblicima osjeća, u najvišima misli. U duševnoj je sferi život nepregledno spremište osjetilnih, intelektualnih i transcedentnih sjećanja pojedinca i zajednice, pohranjenih u "golemu i beskrajnu svetištu pamćenja" (Aurelije Augustin, *Ispovijesti*, X/8j), odakle emanira svekolika kulturna povijest čovječanstva. Za vjernika, život svoju puninu i konačnu svrhu ima u prijelazu iz ovozemaljske vremenitosti u vječnost - bilo u kontemplaciji Boga kao apsolutna Dobra, Istine i Ljepote, bilo u vječitu ogledanju u zrcalu Zla, Laži i Rugobe, kao kazne za vlastito zlo činjeno na žemlji. U svemu tome, život jest neizmjeran Božji dar, nikada dokraja shvatljiv niti dokučiv, tajna Svetogira i zagonetka Duha, iz kojeg ishode sva dobra i zla, najdublji kal i najviše vrijednote ljudskoga svijeta. A onda i sloboda, ta stalna i bezvremenska žudnja čovjekova bića, kojoj stremi ljudski duh od postanka, nikada je ne dohvativši, nikad u njoj posvema neispunjeno, jer je prispodobiva onome zlatnu voću i živodajnoj vodi koji što, tek dodirnute, odmiču od Tantalovih žednih usana.

Kažemo li da živjeti slobodu znači živjeti u slobodi, promašili bismo bit problema. Jer, živjeti unutarnju slobodu može se i u tjelesnoj neslobodi, štoviše sloboda se često baš tu projicira kao doduše fizički neživljen, ali transcedentno dokučiv ideal. O tome, prekrasno, pjeva Branko

SLOBODA I ŽIVOT

Miljković u glasovitu stihu, pitajući se, reči: "Hoće li sloboda umjeti da pjeva/kao što su sužnji pjevali o njoj." Zanimljivo je, i znakovito, doista, da su se sve velike himne slobodi, skoro redovito rađale u sužanstvu, a u pragmatički dosegnutoj slobodi nastajali više-manje plakatski, umjetnički i duhovno prazni, panegirici. Zašto je tomu tako, možda bi mogla pokušati odgovoriti neka još neposredna znanost, koja, vjerojatno, nikada ne će ni postati, jer se ne može umetnuti u gonetanje tajne: zašto i najveće ideje, kad se čine ispunjenima, slabe i usamljuju, zašto ustrajavaju samo oni ideali koji nisu ostvareni. Sigurno je ovo: iskustvo povijesti svjedoči da je odgovor na pjesnikov upit ovaj - uvijek su sužnji pjevali o slobodi onako, kako nikad sloboda nije pjevala o sebi samoj.

Što je, sada, sloboda, ljudska, jer o njoj, dakako pitamo i govorimo? Valja, najprije, odbaciti primitivno poimanje slobode kao neograničena izvršenja osobnih htjenja i volje. Na filozofskom je planu egzistencijalizam postulirao apsolut osobne slobode u svijetu bez Boga, pa time bačena u etički relativizam; na ekonomskom, liberalni koncept slobodnog tržišta bacio je ljudsku osobu u bespošteđan i nemilosrdan *rat moćnih protiv slabih* (Ivan Pavao II., ibid.): "Tko, sa svojom bolešću, svojim hendikepom ili, još puno jednostavnije, samom svojom prisutnošću, dovodi u pitanje blagostanje ili običaje života onih koji su napredniji, u opasnosti je da bude viđen kao neprijatelj od kojega se treba braniti ili ga ukloniti". U pitanju je, dakle, u korist isključivo materijalnih vrijednosti i blagostanja, teška kriza morala. Takova izopačena ideja slobode u konačnici posljetku dovodi do toga da se i sami "zločini protiv života protumače kao zakoniti izraz pojedinačne slobode koje treba priznati i zaštiti kao istinita i vlastita prava".

Od najveće je važnosti otkriti nerazdvojnu vezu između života i slobode: gdje se vrijeda život, i sloboda biva povrijeđena. Ne postoji prava sloboda gdje se ne prihvata i ne ljubi život; ne postoji potpun život ako nije u slobodi. Obadvije ove stvarnosti imaju zatim svoje osnovno i posebno uporište koje ih neraskidivo povezuje: poziv na ljubav. Ta ljubav, kao iskren dar samoga sebe, najistinski je smisao života i slobode osobe.

*IVAN PAVAO II., *Evangelium vitae* - Enciklika o vrijednosti i nepovredivosti ljudskog života (KS, Zagreb 1997.)*

Piše:

Dr. Darko GAŠPAROVIĆ

Pojmimo li pak slobodu kao potpuno poštovanje prava drugoga (i drukčijeg) na život u dostojarstvu ljudske osobe - a to počiva u temeljnome moralnom zakonu iskazanu u kanonu Pisma: "*Ne čini drugima što ne želiš da on tebi čini*" - stupamo već na stazu koja, mukotrpnim i krividnim puteljcima, vodi činjenju dobra, ostvarivu sebedarjem i milosrdem kao slobodnom voljom prihvaćena najvišeg dara Božjeg. A kamo li je još daleko od ljudske prirode moći provoditi veličajno Kantovo načelo: "*Cini uvijek tako kao da bi tvoj čin mogao postati općim moralnim zakonom.*" Ali, što nije moguće čovjeku, moguće je Ocu na nebesima (jer Njemu ništa nije nemoguće). I njegovim se milosrdem ispuni takovo činjenje u životu i djelima bezbrojne povorke svetih muževa i žena od Postanka do danas. Njihovo postojanje, i postojanost, ispunja nadom, i više, iz dubina, usprkos svim strahotama i cinizmu svijeta koji nas okružuje i baca u ralje svakojakim napastima: "*Moguće je!*" Kraj tolike količine Zloga, vazda je opstojalo, i opstoji, Dobro. I baš njihov je sukob najveća Drama do svršetka svijeta.

Najteži se problemi, proizašli iz etičkoga relativizma i krize kulture, iskazuju danas u pitanju pobačaja i eutanazije. Jesu li oni ubojstvo, i to najnemoćnijih stvorova - tek začeta (budućeg?) čovjeka i starca? Ili pak tek bolna, ali nužna olakanja socijalne bijede i regulacije nepodnošljiva porasta pučanstva Zemlje, te humano prekidanje puka životarenja i, često

strašnih, patnji umirućih? Je li čovjek već biće od trenutka začetka, ili tek kad počne osjećati i reagirati na podražaje? Je li, uistinu, još ljudsko biće stvor koji vegetira, bez svijesti, lišen osjećaja i uma, ili pak dugo umire u mukama? Ta teška etička i biogenetička pitanja stavljuju um ljudski pred gotovo nerazrešive dvojbe. Čini se da najnovija otkrića prenatalne biogenetike dokazuju da netom začet fetus već *in nuce* posjeduje sve značajke budućega čovjeka. Kako to genijalno, božanski nadahnut, intuirao Tertulijan, kad tvrdi: "*Već je čovjek koji će to biti!*" Već je čovjek! Dakle - od začeća do prirodne, ili, u Božjem nedokučivu naumu, dosuđene smrti. I makoliko se mi, (odveć) ljudski, izmicali i tražili odstupnice, makoliko smisljavali čak i uvjerljiva opravdanja, nada sve se, u konačnici, neumoljivo nadvija kategorična i neopoziva zapovijed Božja: "*Ne ubij.*"

Tako se život i sloboda doista sjedinjuju u neraskidivoj svezi tek u punimi odgovornosti prema životu bližnjega, u svijetu gdje **nije** sve dopušteno; jer postoji Bog, vječita i neraspadljiva Istina, i svijest o njegovu postojanju.

Ali, sve to nije moguće bez ljubavi i milosrđa kao najviših kategorija Kristova nauka i ljudskoga smisla. I zato, kaza Sveti Otac:

"Od nas se traži da ljubimo i častimo život svakoga čovjeka i svake žene, te da radimo ustrajno i hrabro, kako bi se u naše vrijeme, ispunjeno bezbrojnim znakovima smrti, uspostavila konačno nova kultura života, kao plod kulture istine i ljubavi"!!!]

HRVATSKA SUDBINA

Piše:

Dr. Ivan ŠIMUNDIĆ

Misleći Hrvati te oni građani, kojima je hrvatsko domoljublje na srdcu, uviјek i ponovno se zapitkivaju, kako li je moguće, da i nakon osam godina samostalnosti i vlastite (obnovljene) državnosti naša Domovina, sve više i više klizi u politički i družveni kaos.

Jamačno će odgovor na to pitanje dati tek produbljena povijestna raščlamba, koju će obaviti naši potomci. Današnji naraštaji mogu samo užvrtiti, da žive u socijalnoj dezorganizaciji, u kojoj parcijski interesi i egoistički interesi prevladavaju nad **državnim interesima i interesima občega blagostanja**. Utvrđuju i doživljavaju razpad tradicionalnih vrijednosti, (u kolikoj su mjeri nadzivjele komunistički totalitarizam i jugoslavenski unitarizam) nepovjerenje među ljudima, socijalnu bijedu širokih slojeva stanovništva, nepodnošljivost i agresivnost povezane s porastom straha, što se skrivaju pod plastom ljudskih prava...

Današnji Hrvati doživljavaju, naravski, i bezobzirnu stranačku borbu, koja je, na žalost, neproduktivna i za našu Državu pogubna, a ima, među ostalim, posljedicu stvaranja bezkonačnoga broja afera. Te afere ostaju u pravilu neobjašnjene i čine dodatno nepovjerenje u ljudi, a snažno pridonose značajnomu udjelu u stvaranju kaotičnoga uzdušja u Državi.

Danas u Hrvatskoj skoro da i nema ustanove ili duhovnoga središta od povjerenja (Sabor, Predsjednik, Vlada, sudstvo, Crkva, kulturne ustanove itd.) koje se ne nastoji poniziti. Hrvatsko je domoljublje, kao istinski i moralni nosilac državotvorne ideje, postalo metom neopravdanih i neutemeljenih napadad tzv. međunarodnih činbenika, iako je stupanj hrvatskoga modernoga domoljublja u uzporedbi s njihovim - patriotizmom - jači u srdcu ali znatno slabije **institucionaliziran**, nego lije u tzv. demokratskome svijetu. Međunarodni se obilato koriste hrvatskim odrođima i neizgrađenim elementima, kojima hrvatska država i hrvatstvo ne znače ništa-osim **res publica delenda**.

U nasrtajima na hrvatsku Državnost istinske su žrtve hrvatski nacionalisti, domoljubi uobće, budući da se čini kao da se Država ne brani, ako se i brani, ne brani se dostatno i učinkovito. Osobno se ne bojim za hrvatsku Državu, ali strjepim nad njezinom nemoći u organizacijskim pogreškama. Brine me i žalostan sam zbog smrti njezinih sinova, što im rat preseli duše u Vječnost. Brine me, što su ljudi poniženi i uvrijeđeni. Brine me, što se mladost odriče školovanja i bježi u lakša, donosnija i permisivnošću obilježena zvanja. Brine me, također, da u Hrvatskoj uskoro neće biti dovoljno pametnih i sposobnih ljudi, koji će **htjeti** preuzeti visoke dužnosti, jer s erodiranjem Države dolazi do bijega od Države, a Hrvatska si ne smije dopustiti, da visoke dužnosti obnašaju diletanti-potrebni su joj stručnjaci, hrabri i savjestni stručnjaci. I na kraju me brine, što stječem dojam, da hrvatski najuži i odlučujući

politički vrh smatra, da nacionalistima nema više mjesta u sustavu, a ako ga još i ima, ondaže to kozmetičke naravi.

Etiološki gledano, glavna je zadaća hrvatskih nacionalista uvjeriti ljudi i njihove vode, da je jačanje Države proces, koji krase tri temelja: **promišljenost, postupnost i cjelovitost**. Kako? Pomoć nalazim u citatu dra. Johna Hordera: "Više kritičnih ljudi, koji mogu promjeniti stvari i poglede, dobiješ tako, da okupiš deset sumišljenika s istim ciljem: ti u idućih deset godina pronadu svatko po deset novih, koji jednako promišljaju. "Pojednostavljen, nadodao bih, - U mladosti misliti na starost, u starosti ne zaboraviti na mladost, stoga jer je pravilo skoro svih mladih naraštaja obća razapetost između izkustva i pripadnosti. A prvo je obično nedostatno, dok je posljednje upitno, posebice, kada je o **političkim idejama** riječ.

Državotvorna se je ideja u Hrvata s obzirom na promjenljivu ideologiju, političku kao i znanstvenu usmjerdbu sukobljavala s težko podnošljivom stvarnošću, izravnim ratnim agresijama ili pak naturiranjem neprirodnih, težko razumljivih ideja, prečesto na rubu čudaštva, koje su u nacionalni korpus unesile zaostale i/ili psihosocijalno upitno prilagodene osobe. Kada bih ponovio poznatu Huxleyjevu misao, da je povijest psihiatrije povijest humanizma, onda se u taj kontekst povijestnih izkustava vrlo lako meću i (naj)novija nastojanja o ljudskim pravima kao derivatu humanističkih nastojanja, od francuzke revolucije pa dalje.

Veliki su totalitarizmi u zadnjemu stoljeću do temelja zaljuljali filozofske podmetke, oblikovane u XVIII. stoljeću, o biološkome prvenstvu, o čovjeku kao misaonome biću, koje ima svijest, moralnu i etičku nadgradnju itd. Upravo su totalitarizmi izvršili veliku, skoro idealnu, papirnatu kodifikaciju življenja (ovisno s koje strane rešetaka promatramo), a kao prežitak takvoga stanja prečesto u naših intelektualaca ostaje pogubno izjednačavanje pravnoga s etičkim, što je u cijelosti netočno.

Ako li su ovim greškama obtorećeni važni ljudi, vođe, precjenjuju li se u viđenju osobnoga poslanstva i nedostaje li im još samokritičnosti te ako posjeduju još i natruhe samodestrukтивnoga fatalizma, a u uvjetima sociokulturalne stagnacije i svovrstnih dijabolizama, tada sazrijevaju uvjeti za nastanak bolestnoga, frakcioniranoga družtva, koje se naslanja na interesne i pseudointeresne skupine. Ove pak pod sintagmom **ustanove civilnoga družtva**, pod sintagmom **postmodernističko družtvo**, djeluju suprotivo državotvornim ustanovama, odnosno postulatima hrvatske državotvorne ideje. Ta se negativnost, u svakodnevnoj uporabi glasi **neodgovornost**, vrlo lako provuče i u us-

tanove tzv. demokratskoga establišmenta, koje mogu imati i, na žalost, imaju dvoličan odnos do domoljublja, odnos kontaminiran liberalnim pragmatizmom.

Sredstva se priobčavanja kao glasnici civilnoga družtva odazovu odmah i ponajprije na neki ekscesivan događaj i time ujedno upozore na sebe. U toliko im je lakše, što vlasta duhovno ozračje, gdje su o pitanju ljudskih prava spremni razpravljati i razsuđivati, tako rekuć, svi - od nekdašnjih ljutih pričežnika kakvoj totalitarnoj ideologiji do euforičnih demokrata svih vrsta i **stupnjeva**. Dvojčnost civilnoga družtva i njegovi postulati želete uzakoniti brojne legalizme, postaviti nove birokrate, voditi papirnati rat u smislu **bellum omnium in omnes**. Lijeporjeće o obrani ljudskih prava držim samo naljepnicom i varkom, polugom, kojom se razara nacija, da bi se prisilila klečati pred današnjim idolima Europ(ск)e (unije) - okvrom za novu, tisučljetu, ovisnost.

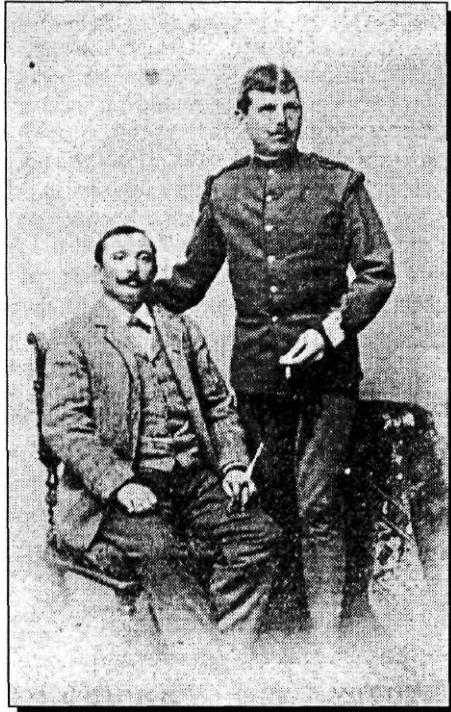
Razumsko razsuđivanje, koje ne sadrži ujedno etički imperativ, dovodi do pragmatičnih odluka, koje samo domoljublje postavljaju na družveni rub. Stoga se pitam, nije li upravo taj nemilosrdni pragmatizam na jednoj strani, a na drugoj diktirani sustav znanstveno-tehnološkoga perfekcionizma, ponovno razplamsao potrebu o propitivanju temeljnih etičkih pitanja: učiniti-ne učiniti, odpuštiti-ne odpuštiti, kada, kako..., - pitanja, koja su istodobno, htjeli mi to priznati ili ne, pitanja samoga hrvatskoga domoljublja, jer dovode pojedince i u konačnosti cijelu naciju do dvojbi, odnosno radikalizacije dvojbi samih, bit se radikalizacije odražava kao spoznaja, prečesto posve jasno osobno i /ili skupno izkustvo, da domoljublje neće biti nikada jednakopravna i jednakovrijedna kategorija u nacionalnoj političkoj drami, jer mu se dodjeljuje uloga statista, kojemu se ne plješće, nego tek upućuje pogled prepun sažaljenja, jer - eto - takva je stvarnost današnjih dana, današnje scene, inače prepune političkih dramaturga, režisera, kostimografa. I kamo onda pobjeći iz arene? Na rub? Nikako, jer tada i predstava ne može uspjeti, pa makar je doživljavamo kao izazov, trajan izazov etičko-ga prelamanja vječnih i nikada do kraja razriješenih dvojbi.

Držim, daje čovjek biće koje težko shvaća absolutne veličine, ali je sposobno, želi li, vrlo dobro razlikovati, uočavati razlike. Smatram, daje svijest o razlikama ono, što bitno određuje čovjeka, poglavito hrvatskoga domoljuba kojemu u uvjetima ove naše spretno dozirane anarhije, a koja služi interesima međunarodnoga, ponajprije američkoga imperijalizma, previdim dugu borbu protiv **diskriminacije i stigmatizacije** državotvornoga nacionalizma kao snažne brane protiv demontaže povijestnoga sjećanja, temeljne obrane pred naletom protuhumanističkih težnji modernoga globalizma.

NAVRŠILE SU SE 63 GODINE OD MUČENIČKE SMRTI HRVATSKOG JUNAKA STIPE JAVORA

"SLAVA JAVORU - ŽIVJELI JAVORI', pisao je na dan smrti jedan frankovački list

Jednako kao što je Milan pl. Šufflay nadahnjivao hrvatske intelektualne krugove u borbi protiv velikosrpske karađorđevičeve politike, tako je i Stjepan-Stipe Javor bio simbolom borbe protiv Beograda za mlade hrvatske obrtnike, radnike i seljake. Obojica su se borili za istu stvar, obojicu je nadahnjivala ista - starčevićanska misao o samosvojnoj Hrvatskoj, a obojica su dali i svoje živote za Hrvatsku. Obojica su robjali u Srijemskoj Mitrovici. Javor i Šufflay su neizbrisivi dio hrvatske legende za slobodu i neovisnu Hrvatsku.

Stipe Javor kao vojnik

Stjepan - Stipe Javor rođen je 27. studenoga 1877. u Brinju. U rodnom mjestu završava osnovnu školu i boravi do svoje 17. godine. Kao mladić odlazi u pečalbu. Radi kao radnik u Njemačkoj, Srbiji i Austro-Ugarskoj. Svojom sposobnošću i marljivošću brzo se svugdje isticao, a to mu je omogućilo da relativno brzo zaradi sasma solidan kapital. Zarađenim novcima otvara vlastitu tvrtku, koja se specijalizira za probijanje tunela i gradnju željezničkih mostova.

Piše:

Mr. Darko SAGRACK

Nakon što je 1901. odslužio vojsku i boravio dvije godine u Hrvatskoj, ponovno odlazi u pečalbu, ali se 1920. definitivno vraća u Zagreb. Stečenim kapitalom otvara trgovinu vatrogasnih sprava i potrepština.

PREDSJEDNIK GRAĐANSKOGA KLUBA STRANKE PRAVA

Stipe Javor zadobio je u Zagrebu vrlo velik autoritet među zagrebačkim trgovcima, te je ubrzo biran za gradskog zastupnika, a uskoro nakon toga i za predsjednika Građanskoga kluba Stranke prava. Na tome, tada vrlo osjetljivu i važnu mjestu, dočekao je i tragične dane u beogradskom parlamentu 1928. (uboystvo hrvatskih narodnih zastupnika) i smrt Stjepana Radića.

Vrijeme je postalo politički vrlo turbulentno. Kralj Aleksandar uvodi ubrzo nakon smrti Stjepana Radića šestosiječansku diktaturu, a Stipe Javor osjeća da je došlo njegovih "pet minuta". Intenzivno se počinje baviti političkim radom. Osjeća da se hrvatski narod treba organizirano spremiti za samoobranu.

U hrvatskoj mladeži vidi uzdanicu u bolje sutra, i odmah započinje sustavnim radom. Pod njegovim čelništvom počinje rad Građanske pravaške i Radničke pravaške mladeži. Pravaška mladež počinje organizirano djelovati. Ideološki uzor mladima jesu dr. Ante Pavelić, dr. Milan pl. Šufflay i naravno Stjepan - Stipe Javor, a ta trojica su ujedno i začetnici Ustaškog pokreta.

Uspostavlja se veza i s hrvatskom emigracijom. Glavna veza je Gustav Perčec. Preko njega se nabavljaju pakleni strojevi, bombe, revolveri i eksploziv. U tadanjoj Kraljevini Jugoslaviji počinju diverzije i sabotaže. Hrvati se, uvidjevši da im je par-

lamentarna borba uzaludna, lačaju oružja. Javor i dr. Pavelić počinju u praksi provoditi uzrečicu 'Na ljutu ranu, ljuta trava'!

PRESUDA: 20 GODINA ROBIJE I PLAĆANJA SVIH TROŠKOVA POSTUPKA

Revolucionarni rad hrvatske oporbe, posebice hrvatske mladeži, nije ostao nezamjetiv vrlo dobro uvježbanom timu Zagrebačke policije na čelu s Bedekovićem. Stipe Javor biva uhapšen zajedno

Javor u mlađim godinama
sa svojom obitelji

sa svojim najблиžim suradnicima Markom Hranilovićem i Matijom Soldinom. Pred Sudbenim stolom u Zagrebu započela je glavna rasprava protiv skupine hrvatskih revolucionara 4. svibnja 1931. Sudski proces potrajan je do 30. lipnja 1931. Matija Soldin i Hranilović osuđeni su na kaznu smrti koja se imala izvršiti vješanjem, dok je Javor suđen na 20 godina robije.

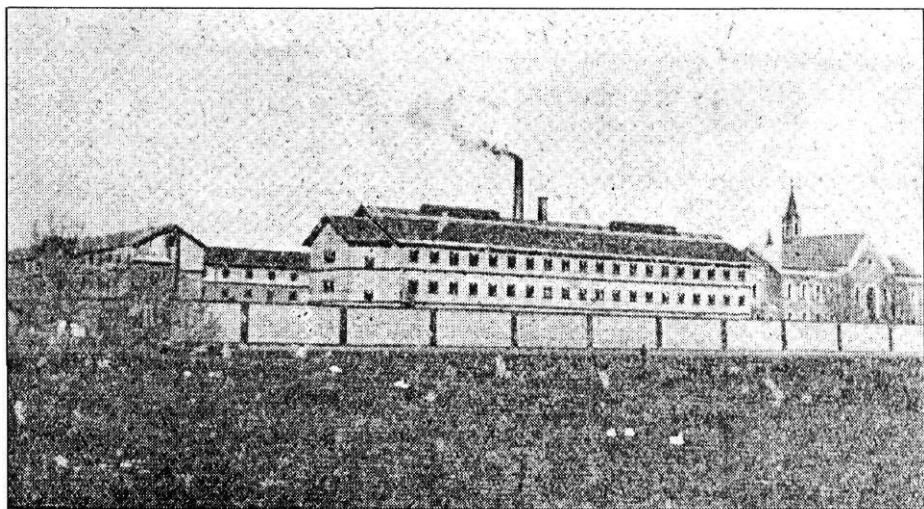
U presudi Stjepanu Javoru piše da je kriv: "1) što je oputovao u inozemstvo, gdje se sastao s dr. Antonom Pavelićem, komjom ga je zgodom dr. Pavelić uputio, gdje je u zemlji potrebna akcija, kako bi se vani manifestiralo da su Hrvati nezadovoljni i da hoće odcjepljenje; 2) što je preuzeo od

Antuna Hercega jedan dio spomenutog materijala, ujedno izdavajući Stjepanu Horvateku naloge za podjelu stanovite količine tog materijala; 3) što je posredovanjem Marka Hranilovića primao upute od Gustava Perčeca. Javor je god. 1928. 1929. osobno Stjepana Horvateka nagovorio, da preuzima i pohranjuje oružje i ostali materijal, jer da treba nešto poduzeti, ako se hoće riješiti gamadi. Bez krvavih gaća nema slobode. Treba se ugledati na Srbe, koji su se žrtvovali za svoju slobodu. Srbi žele Hrvatsku uništiti, ali će im se Hrvati silom oduprijesti. Čitava Evropa gleda u Hrvate i čeka, da oni u zemlji nešto poduzmu. Ova bi akcija odjeknula ne samo u državi, nego i u Evropi, a tu akciju vode u inozemstvu dr. Pavelić i drugovi. Treba osujetiti svečani doček Njeg. Vel. kralja u Zagrebu, jer bi takav doček Hrvatima politički škodio. Tom prilikom treba širiti vijest o atentatu, pa će se ljudi bojati prisustvovati dočeku, da ne nastrandaju. Javor je po nalogu Perčeca uputio Cyjetka Štahana, da ode k njemu u Beč na dogovor, a onda će se vratiti natrag, da tu obavi neki posao."

U osudi se dalje kaže: "Tako su sva sedmorica zajedno prikupljali i prikrivali oružje i eksploziv sa svrhom, da ubojstvima pojedinaca - te rušenjem i uništanjem objekata, koji služe javnom prometu i javnim potrebama, - manifestiraju nezadovoljstvo sa državnim ustrojstvom i poredkom. Osim toga su Hranilović, Herceg i Javor stavili se u vezu s osobama u inostranstvu, i to u cilju dobivanja pomoći otuda za nasilnu promjenu državnog poretka, a napose je Javor uvjeravao druge, da državni poredak treba promijeniti zločinom i nasiljem."

NAJPRIJE U LEPOGLAVU PA U MITROVICU

Na odsluženje kazne Javor je najprije poslan u Lepoglavu, a zatim u Srijemsку Mitrovicu. Već u Lepoglavi započela je tortura nad njim. Po dolasku u Mitrovicu mučenje Stjepana-Stipe Javora dobiva sistematski oblik. Gotovo da nema dana kada nije batinan. Prolazi neopisive muke i trpi kao Krist, ali tokom dugotrajnih ispitivanja ne izdaje nikoga od svojih suradnika (koje policija u Zagrebu, a niti istraga na Sudu nije uspjela otkriti). Ni udarci

Mitrovačka kaznionica u kojoj je umro Stipe Javor

vrećama pijeska po bubrežima (koji ne ostavljaju vidljivih tragova!), niti udarci u slabine i po spolnim organima - nisu mogli natjerati Stipu da progovori.

Kada bi se poslije gotovo svakodnevnog mučenja vraćao iznemogao u svoju ćeliju, ipak pronalazi snage da bodri svoje mlade suborce. Jedan Stipin pogled i jedna riječ bili su im dovoljan poticaj da izdrže svoju Golgotu.

VELIČANSTVEN SPROVOD U ZAGREBU

Premda bestijalno mučen, Javor ostaje nepokolebljiv. Duševna hrana su mu dođađali u 1934. Ubojstvo Aleksandra u Marseilleu, pakleni strojevi u Sudbenom stolu u Zagrebu i na zagrebačkoj policiji, neuspisao sokolski slet u Maksimiru (od straha pred ustaškim diverzijama i postavljanjem paklenih strojeva na drvene tribine). Međutim, Stipe ipak počinje naglo venuti. Njegovo kršno ličko tijelo postaje sve krhkije. Slab organizam bio je pogodno tlo za tada vrlo opasnu tuberkulozu. Stipe obolijeva i naglo slabti. Jedinu radost pričinjavaju mu vijesti koje dolaze "izvana". Zna za ustanak na Velebitu, napade na žandarske stanice, zna za popularnost koju stječe Ustaški pokret. Ponosan je na svoje učenike, jer većina diverzanata regrutirala se iz "njegovih redova" Hrvatske Mlađeži.

Stanislav Polonio piše u "Hrvatskom narodu" 27.3.1945.:

"Javor nije dočekao uztrs hrvatske države. Diktatura je slomljena na Javoru i tisućama hrvatskih Javora, ali fizički je

bio slomljen i Javor, 27. ožujka 1936. završen je njegov mučenički put."

U listu 'Ustaša' od 29. ožujka 1942. Stanislav Polonio u članku 'Ispovijed jednog mučenika' upoznaje čitatelja s izvadkom iz dnevnika koji je Stipe Javor pisao u uzama. Donosimo citat:

KRIŽNI PUT ZAPOČINJE

"Uhićen sam 31. listopada godine 1929.", piše Stipe Javor, "zbog nepovlastnog nošenja oružja. Dne 3. studenog iste godine predveden sam pred šefu zagrebačke policije dra. Bedekovića, koji me je dočekao u svojoj sobi na policiji i odmah počeo čuškati po licu i tući šakama po glavi uz pitanje, gdje se nalaze revolveri. Na moj odgovor da ne znam, on je dao nalog: 'Udarite ga!' Kad je video kako me četvorica stražara i detektiva tuku šakama, kundacima i nogama, poviknuo je: 'Nemojte ga još ubiti, on nam mora sve isprijevjetati'. Nakon toga sam izведен natrag u ćeliju. Ovdje me je posjetio zapovjednik straže Boško Pavlović i dao mi je postaviti okove na noge. On i jedan stražar te detektiv odveli su me na to u kuhinju na drugom spratu. Tu me je Boško Pavlović udario šakom po glavi, vilici i nosu i tako me okrvario. Gušio me je palicama i čepao nožnim prstima, a da se ne čuje moj jauk držao je detektiv Narančić na mojim ustima mokru krpu. Kod ovih zlostavljanja govorio je Pavlović: 'Kaži bar da si dobio revolve, pa ne trebaš kazati kome si ih dao. Čekaj malo čekaj, bit ćeš mekan kao vuna. Vas stare separatiste i frankovce ćemo poubijati, jer je to držav-

Mnoštvo naroda na sprovodu Stipe Javora

na nužda. Za jedinstvo moraju padati glave.'

Na to su me dopratili natrag u ćeliju i svezali ruke na leđima. Nakon ovih muka još isti dan bio sam otpremljen u ćeliju broj 8, u prvom katu. Tamo su me izuli i tako bosa i s okovima na nogama i s rukama svezanim na leđima objesiše me na klinčanicu s licem okrenutim k zidu. Tako sam visio od 11 sati prije podne do 7 sati na večer.

Drugi dan iza toga došao je k meni u ćeliju nadsavjetnik Vasiljević i kazao mi je, da se on ponudio šefu, da me nagovori na priznanje.

'Priznajte ono za što vas terete, inače će i dušu u vama ubiti'.

Dana 4. studenog u noći oko 11,30 odveo me je iz ćelije s okovima na nogama stražar Savo Nikšić u treći kat u veliku detektivsku sobu broj 41. Iz ove sobe poveli su me odmah u jednu manju kraj nje. Tu su mi silom izuli cipele, svezali ruke na leđa, povalili me na pod i lancima stegli ruke k nogama.

U takvom položaju tukli su me žilama po nogama. Ja sam vikao i jaukao od boli, a oni su mi na to umotali glavu u jednu kišnu kabanicu punu prašine te nastavili mučenjem. Još su me udarali nogama i po meni gazili. Kad su me na taj način iz-

mučili, povjesili su me na dva stolca između kojih su provukli pušku na kojoj sam visio. Nastavili su batinanjem tako dugo, dok nisam pao u nesvijest. Kad sam došao k svijesti bila mi je glava uronjena u posudu vode. Nakon batinjanja noge su mi bile tako otečene, da nisam mogao obutи cipele. Kad sam se vratio u ćeliju povikao sam od boli, a stražar Nikšić me tješio:

'Evo, moj Javore, to nije ništa, ti ćeš na Mirogoj.'

Kad sam došao u ćeliju bilo je oko 2 sata poslije pola noći. Ležati sam morao s natečenim nogama i okovima na goloj daski, a ni gunja mi nisu dali. Na noge se nisam mogao osloniti, razni posjeti stražara, detektiva i sličnih bili su samo izazovi i nagovaranja:

'Priznaj, bit ćeš odvezен. Svi te terete, da si kolovođa i da si svima dao oružje. Ili priznaj, ili ćeš na groblje.'

ISKUŠENJE

'Jednog dana su mi doveli u ćeliju rasplakanu kćerku, 15 godišnju učenicu srednje škole, i ona mi je saopćila, da mi je žena pred tri dana uhićena, a trgovina kroz cijelo vrijeme zatvorena, dok sestra, 18 godišnja kćerka plaće za majkom.

Ovo me je tako potreslo, da sam podpisao neistinite izjave koje su mi nudili u

raznim zapisnicima, a samo zato, da mi ženu puste.

Dne 13. studenog iste godine došli su k meni dvojica detektiva i jedan stražar u ćeliju. Noge su mi bile još otečene i usprkos toga oni su mi dali okove, privukli me do klinčanice na zidu i još mi dali jedno uže preko prsiju, jer nisam mogao uspravno stajati. Udarali su me koje kuda šakama i nogama, dok nisam pao u nesvijest. Ovakvo obješenog ostavili su me u nesvjesticu, dok me kasnije nije našao stražar Dojić i skinuo me dolje.

Tek 18. studenog bio sam predveden policijskom liječniku.

Još 18 mjeseci nakon zlostavljanja imam rane na nogama. Prsti na rukama su mi ukočeni, a cijelo me tijelo boli. —

Boli ---'."

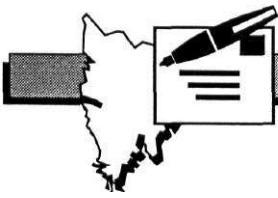
To je ispovijed jednog mučenika —

JAVOR JE UMRO DA BI HRVATSKA MOGLA ŽIVJETI

Teško da je itko od hrvatskih mučenika - a bilo ih je na tisuće - pretrpio takve muke kao Stipe Javor. Srbi su se bestijalno izživljivali na njemu jer su znali da je, uz dr. Ante Pavelića, osnivač prvog Ustaškog roja, buduće jezgre Ustaškog pokreta, dr. Pavelić odmah po ustrojavanju te prve revolucionarne ustaške jedinice odlazi preko Sušaka u emigraciju. Stipe pak Javor biva ubrzo prokazan i otkriven.

Za vrijeme dugogodišnjeg tamnovanja bio je lučonoša mladim revolucionarima. Svi su znali da Javor trpi za Hrvatsku i da neće izdati svoje suradnike niti pritisnut najžešćim mukama. Nu kada su ga učijenili sa njegovim ljubljenim kćerkama i ženom, koju su uhitili niti krivu niti dužnu, Javor je potpisao neke neistinite izjave - ali izdao nije nikoga.

Koliko poštovanje i ljubav je Javor uživao u hrvatskom narodu, najbolje govori činjenica da je njegov sprovod - nakon sprovoda Stjepana Radića - bio najveličanstveniji u Zagrebu. Od Javora se došlo oprostiti preko 100.000 Hrvata. Zagreb je dostoјanstveno ispratio svog velikog mučenika i borca. Javor je umro, ali Javor živi u hrvatskim srcima i živjet će vječno. Javor je s nama!

PISMA IZ ISTRE

DRŽ'TE LOPOVA!

Povidaju da je sprid jene crikve sidija jedan prosjak. A jedan bogobojazan čovik svaki put kad bi pasa poli tega prosjaka, bi mu hitija kakov sitniš, kakovu milostinju u baretu. To je postala uobičajena stvar, o kojoj nisu više razmišljali ni prosjak, ni pobožni čovik.

Jenega dana je tako, j opet pasa uni milosrdni čovik poli unega prosjaka.

I niš mu ni hitija u baretu. Pita ga prosjak:

- Kako to da mi danas niste niš dali?
- Lipi moj čovik, nemojte se jaditi.

Više van ne moren davati milostinju.

- A, zašto?

- Zato ča moran štediti, jer gradin hižu.
- Lipo...lipo ud vas! Kako vas ni sran hižu zidati...z mojon milostinjon?

Kakovo ćeće vi "naravoučenje" izvući iz te priče, to je vaša stvar. Ča se mene tiče, kad su te stvari u pitanju, ja san trdega srca. Moren pasati poli ispružene ruke, a da se nanke ne obrnen. A ki je meni kad ča da? I kao more čovik pasti tako nisko da moljaka ko bi mu ki ča da. Ča ni bolje, časnije biti na primjer...drumski razbojnik? Hajduk! Pak uzimati ud bogatih i davati siromahima. I sebi, se razumi! Da san se ja rodja prid koju stotinu lit, forši bin bija baš drumski razbojnik. To bi bilo jako romantično zanimanje, vero bi! Samo...vajk ti je pritila opasnost da te ulove, pak da se klatiš na vitru z konopon okolo vrata. A danas? Zaposliš se lipo u carini eli po reznoj upravi. Pak moreš do mile volje pljačkati narod, prez opasnosti da te zavise!

Romantična su vrimena, nažalost, pасala. Zato san odlučija da ćeće postati privatni poduzetnik, vero ču! Ča bi mi falilo da otvorin, na primjer, detektivsku agenciju. Da buden tamo niki agent 007, Dems Bond! Prvo, bin se zajno da u lov na unega seronju, koji je ukreja zahod unen Brekalu u Poreču. Brekalo nudi 1000 marak ki mu najde WC. I ča je to problem? Važno je da imaš...nos! A lopova nebin ni prijavija, jer je evidentno

Piše:

Blaž PILJUH

da ga je na takov korač natjerala... velika nužda! A osin tega izgleda da u današnjem društvu ni sramota kresti. Sramota je samo kad te ulove! I zato se danas ne more dogoditi da niki poviće: "Drž'te lopova!" Nažalost!

RUKU NA SRCE...

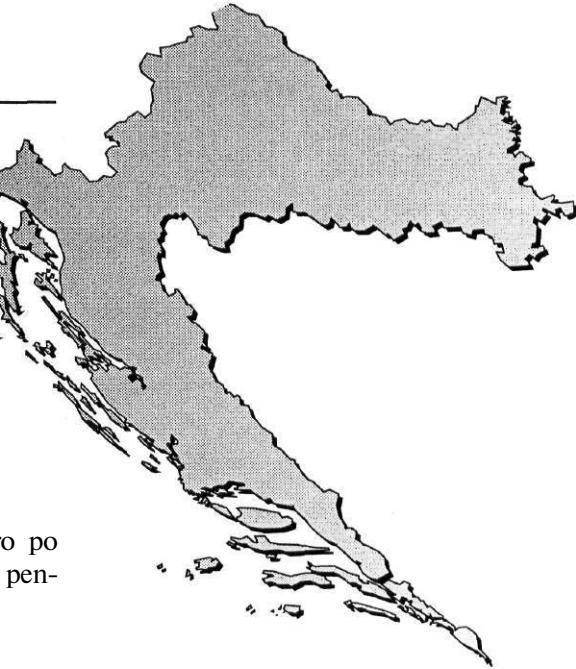
Prontiva se Bepo penzić ujutro po kruh. Govori mu njigova Foška penzička:

- "Znaš ti ča je danas, Bepo?"
- "Danas? Petak, mi se pera!"
- "Šturlo, ter štupido! Danas nan je 50-godišnjica braka!"
- "Ma ča je? E, to moramo proslaviti. Ču donestL.dvi štruce kruha!"

To van ni crni humor, nego...polubijeli! A najkraća definicija za penzića je: Penzić je čovik kojemu je prazan takujin, a puna...pipa!

San čita da se je Tuđman razjadija na nikе suce zato ča nisu držali ruku na srcu kad se himna svirila. A oni su se branili da je to HDZ-ov zaštitni znak i da ne mora svaki Hrvat ruku na prsa metati. A ja mislin da nisu u pravu. Takova gesta označava jedinstvo svih Hrvati. I unih kojima je domovine puno srce i unih kojima je domovine...pun takujin. Samo, ne znan di će ruku držati uni kojima je Hrvacke ud početku bija pun...ku... ku... kufer!

Da, da! Moremo se mi zaje....ti koliko ćemo, ma bi nan lako mogla pasati volja za tin, van ja rečen. Na pomolu je novi rat, vero je! Je rika Zmago Jelinčić da incidenti u Piransken zaljevu moru pre rasti u lokalni sukob. A to je u zadnje vreme sve češća pojava. Malo, malo pa se u ... niken lokalni pijanci potuču. A ja se sjećan kad je tako jedan moj znanac se svađa z jenin Slovencen u vezi z grani - con. Pak mu je reka: -"Slušaj ti Janez,

nemojte se vi z nas preveč zaje....ti! Ko se mi Hrvati razjadimo, ćemo van utu vašu Sloveniju zravnati kako...Slavoniju! A da smo mi Hrvati strašila na uven prostoru, su shvatili i Talijani. To jest Padanci. Pak da su niki padanski "zelenokošuljaši" počeli suz granicu patrolirati z brekima. Ko Slovenci počemu bižati priko granice da hi tornaju nazad.

A ste čitali da će IDS-ovci moći biti i članovi drugih strankah. To bi bilo zanimljivo, van ja rečen. Zamislite si, na primjer, da se sví IDS-ovci upišu u... HDZ! Pak da takov HDZ pobijedi na lokalnim izborima u Istri. Pak da za predsjednika utega istarskega HDZ-eja iza beru Jakovčića, eli Kaj ina. A da u Saboru sidi, kako HDZ-ov zastupnik... Ivan Pauleta! Ja peran da bi Frane mora držati...obe ruke na prsima. Da mu srce ne pukne!

Ma ja ne znan ča nikoji imaju toliko proti IDS-a. I zašto hi optužuju da bi stili Istru udvesti u Italiju. Kad je stvar potpuno suprotna. Ako ćemo biti pošteni i vrći ruku na srce, moramo priznati da se Jakovčić i njigova kumpanija itekako trude da...Italiju dovedu u Istru! Vero da, van ja rečen!

Vaš Blaž Piljuh

NOVI VELIKOSRBSKI MEMORANDUM NAZVAN DEKLARACIJA (20.)

Piše:

Mato MARČINKO

to, što je god. 1941. spašavao Srbe. On to spašavanje opisuje ovako:

"Dne 9. travnja 1941. Štab divizije (jugoslavenske vojske, nap. M. M.) nalazio se je u Rogatcu (Slovenija). Divizija praktično više nije postojala, jer su već od 6. travnja pričuvnici, Slovenci (dapače, i pričuvni časnici) odlazili kućama. Sačinjen

Prizor iz glavnoga grada Hrvatske

je izvještaj o stanju divizije i 10. travnja ujutro ja sam taj izvještaj nosio u Štab VII. armije u Kerestinec. Zapovjednika armije, armijskog generala (i bivšeg ministra vojske) Dušana Trifunovića i njegovog načelnika štaba, brigadnog generalštabnog generala Vladu Petrovića 'Rusa' nisam našao. Otišli su u Petrinju da nađu smještaj za Štab armije, kad se budu povlačili. To je valjda unikum u vojnoj povijesti da zapovjednik armije i načelnik štaba vrši posao 'konačara'... Oko pet sati popodne vratilo sam se u Rogatec i našao da su već izdate zapovijedi za povlačenje divizije (nepostojće) na Maceljsku planinu, s tim da štab divizije od deset sati navečer bude u Klanjcu. Tek tada sam saznao od jednog Slovence, pričuvnog majora, inače odvjetnika u Ljubljani, da je u Zagrebu proglašena NDH, što početku nisam vjerovao... General Stanojlović i Srbi časnici iz štaba dugo su se nečekali da iz Slovenije prijede u Klanjec, ali su konačno popustili... Tako je štab divizije... stigao u Klanjec, gdje su hrvatske vlasti (iztaknuo M. M.) pripremile prostorije za štab i u jednom hotelu

smještaj za časnike. Tu je, među časnicima Srbima, nastala žučna diskusija što da se radi... Kolektioni zaključak je bio da se napusti hrvatski teritorij i prijede preko Sutle u Sloveniju, a onda da svatko radi što zna. Zamolili su mene da ih pratim, što sam i učinio, i u Sloveniji smo se rastali... Na moje pitanje što će biti s časnicima Srbima razasutim po terenu (nešto oko 100) i s kadrovicima - većinom Srbjancima (nešto preko 1000), general Stanojlović mi je odgovorio približno: 'A što ja znam? Što ja mogu? Gledajte i učinite što znadete i što možete.' Kolektiv časnika Srba mu je sekundirao u tome... - U toku 11. travnja mnoge su grupice došle u Klanjec, gdje im je pomognuto da u trgovinama i kod privatnika nabave civilna odijela, a kotarski predstojnik i ustaški povjerenik (makar Srbi ne vjerovali da je to jedan ustaša mogao uraditi), darovali su svakom tko je želio propusnice na izmišljena pohrvaćena imena, ako im mogu poslužiti da se kroz njemačke linije probiju do svojih kuća u Srbiji, Kosovu ili Makedoniji (iztaknuo M. M.). Preko uglednih ljudi u Klanjcu davani su strogi nalozi jedinicama Hrvatske seljačke zaštite, naoružane do zuba pobacanim oružjem, da pod nikakvim okolnostima ne otvaraju vatru, osim ako same budu napadnute. - Do konca dana 11. travnja (1941.) sve su se grupe raspršile i nestale iz područja Klanjca, a da nigdje nije došlo do sukoba i prolijevanja krvi. (...) Ja, dakle, nisam napustio Štab da dočekam Nijemce, nego su ga napustili svi časnici Srbi da spašavaju sebe same. Ja sam još jedan dan nakon nestanka Jugoslavije spašavao živote malih srpskih ljudi napuštenih od onih čija je vojnička, srpsko-rodoljubna i moralna dužnost bila da budu s njima i dijele njihovu sudbinu. Ja sam se ponašao po tradicionalnim načelima časničkog morala kao i većina časnika Hrvata...' (Dr. Frano Glavina, **Hrvati u travanjskom ratu 1941.**, "Vjesnik", god. LIX. /br. 18222., Zagreb, 20. srpnja 1998., str. 15.).

Pisac ovih redaka, tada petnaestogodišnjak, na dan proglašenja Nezavisne Države Hrvatske nalazio se u svomu rodnom mjestu Hrastovici pokraj Petrinje na školskim praznicima. Taj dan i danima nakon toga kroz Hrastovicu su prolazili - povlačeći se - srbski vojnici, među njima i domaći Srbi iz obližnjih banovinskih sela.

Među domaćim Srbima bilo je i pripadnika četničke organizacije, koje su stanovnici Hrastovice i hrastovičke općine zapamtili po zлу. Nova hrvatska vlast u Hrastovici već je bila uzpostavljena, a na čelu joj je bio ustaški tabornik Stjepan Matijević (1905.-19443. ili 1944.). Građansku vlast preuzeeli su pripadnici Hrvatske seljačke stranke, a vojničku bivši pripadnici Hrvatske seljačke zaštite. Hrvatska vlast nije zaustavljala Srbe. Tko je htio predao je oružje u Hrvatskomu seljačkomu domu. Domaći Srbici su uglavnom oružje odnesli svojim kućama; tim oružjem će kasnije ubijati hrvatske vojниke i nenaoružane građane. Tabornik Matijević je Srbima išao na ruku sve do svoje smrti. On je, kako piše u Matičnoj knjigi umrlih, poginuo 16. lipnja 1943., a po nekim drugim podatcima god. 1944. (Vladimir Krpan - Ivan Rizmaul - Davor Salopek, Petrinjski žrtvoslav, Matica Hrvatska Petrinja, Petrinja 1995., str. 151.). Njegovaje smrt bila strašna. Srbi iz okolnih sela su ga namamili u klopku, pozvavši ga da dođe k njima u goste. Da mu se tobože zahvale za sve ono, što je za njih učinio. Otišao je sam, bez pratinje, nenaoružan. Najprije su mu ogulili kožu s tijela, a zatim ga prepilili pilom.

Nakon sloma Jugoslavije Draža Mihajlović se veoma brzo uortaočio s Talijanima protiv Hrvata i Nezavisne Države Hrvatske. Četnici su ubijali Hrvate naoružani talijanskim oružjem. Srbočetnički cilj je bio, kako stoji u jednomu naputku Draže Mihajlovića: "Stvorili veliku Jugoslaviju i u njoj Veliku Srbiju, etnički čistu, u granicama Srbije (misleći tu i na Makedoniju), Crne Gore, Bosne, Hercegovine, Srema, Banatu i Baćke; Čišćenje državne teritorije od svih narodnih manjina i nenacionalnih elemenata; Stvoriti neposredne zajedničke granice između Srbije i Crne Gore kao i između Srbije i Slovenske čišćenjem (uklanjanjem?) muslimanskog življa iz Sandžaka i muslimanskog i hrvatskog življa iz Bosne" (Jozo Tomašević, **Četnici u Drugom svjetskom ratu 1941.-1945**, Zagreb 1979., str. 159.). Ovaj cilj Srbici još uvijek nisu napustili. Ohrađuju ih u tomu međunarodna zajednica, koja im je omogućila da od Hrvata i Muslimana genocidno očiste pola Bosne i Hercegovine. I koja i sada mirno gleda kako Miloševićeve horde nožem i topovima čiste Kosovo od Albanaca.

Zločini Srba s mrtvačkom glavom i crvenom zvijezdom petokrakom na šajkači opisani su u knjizi **Odmetnička zjerstva i pustošenja u Nezavisnoj Državi Hr-**

vatskoj u prvim mjesecima života hrvatske narodne države. (HIBZ, Zagreb, ulipnju 1942., reprint Zagreb 1991.). Toje samo dio zločina učinjen od 10. travnja 1941. do lipnja 1942. U knjigi se navodi podatak, da je u Drvaru i bližoj mu okolici - odakle i danas iztjeruju Hrvate - poubijano oko tristo (300) Hrvata.

U Mostaru odmah nakon proglašenja Nezavisne Države Hrvatske srpska vojska pokušava zadržati vlast nasiljem i terorom. Oko grada četnici pale kuće i ubijaju gdje god koga nađu. U okolici Mostara zapaljeno je šestdeset kuća. Na koncu Drugoga svjetskoga rata i nakon njega poklanjano je preko sedamnaest tisuća katolika Hrvata i šestdeset estorica franjevaca. (Dr. Fra Andrija Nikić, Hercegovački i bosanski franjevci između 1844. i 1944. godine, Mostar 1996., str. 8., 216. i 217.).

Na Međunarodnom znanstvenom skupu održanu u Zagrebu 12.-13. svibnja 1995. pod pokroviteljstvom Hrvatskoga sabora ustanovljeno je, da su na području NDH četničke postrojbe osnivane južno od Save pa do Jadransloga mora, s neposrednim osloncem i uz podporu Talijana i Nijemaca. Od 1941. do 1945. na području Bosne i Hercegovine bilo je osnovano 14 četničkih korpusa, 76 brigada i 2 puka (pukovnije), a na ostalom području NDH 4 korpusa, 1 divizija, 32 brigade i 2 puka (pukovnije) četnika. Na čitavomu području NDH kroz četničke je redove prošlo više od 100.000 (sto tisuća) ljudi, od kojih oko 98% (devedeset osam posto) Srba. Na kraju rata četnicima je omogućeno, da "dobrovoljno" stupe u partizane, što je izkoristilo njih više od 80%. Broj žrtava srbočetničkopartizanskoga genocida među Hrvatima i Muslimanima tijekom rata 1941.-1945. još do sada nije ustanovljen.

Najnovija demografska iztraživanja daju mogući stvarni gubitak Hrvata od oko 200.000 a Muslimana oko 100.000 na području NDH, to jest onih koji su ubijeni. Sami srbočetnici spalili su i razorili oko 300 (tristo) sela i gradova, više muslimanskih džamija i katoličkih crkava i drugih povijestnih i kulturnih spomenika, okrutno ubili 67 muslimanskih imama i hafiza (hafiz = onaj koji zna čitav kur'an na pamet) te 52 katolička svećenika, nekoliko častnih sestara (poznate "Drinske mučenice"). (Zbornik redova Međunarodnoga znanstvenoga skupa "Bleiburg 1945.-1995.", Hrvatska matica iseljenika, Zagreb 1997., 24.-34. - dalje u tekstu: Zbornik MZS 1995.).

(nastavit će se)

BOGU BOŽJE, A CARU CAREVO!

(Ili kako svoj nacionalni ponos brane Slovaci)

Otprilike u isto vrijeme dok bivši predsjednik B'nai B'ritha, Tommy Bear, brani predsjednika Tuđmana od napadaja Ephraima Zuroffa, naglašavajući da je Tuđman "do dana današnjega pristao na svaki uvjet B'nai B'ritha i k tome se odrekao fašizma i svih njegovih manifestacija" (*Nacional*, br. 174, Zagreb, 17. ožujka 1999. str. 16-17.), nekoliko stotina kilometara sjevernije, u Slovačkoj, u nedjelju, 14. ožujka, obilježena je 60. obljetnica proglašenja samostalne slovačke države na čelu s msgr. Jozefom Tisom, predsjednikom Hlinkine Slovačke narodne stranke. Tiso je nakon rata uhićen, osuđen na smrt i 1947. smaknut.

Sada je, povodom 60. obljetnice, slovačka vlada službeno priobčila kako sađašnja Slovačka Republika "nije idejna i državnopravna nasljednica slovačke države iz razdoblja 1939.-1945. godine", nego se današnji slovački naraštaji ponose time što je većina Slovaka shvatila neispravnost moralnih i političkih temelja današnjeg slovačkog režima, te podigla antifašistički ustanak. Vlada će se suprotstaviti svakom izrazu nacionalizma, rasne nesnošljivosti, ksenofobije i rasizma. Posve drugačije su tu obljetnicu obilježili ne samo pripadnici "desnih", desnih i ekstremno desnih skupina, nego i niz slovačkih političkih stranaka.

Povrh toga, svečanost obilježavanja 14. ožujka kao velikoga dana nacionalne povijesti, organizirala je Matica slovačka. Direktor Slovačkoga povijesnog instituta Matice slovačke, Jan Bobak, tomje prigodom naglašio kako se "14. ožujka 1939. rodio slovački građanin, a slovački narod postao državotvoran". Bobak je ujedno napao sadašnju koaliciju vladu, jer njezine stranke-članice nemaju pozitivan odnos prema činu uspostave neovisne države. ..

Ako hrvatska vlast postupa slično (novoj) slovačkoj, hoće li i kad će na način sličan svojim slovačkim parnjacima, mutatis mutandis, postupiti Matica hrvatska i Hrvatski institut za povijest? (M. P.)

ZATVORENIK

Fašizam i nacionalsocijalizam u demokratskoj Evropi 1919.-1945. (IX.)

USTAŠKI POKRET U EUROPSKIM IDEOLOŽKIM PREVIRANJIMA

Kao što je iztaknuto, zbog niza kako vanjskih tako i unutarnjih razloga, Ustaški pokret nikad nije postojao kao homogena cjelina ne samo u ideoložkome, nego i u organizacijskom pogledu. U sklopu ove razprave ipak treba razčlaniti tretiranje ideoložkih pitanja u dokumentima i praksi tog pokreta u užem smislu. Pod tim se pojmom misli na organizaciju koja je okupljala vezane, zaprsegnute članove. Ona je do travnja 1941. djelovala u domovini i u emigraciji, počesto bez stalnih i sustavnih veza, razmijene misli i dogovora o strategiji i taktici. I dok se domovinska grana pod vodstvom **Slavka Kvaternika** i dr. **Mile Budaka** razvijala pod snažnjim utjecajem unutarnjopolitičkih prilika i uz manje ili više jasnu podršku i suradnju skupina opisanih u predhodnom poglavljiju, praktično djelovanje pokreta presudno je određivao njegov emigrantski dio, zahvaljujući činjenici da se od 1929. do 1941. u emigraciji nalazio neprijeporni politički prvak, organizacijski šef i ključni ideolog Ustaškog pokreta, dr. **Ante Pavelić**.

U načinu na koji su u ustaštvu tretirana ideoložka pitanja mogu se - dakako uvjetno - razlikovati tri razdoblja. Prvo razdoblje obuhvaća period od nastanka ustaštva do 1936., tj. Pavelićeva izlazka iz talijanskog zatvora, u koji je bačen nakon atentata u Marseilleu. Drugo razdoblje obilježeno je sporazumom Ciano-Stojadinović i tzv. velikom šutnjom. Ono se vremenski, ali ne samo vremenski, podudara s neposrednim pripremama za svjetski sukob, a treće nastupa Desetim travnjem, odnosno uzpostavom NDH, kad je pokret došao u prigodu ozivotvoriti načela na kojima je nastao i opstao.

Ustaštveto kao borbeni oblik hrvatskoga nacionalizma u razdoblju između dva svjetska rata u biti predstavlja odgovor na nasilja velikosrpskog režima. Međutim, uvijek se previda da je on imao i uzgredni, unutarhrvatski uzrok, koji je neusporedivo manjeg značenja, ali se ipak ne smije izpustiti iz vida. Riječ je o kapitulaciji **Stjepana Radića**, koji se 1925. odrekao republikanstva, priznao monarhiju i Vidovdanski ustav, te ušao u beogradsku vladu. Ako se taj korak i mogao držati taktičkim, Radićev sklapanje sporazuma sa **Svetozarem Pribićevićem**, stvaranje Seljačko-demokratske koalicije i kratkotrajno, ali znakovito preimenovanje HSS-a u "Narodnu seljačku stranku", za hrvatske su nacionaliste predstavljali znak za uzbunu. Bivalo je sve jasnije da se od Radića

Piše:

Tomislav JONJIĆ

ne može očekivati ništa doli eventualno reformiranje jugoslavenske države.

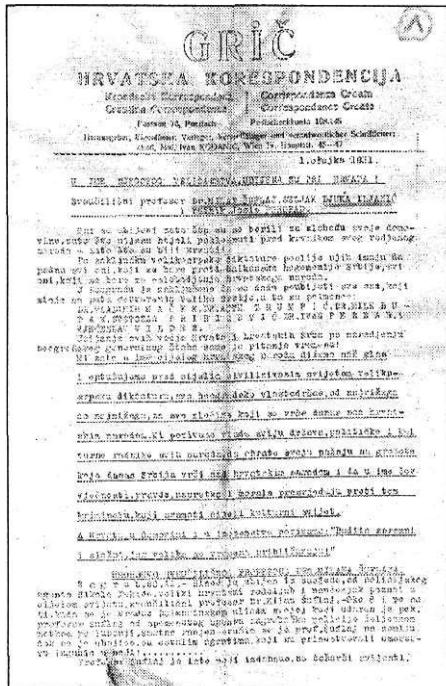
Najdinamičniji predstavnik nacionalističke oporbe, sada uglavnom organizacijski okupljene u novome Hrvatskom bloku, dr. Ante Pavelić, u drugoj polovici 1927. počinje tražiti nove puteve, te uzpostavlja dodire s makedonskim nacionalistima i revisionističkim silama u Europi, ponajprije Madžarskom i Italijom. Već u

vim, radikalnijim koracima, ne izključujući naslon ni na potencijalno, u perspektivi ipak opasne hrvatske susjede.

U burnim tjednima nakon Radićeve smrti Pavelić pred kraj 1928. osniva *Hrvatski domobran*, polažući time temelje organizacije koja će prerasti u Ustaški pokret (prema nekim piscima, uzgred budi rečeno, njega bi točnije bilo nazivati ustaško-domobranskim pokretom). Nakon proglašenja diktature u siječnju 1929. on odlaže u emigraciju, gdje već u travnju institucionalizira suradnju s bugarskim i makedonsko-probugarskim krugovima (*Sofijska deklaracija*). Pavelić je svjestan hipoteke koju donosi svaki, pa i prisilni savez s Talijanima, te stoga kuša sjedište hrvatske emigrantske borbe smjestiti u Austriji, Madžarskoj ili weimarskoj Njemačkoj. Što zbog djelovanja jugoslavenske diplomacije, a što zbog nesklonosti političkih krugova u tim zemljama, molbe hrvatskoga emigrantskog vodstva bivaju odlučno odbijene.

Tek kad su se ta nastojanja izjavljivala, a prvaci hrvatske emigracije protjerani ili zamoljeni da napuste zemlju, odlazi Pavelić u **Mussolinijevu** Italiju, kao jedinu zemlju koja je bila spremna ako ne pomagati, a ono bar - radi vlastitih interesa i mogućnosti ucjenjivanja Beograda i Pariza - trptjeti hrvatske nacionaliste.

Iako se tako - mimo i protiv svoje volje - našao pod okriljem fašističke Italije, Pavelić u početcima emigrantskoga političkog djelovanja koristi instrumentarij koji je ponio iz Domovine. Hrvatska težnja za samoodređenjem i odvajanjem od Srbije odnosno Jugoslavije, počiva na prirodnom pravu i ima duboko demokratske korištene. Međutim, tada još uvijek pretežno demokratska Europa nema sluha za legitimna, demokratska nagnuća većine Hrvata, Makedonaca, Crnogoraca. Geopolitički i gospodarski interesi Francuzke i Britanije ne ostavljaju prostora za slobodu malih naroda. U to se ujesen 1928. uvjero demokrat staroga kova, prvi jugoslavenski ministar vanjskih poslova, a sad već zagovornik hrvatskoga osamostaljenja, dr. **Ante Trumbić**. Obilazeći Europu i o tome izvješćujući Pavelića i dr. **Vladka Mačeka**, Trumbić se susreće samo s kruštom silom i prijezirom prema legitimnim hrvatskim zahtjevima. Beogradski nasilnici uživaju podršku tvoraca versailleskog poredka bez obzira na narodna i ljudska prava.

Grič, jedna od prvih ustaških periodičkih publikacija

svibnju 1928., dakle prije atentata u Skupštini, pravaško vodstvo na čelu s Pavelićem u SAD šalje **Stanka Hranilovića**, s nakanom da tamo politički organizira hrvatsko iseljeničtvo. Prema nekim znakovima, i sam je Pavelić 1928., pa onda opet 1929. razmišlja o svom putovanju u Ameriku. Tim će početnim nastojanjima novi poticaj dati skupštinski atentat 20. lipnja 1928. Hrvatski je narod očekivao, kako se izrazio **Bratoljub Klaić**, da će vodstvo zatrubiti na ustanak. U javnim izstupima ranjeni Radić nastupa pomirljivo, što zbujuje javnost. Ali, u užem krugu Radić potiče suradnike i pristaše, pa i samog Pavelića, na razmišljanje o no-

I Pavelićeve promemorije Družtvu naroda, pisane uzornim demokratskim stilom i nakićene uobičajenim instrumentima liberalno-demokratskih razprava, ostaju mrtvim slovom na papiru. Posve je ista sudbina promemorija koje upućuju emigranti iz redova HSS-a, **August Košutić i Juraj Krnjević**. Ženevski se gremij oglušuje i na desetke predstavki koje mu šalju Hrvati iz europskih i prekomorskih zemalja. Pavelić piše razprave na francuzkome i njemačkom jeziku, te upozorava diplomatske krugove i europsku javnost na to da će daljnje zatvaranje očiju pred beogradskim terorom dovesti do eksplozivne reakcije s nesagledivim posljedicama za europski mir. Sve ostaje uzalud: osim francuzke i britanske vlade i Družveta naroda, na hrvatske apele ostaju gluhe i američka odnosno kanadska vlada.

Da bi skrenula pozornost na neriješeno hrvatsko pitanje i istodobno osokolila narod koji u Domovini stenje pod diktaturom, ustaška organizacija se početkom tridesetih godina odlučuje na niz oružanih akcija, sabotaže i diverzija, od kojih su svakako najpoznatiji Velebitski ustanak (1932.) i po mnogočemu još nerazvijeni atentat na Aleksandra u Marseilleu (1934.). U to vrijeme nastaju i temeljni programski, organizacijski i propagandni dokumenti Ustaškog pokreta, koji su nezaobilazni pri prosudbi ideoložkog profila ustaštva. Među njima posebno mjesto zauzimaju *Ustav UHRO-a* (1932.) i *Ustaška načela* (1933.)

U *Ustavu Ustaše - hrvatske revolucionarne organizacije* (UHRO) stoji (riječi u zagradama kasniji su umjetci):

"I. Ustaša, hrvatska revolucionarna organizacija (oslobodilački pokret), imade zadaću, da oružanim ustankom (revolucijom) oslobođi izpod tuđinskog jarma Hrvatsku da ona postane podpuno samostalna i nezavisna država na cijelom svom narodnom i poviestnom području.

II. Kada taj cilj bude postignut, ustaška će organizacija (pokret) braniti svim sredstvima državnu samostalnost Hrvatske i narodnu osebujnost hrvatskoga naroda, te se boriti za to, da u Hrvatskoj Državi uviek bude vladao samo hrvatski narod, te da on bude podpunim gospodarom svih tvarnih i duhovnih dobara u svojoj zemlji."

Međutim, programatski dokumenti daju ne samo načelan, obći, nego i izravan odgovor na pitanje o svjetskim ideoložkim razpravama. Odredba Glavnoga ustaškog stana br. G 16/33, od 13. prosinca 1933., precizira, naime, da se ustaška vojska mora odgajati u jednoj misli: da sav ustaški rad vodi do sigurne pobjede, do uspostave neovisne hrvatske države. Tu vjeru u pob-

jedu potrebno je stalno održavati na visini. Što se političkog odgoja tiče, "u ovom pogledu mora biti svaki ustaša na čistom, da samo ona vojska vrijedi, koja je odgojena u narodnom duhu. Naša vojska nije revolucionarna vojska, nego je ustaška. Ona će dizati ustanak cijelog naroda proti neprijatelju, a ne neku revoluciju jedne stranke protiv druge unutar vlastitog naroda. Svaki ustaša mora znati, da je hrvatski narod dovoljno velik i jak, da može biti nezavisan i može imati svoju nezavisnu državu. Svaki ustaša nadalje treba znati gotovo na pamet Načela, što ih je Poglavljenik napisao za ustaški pokret. Ta načela treba ustašama razčiniti i raztumačiti točku po točku. Iz tih načela je vidljiv politički i socijalni program ustaškog pokreta."

Ustaški letak iz sredine tridesetih godina

Prema temeljnim dokumentima Ustaškog pokreta, dakle, jedina svrha i cilj njegova postojanja jest uzpostava i obrana neovisne hrvatske države. Međutim, u jugoslavenskoj historiografiji ti su dokumenti - pogotovo Načela - površno interpretirani kao dokazi o čvrstome ustaškom naslanjanju na fašističku ideologiju. U tu su svrhu krivotvoreni i elementarni podatci o nastajanju ustaške emigracije, pa se htjelo tvrditi (a takav dojam je uglavnom uspiješno i stvoren), da je ona izvorno i planski smještena u Italiju upravo radi ideoložkih razloga. Najprije četnik, a potom visoki dužnostnik UDB-e, pisac niza malo vrijednih publicističkih knjiga, **Nikola Milovanović**, ni po čemu ne odsakače od niza svojih predčasnika kad tvrdi kako Pavelić nije slučajno otišao u Italiju. Jer, "on je sve više uvidao da u hrvatskom narodu ne uspeva da nađe dovoljno jak oslonac za ostvarenje svojih planova. Zato

mu je tuđinska pomoć, a naročito pomoć Italije, bila neophodna. U to vreme Italija je bila jedina zemlja u Evropi u kojoj je fašistički režim bio duboko pustio svoje korene i, smatrajući sebe nosiocem fašizma, osećao se dužnim da pomogne slične pokrete u svetu."

Nešto ozbiljniji pisci istu će misao variirati na malo elegantniji, manje sirov način. Primjerice, **Fikreta Jelić-Butić** iz 11. točke Ustaških načela, u kojoj se predviđa da u Hrvatskoj ne može odlučivati nitko "tko nije po koljenima i po krvi član hrvatskog naroda. Isto tako ne smije o sudbini hrvatskog naroda i hrvatske države odlučivati ni jedan strani narod ili država", zaključuje da je "rasistička komponenta (bila) jasno izražena." Isto mišljenje dijeli i **Ferdo Čulinović**, koji u Načelima nalazi sljedeće "osnovne karakteristike": velikohrvatski nacionalni unitarizam, hrvatski nacionalni ekskluzivizam, državnopravni historizam, hrvatski nacionalistički šovinizam, hrvatski separatizam, vjersku pripadnost, klasni građanski karakter ustaštva, fašizam, rasizam, korporativizam i terorizam. Za **Mladena Colića** nema dvojbe kako je "ustaška ideologija nacistička i šovistička, ne priznaje ravnopravnost naroda i rasa". Kritiku kapitalističkog sustava u Načelima on svodi na oponašanje nacionalsocijalizma i šovinizma, te tvrdi kako Ustaška načela "teorijski proklamiraju socijalnu organizaciju svih društvenih slojeva i grupa na principu korporativizma". Takve nebuloze se u nešto blažem obliku ponavljaju i nakon sloma Jugoslavije. Iako iz cjeline njezina teksta proizlazi da je svjesna da se ti pojmovi ne mogu olako vezati uz ustaštvo, **Nada Kisić-Kolanović**, primjerice, površno i jedva suvislo piše da su "nacionalni kriteriji u Načelima bili (...) 'totalitarno' i 'autoritarno' naznačeni."

Nasuprot tomu, strani pisci o ustaštvu pišu opreznije i objektivnije. **Ernst Nolte** drži da Ustaški pokret spada u "nacionalnorevolucionarne terorističke tajne balkanske organizacije, poput srpske 'Crne ruke' ili makedonskog VMRO-a", a ne u fašističke pokrete, od kojih ustaštvu razlikuje niz elemenata. Upozoravajući na neke Nolteove krive predočbe (koje mu je i sam Nolte u korespondenciji priznao), **dr. Milan Blažeković** je upozorio na to da je možda najprikladnija sistematizacija **Taylor Colea, C. E. Blacka i R. L. Bracha**, koji u knjizi "European Political Systems" Ustaški pokret svrstavaju u skupinu autoritarnih, ekstremističko-autonomičkih pokreta, skupa s VMRO-om i slovačkim autonomistima, dok u ekstremističko-fašističke pokrete spadaju finski

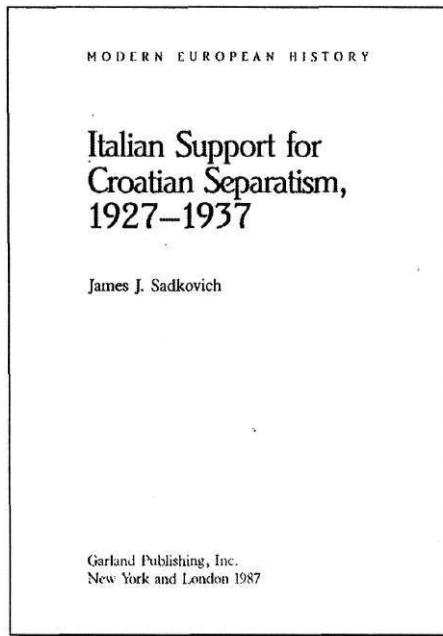
Lapua-pokret, rumunjska Željezna garda i madžarski Strjelasti križevi.

Američki povjestnik James J. Sadkovich u svojoj izvrstnoj (na hrvatski, dakako, neprevedenoj) disertaciji ističe da su starčevićanski i unekoliko nacionalistički postulati (kulturne, vjerske i povijestne razlike između Srba i Hrvata, ništavost ujedinjenja iz 1918., srbska kulturna i moralna inferiornost, odvajanje kao jedino rješenje konflikta i upozorenje da je srbski imperijalizam prijetnja europskom miru) zajednički Paveliću s jedne i Mačeku odnosno HSS-u s druge strane. Za ustašto je povrh toga karakteristično bezuvjetno odklanjanje jugoslavenstva, naglašavanje važnosti oružane borbe, žrtve i ratničkih vrlina, te kulturno-rasna identifikacija sa neslavenskim Zapadom (dok su Srbi Iztok) kao i zadružna, korporativna seljačka ideologija (*corporate peasantism*). Ustašto je, naglašava Sadkovich, eklektično i počesto kontradiktorno: traži pomoć od fašističkih režima, a u člancima i propagandnim pamfletima poziva na stvaranje hrvatske seljačke republike. To se ne radi samo radi konkurenkcije prema HSS-u, nego i radi toga da bi se "ostavila otvorena vrata za suradnju s demokracijama". U negiranju jugoslavenstva i u pokušaju da prošire krug svojih pristaša, ustaše u prvo vrijeme kušaju pomiriti i Strossmavera i Račkoga sa svojim separatističkim i nacionalističkim nazorima. Jezično čistunstvo, teorija o gotskom podrijetlu, vjerska tolerancija i pozivanje na rasnu pripadnost bosanskih Muslimana hrvatskom korpusu, sve je to u funkciji otpora prema jugoslavenstvu i srbskom imperijalizmu. Utoliko je, nastavlja Sadkovich, ustaški rasizam (s obzirom da je uperen samo i jedino protu velikosrbstvu, uporaba nazivka rasizam neće biti sasvim primjerena, op. T. J.), kulturni, a ne biološki. Pavelićovo odklanjanje brutalnoga kapitalizma i neljudskog boljševizma, pa čak i sam kult Poglavnika, bitno se razlikuju od nacionalsocijalizma i fašizma. To je samo egzaltirana, borbenim, ratničkim duhom nadahnuta Starčevićeva odnosno Radićeva ideologija.

Ne samo njegovi apologeti, nego i odpadnici od pokreta (poput dr. Branimira Jelića), pa i kasniji oštiri Pavelićevi kritičari (Eugen Dido Kvaternik) potvrđuju da Pavelić u prvih nekoliko godina emigracije nije pokazivao nikakvih simpatija prema totalitarnim ideologijama i sustavima.

Prema Jeliću, prvi tekstovi u ustaškim publikacijama, u kojima se javljaju stano-vite, makar ograničene simpatije prema totalitarnim ideologijama, konkretno na-

cional-socijalizmu (iako je ustašto u nekim segmentima, posebno na razini simbolike i ikonografije, kasnije pokazivalo stanovite sličnosti ne s nacizmom, nego s fašizmom), pojavili su se tek neko vrijeme nakon Budakova dolazka u emigraciju. Budak je, navodno bez Pavelićeva znanja, pohvalio način na koji se Hitler obračunao s E. Rohmom i suradnicima (30. lipnja 1934.), nalazeći stanovite simpatije prema Hitleru. Nije mi pod ruku došao taj Budakov tekst, pa ne mogu prosuditi je li posrijedi doista odraz simpatija prema Hitleru, ili je pak taj tekst odraz animoziteta između Jelića i njega. Možda je Budak potezanjem tog primjera htio ojačati svoj po-nešto klimav autoritet u logoru na Liparima.

Naslovna stranica Sadkovicove rasprave

Međutim, ako se tijekom liparskog razdoblja i dogodilo takvo zastranjenje, ono je bilo izolirano. Talijanski redarstveni izvori, kao dokumenti prvoga reda, potvrđuju da su uzaludnima ostali svi talijanski pokušaji da se razočarane ustaše na Liparima zabavi i impresionira propagandom o dostignućima fašizma, pa čak i o snazi moderne talijanske i njemačke vojske. Sami Talijani pokislo priznaju kako njihova nastojanja nisu nailazila na plodno tlo.

Pavelić i ustašama vrlo neskloni L. Hory i M. Broszat upozoravaju na to da talijansko-ustaške veze ne potječu iz kakvih ideoloških bliskosti i afiniteta, nego iz vanjskopolitičkih interesa. Sadkovich čak ne ostavlja nikakve dvojbe: nema nikakvih znakova da bi se ustašto priklonilo fašizmu ili da bi ga Italija podupirala zbog

ideoloških afiniteta. Pritom valja na umu imati da je u Jugoslaviji zavedena diktatura koja je imala mnoga obilježja fašizma, a da su tu i takvu diktaturu sustavno i temeljito podupirale baš one zemlje koje su se neprekidno pozivale na demokraciju i demokratska načela. Dakako, njihova podpora diktatorskom režimu također nije bila motivirana ideološkim razlozima, nego težnjom da se očuva Jugoslavija. To će vremenom imati sve izraženije posljedice na profiliranje ne samo hrvatske emigracije, nego i emigrantskih pokreta, poniklih u drugim europskim narodima.

U poratnoj iztrazi pred jugoslavenskim komunističkim vlastima, general Ante Moškov osvrnuo se i na način na koji su u emigraciji tretirana ideološka pitanja. Iako sve izkaze iz iztrage valja uzeti oprezno, drugi izvori i svjedočenja potvrđuju točnost Moškovićeve ocjene. On, nai-me, izričito naglašava kako je skupina od petosinjak interniranih ustaša na Liparima bila raznorodna u "ideološkom, ekonomskom i socijalnom" pogledu. Bilo je među njima, kaže Moškov, od "zagrijanih fašista, HSS-ovaca, demokrata i liberala do socijalista", ali ih je sve na okupu držala ideja "vlastite slobodne države Hrvatske", kao i "vjernost i poslušnost Poglavniku".

Na saslušanju pred dužnostnicima Gestapoa, 24. veljače 1937., Mladen Lorković je ponovio kako je "jedini cilj postojanja ustaške organizacije (jest): stvaranje nezavisne hrvatske države", što je, uostalom, i stanovište čitava hrvatskog naroda. I Trumbića je, prigodom njegova susreta s Pavelićem u Palermu, u kolovozu 1936., zanimalo Pavelićovo odnosno ustaško stajalište o ideološkim pitanjima, pa mu je i tada šef Ustaškog pokreta kazao kako je riječ o narodnome, a ne ideološkom pokretu. Smisao političke aktivnosti jest uspostava neovisne Hrvatske. Stoga su sve veze s inozemnim političkim čimbenicima uvjetovane vanjskopolitičkim razlozima. Uostalom, i Maček je stranomu tisku, u travnju 1939., na upit o tome kako bi postupio da mu se obrate diktatori, izjavio: ako dođe Mussolini i ponudi Hrvatima pomoć za stjecanje autonomije (autonomije, *nota bene*. Op. T. J.), on će klicati "Bravo, Mussolini!". U istoj će situaciji kliknuti i "Bravo, Hitler!". Odnosno "Bravo, Chamberlain!". Hrvati, ističe Maček, teže autonomiji, ali unutar, a ne izvan jugoslavenskih granica. Na isti je način u emigraciji rezonirao Pavelić, sjednom bitnom razlikom: on je težio stvaranje neovisne Hrvatske izvan Jugoslavije, a ne autonomne ("slobodne") Hrvatske u Jugoslaviji.

(svršetak u idućem broju)

HRVATSKI KRALJ ZVONIMIR I PAPA GRGUR VII. (6.)

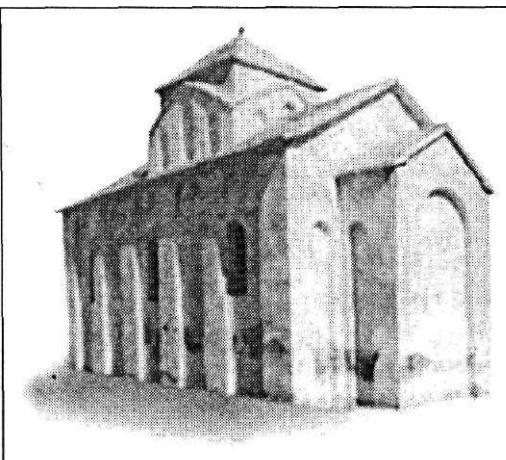
Međutim, reformni pokret i borba za investituru (podjela službe ili prava na zemljište) uzrokuju i bitne promjene u jednom, iako malom dijelu hrvatske države i Bizantske Dalmacije. Na samom rubu 'carevačkog' tabora nastaje posebna politička jedinica - **Dalmatinska Marka**. Naime, istarko - kranjski grof Ulrik I. pridružio se caru Henrike IV. kad je s bavarskim vojvodom Otonom pošao 1063. u rat na Ugarsku. Ulrik je već prije toga uzeo za ženu kćer Bele I. Arpadovića. Ulrikovo se pristajanje uz cara dobro isplatilo jer za nagradu smije proširiti svoju istarsku krajину na račun hrvatske države. Njemu polazi za rukom osim najzapadnijega dijela Istre zauzeti i jedan dio Bizantske Dalmacije (prije svega otoke Krk, Cres i Osor) i sve to spaja u novo formiranu Marku. Premda o postojanju Dalmatinske Marke nema u suvremenim izvorima neposrednog svjedočanstva - za nju doznajemo tek u trenutku kad se raspada - nema sumnje da je postojala i da se za nju, među ostalima, bori i naš Zvonimir. On se, prema podacima Bečke ilustrirane kronike obraća ugarskom kralju Salamonu i hercegu Gezi moleći ih 'da mu oni sami osobno pomognu protiv njegovih neprijatelja, dakako Karantanaca, koji su zauzeli Marku Dalmaciju. Kralj i herceg, dakle, - nastavlja izvor - sakupivši vojsku pošli su u Dalmaciju i sve oteto podpuno su vratili'."

"**Jezgra** je te vijesti, bez sumnje, **istorijski točna**. Zvonimir je zaista **prvi** i, na žalost, **jedini hrvatski vladar** čija je vlast zajamčena na **Osoru** i na **Krku**. Osorani su oko 1070. god. u svojim crkvama pjevali laude (slavospjeve) slaveći osim bizantskog cara i 'našeg kralja', a to može biti samo Zvonimir (Čini nam se da bi se mogla prihvati god. 1070., jer tada bi se taj podatak podudarao s onim iz **Bečke ilustrirane kronike** u kojoj Zvonimir također nosi naslov rex. I to prije nego što je pošao u 'osvajanje' Dalmatinske Marke - kaže u bilježki Nada Klaić). Još rječiti dokaz Zvonimirove vlasti na Krku je Bašćanska ploča. - Stoga smijemo zaključiti da Salamon i Geza pomažu svom rođaku da otme 'Karantancima' bar jedan dio teritorija koji je za Hrvatsku izgubljen

Piše:

Tomislav HERES

1063. god. Borba za Marku dolazi, vrlo vjerojatno, odmah nakon Ulrikove smrti, tj. 1070. god. Upravo u to vrijeme pojavljuje se i Zvonimir (u dvije, doduše ne baš pouzdane zadarske isprave) - kao ban. Zato se samo od sebe nameće pitanje nisu li Arpadovići pomogli svome rođaku - **Zvonimirova žena je kćer Bele I. Jelena**

Crkva Sv. Jurja u Radunu, X.-XI st.

- ne samo da proširi vlast nad jednim dijelom prekogvozdanske Hrvatske, nego i da se domogne banske časti."

"Čini se da je **Zvonimir** odkad se pojavi na historijskoj pozornici težio jednoime cilju: želio je sjesti na prijestolje Trpimirovića. Gledana u svjetlu tih težnji, čini se opravdanom i teorija prema kojoj je Zvonimir potomak onoga Svetoslava, odnosno njegova sina Stjepana, koji s Orseolima bježi na arpadovski dvor. U svakom slučaju, Zvonimirove ženidbene veze dobro mu dolaze u borbi za Ulrikovu baštinu, a kako boravi na ugarskom dvoru, povezan je i s carskim njemačkim dvorom, jer malodobni Henrik IV. daje 1058. god. petogodišnjem Salamonu, sinu ugarskog kralja Andrije, svoju devetogodišnju sestru Juditu za ženu. Zvonimir se također kasnije pridružio mlađom caru, što mu je u krajnjoj liniji, omogućilo političke uspjehe na jugu. Vidjeli smo da mu Salamon i Geza pomažu istjerati 'Karantance'.

Bečka ilustrirana kronika tvrdi da su oba Arpadovića pošla u Dalmaciju i da su čitavu zemlju vratili Zvonimiru. Premda ta vijest nije sasvim vjerna stvarnim zbivanjima, ona točno govori o tome kako je Zvonimir došao do vlasti u jednom dijelu Bizantske Dalmacije. O tome je već prije bilo riječi. Zvonimir, koji je bez sumnje vrlo zadovoljan što ima u rukama Dalmatinsku Marku, uz to još uvijek u taboru 'carevaca', nagrađuje glagoljašku benediktinsku **opatiju sv. Lucije u Jurandvoru u Baškoj**, na otoku Krku, i poklanja joj neku ledinu. On daruje tu ledinu, kako piše na Bašćanskoj ploči, 'v dni svoje', jer je nadpis o darovanju napisan nakon njegove smrti."

"Upravo u vezi s preotimanjem Dalmatinske Marke postavlja se pitanje ne samo kronologije (vremenoslijeda), nego i Zvonimirova odnosa prema Krešimiru IV. i njegova naslova rex koji mu daje Bečka ilustrirana kronika. Čini se najvjerojatnijim da do osvojenja Marke dolazi tek nakon 1070. god., a da sastavljač kronike upotrebljava za Zvonimira naslov koji je našao u nekom mlađem izvoru. Kronika je, naime, u toj redakciji (obradbi) sastavljena tek u XIV. st. Međutim, nije isključeno da su Arpadovići zaista dali svom rođaku naslov kralja, želeći i na taj način naglasiti njegovo pravo za hrvatsko prijestolje."

"Prema tome, prvi su koraci do hrvatskog prijestoljaučinjeni, i nema sumnje da Zvonimir nastavlja započeti osvajačku politiku. Ona izaziva **odpor dalmatinskih gradova** i stoga se, posve neočekivano, pojavljuju u Bizantskoj Dalmaciji **normanski vitezovi**, koje predvodi **knez Amiko**, gospodar Giovinazza u južnoj Italiji. Vijest o dolasku Normana zabilježena je u ispravi o presudi što je izriče poslanik pape Grgura VII., sipontski nadbiskup **Gerard**. Isprava je datirana: 'Godine tisuću sedamdeset i pete od utjelovljenja Gospodina Našega Isusa Krista, mjesec studenoga, u ono vrijeme kad je **knez Amiko zarobio hrvatskoga kralja**'. Kako pisac nije zabilježio i ime hrvatskog vladara - očito zato što je ono bilo svima dobro poznato - to je hrvatska historiografija dugo podržavala teoriju prema

kojoj je Amiko zarobio hrvatskog kralja Slavca. Danas je ta teorija napuštena, kako je već sprijeda rečeno, jer Slavac nije bio hrvatski, nego neretvanski vladar. Prema spomenutom Šišićevu mišljenju, Grgur VII. šalje kneza Amika da zarobi Slavca i piše danskom kralju Svenu II. neka pošalje svoga sina na hrvatsko prijestolje. Međutim, Miho Barada je predložio drugačiju kronologiju zbivanja. Naime, on je zarobljenje hrvatskog vladara datirao sa studenim 1074. god. (Baradino datiranje preuzeo je i Jakov Stipičić), pa je i to bio razlog zbog kojega se, kako on smatra, pismo Grgura VII. iz siječnja 1075. god. nije moglo odnositi na Hrvatsku. - Međutim, datirali zarobljenje u 1074. ili 1075. god., ostaje činjenica, da najmjerodavniji izvor, spomenuta isprava nadbiskupa Gerarda, datira dolazak Normana i zarobljenje hrvatskoga vladara u vrijeme održavanja splitskog crkvenog koncila, pa je upravo zato jedva moguće poricati vezu među navedenim zbivanjima na istočnoj jadranskoj obali."

"Prema tome, sve upućuje na to da je ponovno došlo do obračuna među **donjodalmatinskim gradovima**, bez sumnje zato što su podijeljeni na 'carevce' i 'p-apiste'. 'Papisti' unajmljuju normanske vitezove i njima polazi za rukom zarobiti hrvatskog vladara. - Glavna **nepoznanica** u tom obračunu još je uvijek **ličnost hrvatskog kralja**. Da li je to bio Krešimir IV? Tako je bar predpostavljal i predstavlja hrvatska historiografija. Međutim, nabacujem **novu, logičniju predpostavku: nije li moguće da je zarobljen Zvonimir?** Jer normanske navale nisu upućene na Krešimirovu Hrvatsku; Krešimir IV. je 'papist' od 1060. god., kad mu je papa vratio prijestolje. Ako je Zvonimir doista normanski zarobljenik, onda nam je lakše protumačiti **bitan preokret u nje-govoj vanjskoj politici upravo u to vrijeme**. Naime, ako ga glavni vođa reformnog papinstva postavlja i učvršćuje na hrvatsko-dalmatinskom prijestolju, onda se moglo dogoditi dvoje: ili je Zvonimir kao izvanredan političar sam prešao na protivničku stranu, osjetivši koliko će mu promjena vanjske politike donijeti koristi, ili je na takav korak bio primoran. Nije nemoguće da se Amiko povezao s Grgurom VII. i da mu je predao 'heretičkoga' hrvatskog vladara, kojeg papa šalje natrag u Hrvatsku kao svoga vazala.

U prilog bi takvoj predpostavci mogla govoriti činjenica da Grgur VII. ima srdačne odnose s Krešimirovom Hrvatskom, dok se za Zvonimirovu Dalmatinsku Marku to zaista ne može reći... Dakle, Grgur VII. ide u susret željama Hrvata, popušta, da-pače, protureformnim vođama, ali je nemocan još uvijek na području koje drže 'carevci'." (**Povijest Hrvata u srednjem vijeku**, Zagreb 1990., str. 7., 75., 104., 105., 110., 116., 117.-118., 119.).

Dinko Zavorović (Šibenik, oko 1540. - 5. X. 1608.), prvi novovjekovni povjestnik u Hrvata, u svom djelu **De rebus Dalmaticus libri octo ili libri quinque (Povijest Dalmacije u osam ili pet knjiga)** "Zvonimira smatra sinom Krešimirovom" (Stjepan Antoljak, **Hrvatska historiografija do 1918.**, Knjiga prva. NZ Matica Hrvatske, Zagreb 1992., str. 68.).

Franjo Šanjek: "Kao potomak Svetoslavića, ogranka vladarske kuće Trpimirovića, kralj Dmitar Zvonimir pojavljuje se na povijesnoj sceni najprije kao ban slavonskog dukata (vojvodstva), potom kao suvladar hrvatskog kralja Petra Krešimira IV. (oko 1058. do 1074.), konačno kao okrunjeni kralj Hrvatske i Dalmacije (1075. - 1089.). - U doba kulturnih, političkih i religioznih fluktuačija (promjenljivosti) na području zapadne kršćanske ekumene, kralj Dmitar Zvonimir vezuje se uz reformnu politiku pape Grgura VII. (1073. do 1085.), moćnog saveznika u obnovi i učvršćenju jedinstvene Kraljevine Hrvatske, koje državnopravno afirmira na međunarodnom planu. - Zvonimirovo vladanje, utemeljeno na proklamiranim načima prava i pravednosti, odlikuje se društvenom ravnotežom, gospodarskim prosperitetom i kulturnom izgradnjom" (**Kršćanstvo na hrvatskom prostoru** - Pregled religiozne povijesti Hrvata II.-20. st. /, KS, Zagreb 1991., str. 70.).

Trpimir Macan: "Krešimir IV. obnovio je jedinstvo hrvatske države. Osim dalmatinskih gradova u njoj su se ponovo okupile Bosna, Slavonija i Neretvanska Kneževina, koje su vođe otada bili zapovjednici hrvatske mornarice. U Slavoniji je banovao **Zvonimir**, potomak **Stjepana i Hicelle** i muž arpadovske kraljevne **Jelene**. On je pokazao smisao za sklapanje svršishodnih saveza i osjećaj nužnosti obnove državne cjelovitosti, napose u tradicionalno osjetljivoj točki hrvatske poli-

tike, u borbi za vlast nad istočnoj adranskom obalom. Uz pomoć ugarskoga dvora on je na početku 1070-ih oduzeo kranjsko - istarskom markgrofu hrvatske otoke na sjevernom Jadranu i susjedno kopno, koji su nekoliko godina bili u sastavu markgrofove Dalmatinske marke. Njegovo podrijetlo iz ogranka vladajuće dinastije Trpimirovića, moć i politika osigurali su **Zvonimиру** u sjedinjenoj Hrvatskoj **Petru Krešimira IV.**, koji nije imao izravnoga nasljednika, dostojanstvo hrvatskoga bana i prijestolonasljedstvo. Kraljev sinovac **Stjepan** povukao se u samostan. U Neretvanskoj Kneževini spominje se oko 1050. knez **Berigoj**, a nakon njega knezovi **Jakob, Rusin i Slavac** (do početka 12. st.). - Pri kraju **Krešimirova** života u splet međunarodnog zbivanja bila je uvučena i Hrvatska. Godine 1071. Seldžuci su porazili Bizant, Mađari su zauzeli Srijem, a Normani se učvrstili u južnoj Italiji, što je oslabilo utjecaj Bizanta na europskom jugoistoku. Kada su se proti poraženom Bizantu pobunili Bugari, pridružili su im se Dukljani, koji su vladali još Zahumljem i Travunijom, i Hrvati. Normani, bizantski saveznici, napali su 1074. hrvatsko primorje i uspjeli zarobiti **Krešimira**. On im je za odkup ustupio upravu gradova Nina, Zadra, Biograda, Trogira i Splita. Normane su iduće godine protjerali Mlečani. Krešimir je tada već bio mrtav" (**Povijest hrvatskoga naroda**, NZ Matica Hrvatske - Školska knjiga, Zagreb 1992., str. 40. - 41.).

Dragutin Pavličević: "Zvonimir bijaše vjerojatno iz sporedne loze Trpimirovića, potomak kralja Svetoslava, oženjen Jelenom Lijepom, sestrom ugarskog kralja Ladislava. U Posavskoj Hrvatskoj bijaše banom, a od 1069. i suvladarom Krešimirovim, odnosno prijestolonasljednikom, jer ovaj nije imao djece. Od tada su Banovina (preko Gvozda) u Posavini, Hrvatska i Dalmacija bile ujedinjene i cijela država opet bila jedna gospodarsko - politička cjelina. Već prije, negdje oko 1063., Zvonimir je uz pomoć svojih rođaka Arpadovića uspio zavladati tzv. Markom Dalmatinskom, tj. područjem Kvarner-skog zaljeva od Rijeke do Labina". (**Povijest Hrvatske**, Zagreb 1994., str. 68.).

(nastavit će se)

KRALJEVA SUTISKA

Godine 1976. odlutovah iz Zagreba u Bosnu. Križario sam njezim gorama i šumama, putovima i stranputnicama, cvatućim i ruševnim gradovima, gazovima i jazovima, dolinama opjevanih rijeka i hajdučkim vododerinama, poljima žitnim i kukolnjim, po ubodnu trnju i užarenu kamenju. U nadi uzaludnoj, da će Bosni otkriti dušu.

Žarko ljetno popodne. Auto sopće od vrućine. Vozač ubrzava, da se što prije domognemo hlada. Prošavši zavojiti okuč, odjednom ugledasmo Kraljevu Sutisku. Nevelik gradić. Središte naselja i stariji mu dio pospano dirijemaju u jajolikoj kotlini okruženoj brdima. Izduženu uzku dolinu oblikovala je rječica Trstionica, pa je po tomu mjesto i dobilo naziv Sutiska. A po kraljevima hrvatskobosanskima, koji tu sagradiše svoje kraljevske dvore, davnina austrougarska vlast Sutisku preimenova u Kraljevu Sutisku.

Gradić okružuju plodna zemljista, voćnjaci, bjelogorične šume. Iznad kanjona to jest sutinske rječice Trstionice, nekada zvanе Trstivnica, koja izvire dvadeset i pet kilometara daleko od gradića, gromadaju se kraške stijene. U rječici obilje pastrva, mladica, mrena, klenova i rječnih rakova. U podvodnim špiljama uz obalu kraškoga stijena vidraju se vidre. Šumske pličine i brdske obronci utrkivališta su zečeva, lisica, jazavaca i kuna. U šumskim dubinama kriju se srne, divlje svinje i medvjedi.

S Kraljevom Sutiskom povijest se bezdušno poigravala kao i s tolikim nekada slavnim mjestima. U četrnaestom i petnaestom stoljeću bijaše sjedište hrvatskobosanskih kraljeva. Kada je godine 1463. osmanska sila izbrisala s hrvatskoga zemljovida hrvatskobosansku državu, propadoše u crnu zemlju i kraljevski dvori u Kraljevoj Sutiski. Mjesto je ipak preživjelo, zahvaljujući važnijim putovima koji su kroz njega prolazili. Godine 1878. na privremenu ga je smrt osudila Austrougarska, premjestivši glavnu prometnicu u dolinu rijeke Bosne. Ostavši u slijepomu prometu prolazištu, Kraljeva Sutiska je strpljivo čekala bolja vremena.

Okrutna i nepredvidiva povijest ostavila je brojne i duboke ožiljke na smrtnu tijelu ovoga danas pospana gradića. Mjestnopisni njegov životopis počinje u pradavno kameano doba. Tada je ovo područje, kako svjedoče slučajne i neslučajne izkopine, bilo gusto naseljeno. Desetak gradina iz brončanoga i željeznoga doba svojim nam jezikom zbore o nastanku života u ovomu kraju. Najvjerojatnije, i oviše burnoga. Ovuda prodoše i staro vjekovne rimske legije. I budućim osvajačima ostaviše prvorazredan vojnički put.

Kada brišući olujni valovi selidbe naroda preplaviše Rimsko Carstvo, ovdje dođoše ljudi Hrvati. I utemeljiše ranosrednjovje-

Piše:

Mato MARČINKO

kovnu župu, nazvavši je Trativnica. Imenom tim nazvaše i rječicu na obalama koje izgradiše glavni župni grad Sutisku.

Takozvani pisani povijestni izvori spominju Sutisku tek od četrnaestoga stoljeća. Kako se do tada u njoj živjelo, ne znamo. Možda je nisu tako često posjećivali kuga, glad i rat. Pa su njeni stanovnici razbijali dosadu lov loveći i ribe pecajući.

Bosanski kralj Tomaš

Iz povijestnih izvora doznajemo, da je Sutiska u četrnaestom stoljeću bila ona vrsta naselja koje Latini nazivaju oppidum. Hrvatski rečeno: utvrda s trgovištem. Zabilježen je za nju i naziv **Curia bani**, Banski dvor. Jer u Sutiski prije kraljeva odsjedahu hrvatskobosanski banovi Kulin, Prijezda i Štipan Kotromanić.

Po sadašnjim nazivima četvrti staroga dijela Kraljeve Sutiske možemo si zorno predočiti kako je izgledala srednjovjekovna Sutiska. Ono što danas zovu **varoš**, negašnja je trgovacko-obrtnička četvrt. Prijeko (to jest: preko rijeke) naziv je za stanbeni dio. U Prijeku je za osmanskoturskoga vakta (što znači: doba) podignuta džamija, za koju predaja bosanskih Muslimana kaže da ju je dao sagraditi pobjedonski osmanski sultan Mehmed II. Osvajač. U dolnjemu i nerazmjerno manjem dijelu sutiške kotline, na lijevoj obali rječice Trstionice, danas izključivo živi muslimansko stanovništvo. Taj dio se zove Džemat, stoje turski prijevod hrvatske rječi općina. Nekoliko stotina metara od zadnjih kuća Džemata, izvan sutiške kotline, oveči ravni predjel uz rječicu Trstionicu nazivaju **Trgovište**. Samo to ime i još živa pre-

daja nam govore, da se na tomu mjestu trgovalo i sajmivalo.

Putnik namjernik najprije uoči Franjevački samostan. Svojim položajem, zajedno s pripadajućoj mu crkvom, samostan gospoduje nad uzkom sutiškom kotlinom. Gvardijan samostanski na putnikov pozdrav ljudazno odzdravi. Nu prije no što se s nepoznatim došljakom upusti u razgovor, dobro ga promotri i ogleda sa svih strana. A i njegovo automobilsko društvo, s kojim se izkrcao pred samostanska vrata. Vremena su opasna. Ovdje nikada i nisu bila dobra. Upita li ovdašnjika kako bijaše nekada i kako je sada, gledajući mimo tebe odgovorit će neodređeno: "Onda bijaše onaki vakat, a sada je 'vaki vakat."

S gvardijanom razgledamo razvaline vladarskoga dvora hrvatskobosanskih banova i kraljeva. Prije šest godina odkopani su i dijelom zaštićeni temelji dvorske kapele, izločne palače i zapadnoga dijela dvora. Razvaline nas vode po zaravanku zvanu Grgurevo, s desne strane rječice Trstionice, pa po susjednoj gorskoj kosi koju od Grgureva dijeli potok Urva. Sve je to u blizini Franjevačkoga samostana i crkve.

Kako saznajemo iz povelje hrvatskobosanskoga kralja Tvrtka I. izdane godine 1378., dvorska kapela bijaše posvećena sv. Grguru. Po tomu se svetcu dijeli obronak i zaravanak, koji je služio kao predvorje u dvorske kapele, naziva Grgurevo. Kapela je bila sagrađena u gotičkomu slogu. Zidovi joj, po ondašnjemu propisu za dvorske crkve, bijahu debeli oko jedan metar. Kapela je, zlu ne trebal, služila i kao tvrđava. Još se u zidu vide rupe u nepravilnim razmacima kružnoga i četvrtastoga presjeka od pet do petnaest centimetara.

Franjevački samostan svojom obstojnošću i poviješću i svojom divljenja vrijednom Muzejskom zbirkom povezuje sadašnjost s prošlošću, sve do vremena hrvatskobosanskih kraljeva i njihovih preteča banova. Burna je povijest njegove gradnje i rušenja, napuštanja i djelovanja. Ovo što sada gledamo čvrsta je kamena zgrada priraslaz uz maleni gaj ispod velikih zelengoričnih kraških stijena strmenitoga Teševskoga brda. Jedno krilo zgrade ide uzporedno sa zelenopjenom Trstionicom. U drugomu se krilu smještiše Muzejska knjižnica i zbirka. Treće je krilo crkva. Četvrta strana pravokutnika samostanske zgrade otvorena je prema strmoliku gaju.

Ne zna se jesu li prvu samostansku zgradu podigli hrvatskobosanski banovi ili kralj Tvrtko I. I banovi i kralj pozvali su franjevce, da na području njihove vlasti učvrste vjeru katoličku. Franjevce brzo omilješe i plemstvo i puk. U dianima kasnijega robstva franjevcii će narodu biti i utjeha i podrpa,

vjerni suputnici i supatnici. Već godine 1385. sutiški samostan spominje talijanski ljetopisac Bartol Pisanski. Dubrovački građani ne zaboravljaju ga u svojim oporukama. Godine 1615. spominje ga i slavni hrvatski pjesnik Ivan Gundulić.

Ostavljeni od svih europskih sila, podijeljena i sama sa sobom posvadena, Bosna kobne i nespretnе godine 1463. šaptom pada pod vlast nadirućih Osmanlija. Kraljevski dvor u Sutiski do temelja bi srušen. Vjerljivo i samostan. Carskom poveljom osman-skoga sultana Mehmeda II. Osvajača, zvanom Ahdnama, franjevcima bi dopušteno da si mogu graditi stanove i samostanska prebivališta. Nije to sultan učinio, što je volio franjevce i vjeru koju izpovijedaju i propovijedaju. Mudar sultan, mudra mu i odluka. Trebalо je zaustaviti puk, da ne bježi sa svojih ognjišta. Jer ako pobegnu, tko će obraditi zemlju i uzgajati stoku za carsku vojsku i osmansko plemstvo? A puk će pobjeći, ako pobednički sultan odobri da se poubijaju ili prognaju fratri. Franjevci tako ostaše, ali na milost i nemilost sultanu i bosanskim begovima i agama. Hrvatskobosansko plemstvo, da sačuva glavu i posjede, prihvati islam. A puk, koji ne htijaše iznevjeriti svoju kato-liku vjeru, posta carska raja.

Na temelju Ahdname sutiški franjevci obnoviše svoj samostan i crkvu na starim temeljima. Obnovljeni samostan, koji je bio manji od prijašnjega i od slabije grade, spominje se u osmanskoturskom teftetu (to jest popisu) iz godine 1469. U početku šestnaestoga stoljeća franjevci bijahu izloženi progona, a samostan rušitbama. Nije pomogla Ahdnama. O tim progonima i rušitbama svjedoči Fojnički ljetopis. Talijanski povjestnik Franjo Gonzaga u svomu djelu **O početku serafskoga reda** piše: "Kada je cvatuće kraljevstvo bosansko došlo u ruke Turaka, oni su ovaj samostan (u Sutiski) godine 1524. s druga tri do temelja porušili tako da nije ostao kamen na kamenu. Za ove rušitbe takvo je progonstvo siromašnih franjevaca nestalo, da je više njih bilo ubijeno, neki bijahu ranjeni a drugi se spasile bijegom."

Osmanskoturska vlast zabranila je, da franjevci sagrade novi samostan u Sutiski. Potrebno bijaše trideset godina potucanja po šumama i špiljama, moljakanja u turskih vlasti i k tomu devet stotina carskih dukata, da se dopusti gradnja samostana. Nu okupatorske vlasti uvjetovaše gradnju. Samostan nije smio biti sagrađen od kama i pećene opeke, nego od pletera i nepečene na suncu sušene opeke. Iz ovoga skromnoga samostana franjevci su obavljali dušobričničku službu na veliku području: u Sutiski i njezinoj okolini, Posavini i Ukrini.

Sutiški samostan često je gorio. Sagrađen od lakšega gradiva, lahko bi se zapalio. Rušio ga je i Zub vremena. Zbog oskudice i mnogih poteškoća franjevci ga nisu mogli

temeljito obnoviti, a ni sagraditi novi. Godine 1658. samostan je podpuno izgorio. S njime i crkva i knjižnica s pismohranom i drugim dragocjenostima.

Pri kraju sedamnaestoga stoljeća, u doba bečkoga rata, samostan sutiški franjevci mordaoše napustiti. Ne mogahu više plaćati neprestane namete i globe. Prije no što odoše, ogradiše samostan visokim trnovim plotom i platiše nekomu muslimanu da ga čuva od neželjenih i pakostnih gostiju. Vratiše se nakon sedamnaest godina i u svomu ljetopisu 1. svibnja 1704. zapisaše: "Učinismo plot oko zidova." Plot je zadržavao trošne zidove, da se ne razdvoje i razruše.

U osamnaestomu i devetnaestomu stoljeću sutiški je samostan nositelj dušobrižništva za sve katoličko pučanstvo u sjevero-iztočnom dijelu Bosne. Iztiče se i kao važno kulturno središte. Živiljahu tu i djevolahu poznati pisci i kulturni pregalci: Filip Laštrić (Lastrić), Bono Benić, Grga Ilić Varešanin, Andrija Barukčić, Stjepan Marjanović, Blaž Jošić, Martin Nedić. Uz samostan bijaše i škola, u kojoj se opismenjavahu svi koji su imali želju i vojlu naučiti čitati i pisati.

Zaljubljenik u Bosnu Filip Laštrić opisao ju je u svomu povijestnom-zemljopisnom djelu **Epitome vetustatum Provinciae Bosniensis** (Pregled starina Bosanske Pokrajine). To je djelo tiskano u Mletcima godine 1765. (drugo je izdanje otisnuto u Anconi 1776.). Napisao je on to djelo, kako sam kaže, "kao osamdesetgodišnjak, drhtavim ruku, napola slijepih očiju i na izmaku tjelesne snage". U poglavljju **O Zemljji Bosanskoga kraljevstva** fra Filip je drhtavom rukom napisao:

"Vrijednost i ljepota ovoga kraljevstva uistinu je manje poznata svijetu pa ju se ne usuđujem opisati, makar to bilo iskreno, a da se taj prikaz kritičarima ne učini izmišljen i pretjeran. Silnik koji ovdje kroji pravdu zavio je sve to u tamu, apovjestničari, zemljopisci i opisivatelji Zemljine kruglje, budući da ne poznaju ove krajeve, crno ih prikazuju i njih se većinom površno dotiču. Stoga se događa da prešute nutarnju vrijednost ovoga tla, pa nastoje opisati samo surovost i nepriznatost planina."

Franjevački samostan u Kraljevoj Sutiski posjeduje bogatu pismohranu, u kojoj se nalazi preko tri tisuće osmanskoturskih i drugih izprava (povelje kralja Matijaša Krvina iz godine 1485., ferman sultana Ahmeda I. iz godine 1607., ljetopisi iz XVIII. i XIX. st.; tu su još i matice krštenih, vjenčanih i mrtvih - neke od njih su iz XVII. st. - napisane glagoljičicom odnosno bosančicom). Samostanska knjižnica ima trideset i jednu inkunabulu (to je polovica svih inkunabula sačuvanih u Bosni), znatan broj starih dragocjenih knjiga osobito bosanskih pisaca i zbirku vrijednih slika.

U samostanskomu muzeju čuva se tridesetak starih kaleža (najstariji je gotički kalež s kraja XV. st.), brojna zbirka raznovrstnih križeva i svjećnjaka te misna ruha (samih kazula ima četrdeset) kojapotječu iz XV. st.

Od brojnih starih slika, koje posjeduju samostan, iztiče se **Poklonstvo kraljeva** (izrađena negdje na njemačkomu području krajem XV. st. ili u početku XVI.) te **Razpeće** iz god. 1597., djelo domaćega umjetnika Stjepana Dragojlovića iz okolice Sutiske. Nu posjetitelj će se najduže zadržati pred slikom hrvatskobosanskoga kralja Štjepana Tomaša (1444.-1461.).

Na slici kralja Tomaša nalazi se njegov kraljevski grb, u koji je ucrtan hrvatski povijestni kockasti grb: 4x3 izmjenične bijele crvene kocke (prva kocka je bijela odnosno srebrna). Sliku kralja Tomaša povjestnici umjetnosti pripisuju mletačkoj školi XV. stoljeća.

Kruna na glavi kralja Tomaša ima oblik vijenca-obruča sa zubcima, koji se razvijaju u ljljanov trolistni cvijet. Ljljan bijaše u doba hrvatskobosanskih kraljeva i prije njih banova najvažniji obilježni simbol Bosne. Kao kraljevski i državni znak ljljan je u Bosni vjerljivo uveo kralj Tvrdko I. u prigodi svoga proglašenja za kralja.

Hrvatski povijestni kockasti grb i ljljani na slici kralja Stjepana Tomaša dokazuju narodnostnu i povijestnu pripadnost Bosne i Hercegovine Hrvatskoj. •

Mario BILIĆ

OPUSTJELO OGNIŠTE

Napušten je komin starih pradjedova,
komaštare i bronzin trunu nedirnuti,
aponistra mala odavno već šuti -
sad stanuje u njoj kukuviža sova.

Potamnjene grede od stoljetnog dima
šaputaju s vjetrom staru jadovanku.

Bura škure njiše, a nesnosna zima
opustjelom domu tepa uspavanku.

Zlobni mrak se ceri ostarjelom krovu
i dimnjaku punom zakorjele čade.
S nevidljivih niti stari pauk sade
rastjerati muk i usnut na korovu.

Blijed se pauk njiše na suhoj koprivi,
dok škurama trese podivljala bura
i bolom se javlja tisućljetna ura
dozivajuć miris osušene krvi.

HRVATSKI ZAVOD ZA

MIROVINSKO OSIGURANJE

SREDIŠNJA SLUŽBA

A. Mihaljevića 3 - p.o. 965 - tel. centrala 4577-500 - teleks 21317 ZG telex 01-4595-054

Klasa: 140-13/98-36/667

Ur.broj: 341-99-03/16-99/1

Zagreb, 27. siječnja 1999.

HRVATSKO DRUŠTVO POLITIČKIH ZATVORENIKA

Trg kralja Petra Krešimira 3
10000 ZAGREB

Predmet: Određivanje mirovine bivšim političkim zatvorenicima
prema članku 8. Zakona o izmjenama i dopunama
Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika ("Narodne novine" broj 164/98 u daljem tekstu - Zakon) predviđeno je da se mirovina bivših političkih zatvorenika koji su pravo na mirovinu ostvarili prije 1. siječnja 1999. godine odredi prema ovom Zakonu na novi način određen člankom 8. stavak 2. Zakona što je za korisnike tih mirovina povoljnije od dosadašnjeg načina izračuna mirovine.

Da bi se mogle odrediti nove svote mirovine temeljem članka 8. Zakona potrebno je prethodno izvršiti njihovo konačno uskladljivanje za 1998. godinu prema podacima Državnog Zavoda za statistiku o prosječnoj plati odnosno porastu troškova života u Republici Hrvatskoj u 1998. godini.

Budući da će ti podaci biti poznati tek krajem veljače 1999. moguće je tek tijekom ožujka 1999. dostaviti svim korisnicima mirovina bivšim političkim zatvorenicima odgovarajuće rješenje sa novom svotom mirovine određenom prema ovom Zakonu.

Molimo Vas da obavijestite o navedenom sve članove Vaše udruge kako bi se izbjegli eventualni nesporazumi oko pravodobnog izvršenja navedenog.

Za podrobnije obavijesti vezane uz provedbu navedenog Zakona upućujete se na gospoduru Adelu Koler Hohnjec (tel. 4595127) ili gospodinu Nevenu Špetiću (tel. 4595146) u Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje, Središnja služba u Zagrebu.

POMOĆNICA RAVNATELJICE

Nevenka Bagarić

OBAVIJEŠT ČLANSTVU

Proslavu Dana političkih uznika umjesto 30. travnja proslavit ćemo svojom nazočnošću u Gvozdanskom

dana 1. svibnja 1999.,

kad se odkriva spomenik žrtvama
II. svjetskog i Domovinskog rata.

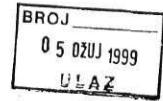
Gvozdansko je nekadašnji posjed Zrinskih koji je podpuno razoren, a nalazi se u srcu Banovine, u blizini Kostajnice i Dvora.

Odazovite se pozivu i preko vaših podružnica na vrijeme prijavite svoj dolazak. U Gvozdansko je potrebno stići najkraćim putem do 10.00 sati. Isti se dan vraća. •

REPUBLIKA HRVATSKA
GRAD ZAGREB
GRADSKI URED ZA KULTURU
PROČELNIK
ZAGREB, Ilica 25

KLASA: 402-09/98-08/1317
URBROJ: 251-08-02-99-2
Zagreb, 23. veljače 1999.

HRVATSKO DRUŠTVO POLITIČKIH ZATVORENIKA

Trg kralja Petra Krešimira IV. br. 3
10000 ZAGREB

Štovanici,

U svezi s Vašim javljanjem na Poziv za predlaganje programa javnih potreba u kulturi Grada Zagreba za 1999. godinu, izvješćujemo Vas da Komisija za bibliotečnu i časopisnu djelatnost Gradskog poglavarstva Grada Zagreba nije prihvatala Vaš predloženi program za 1999. godinu, tj. program časopisa "Politički ZATVORENIK".

Sa štovanjem,

POZOR!

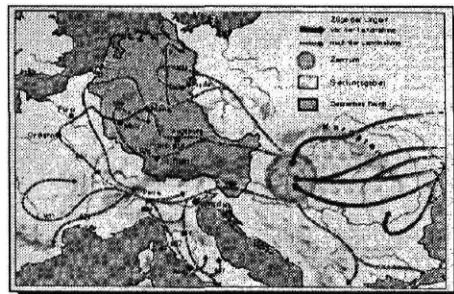
Ove godine u Bleiburg idemo 16. svibnja. Sv. misa počinje u 12.00 sati. Na Poljanu treba stići do 11.00 sati bez kašnjenja. Prijevoz se organizira i plaća preko podružnice.

TANIŠTVO HDPZ

Stjepan Zerec, tajnik

MADŽARSKA UDRUGA BIVŠIH POLITIČKIH UZNIKA

Kod obilježavanja 40. obljetnice madžarskog ustanka protu sovjetskoj komunističkoj vladavini, strane goste vodi šarmantna Madžarica i pokazuje ostatke rimskih građevina, priča o dolazku sedam madžarskih plemena koji su se od domorodaca na početku skrivali po velikim adamu i uzdunavskim močvarama. Tko su bili domorodci, to je pitanje elegantno prečula.

Pokreti Madžara u 10. stoljeću prije zauzeća prostora

U IX. stoljeću prodiru Madžari kao nomadska plemena na Zapad. Za razliku od Huna i Avara, oni ne zauzimaju samo južno stepsko područje, nego cijeli karpatiški luk. Nakon razbijanja Hazarske države gube vezu sa srodnim stepskim nomadima i nalaze nove veze na Zapadu. Sedam madžarskih plemena, pod Arpadovim (896.-907.) vodstvom, zauzimaju područje na Tisi i donjem Dunavu. Odatle organiziraju pohode (899.-955.) protiv zapadnih zemalja. Nakon poraza kod Augsburga (955.) učvršćuje Arpadov unuk Geza kneževsku vlast, promiče krštanstvo i pokušava nastaniti nomade. Za Hrvatsku, od Jadrana do Bijele Hrvatske, presudno je bilo pokrštenje i utemeljenje kršćanske kraljevske vlasti pod Stjepanom I. Svetim. On je u zemlju doveo njemački Vitežki red i dominikance kojima je udijelio posjede. Za Rim i Sveti Rimski Carstvo bolje izgleda prodora krštanstva u slavenska poganska prostranstva nudila je umjesto dotadašnje Hrvatske sad madžarska država.

Kao sve imperijalne države, tako i Madžarska, nisu puritanske. Naprotiv, one prihvataju sve što život nudi samo radi očuvanja svoje vlasti. Tako su i Madžari

Piše:

Jure KNEZOVIĆ

na početku uz ime Geza imali i čisto slavenska imena kao Ladislav i Bela, a množstvo riječi i danas jasno pokazuje hrvatski izvor, pa čak i ikavski oblik kao ritka - rijedak (ridak), rendőrség - redarstvo, utca-ulica, ut-put, péntek-petak, uzsona-užina. Naravno, ponešto i obratno. Zanimljivo je da i u pisanim dokumentima možemo naći potvrdu da se madžarsko i poljsko plemstvo razumiju bez problema "jer govore sličan jezik". Jasno je to nama kada znademo da su Zrinski i hrvatski i madžarski plemići. O povijesti poslije Pactae convente Hrvatima je sve znano. Bilo je dobrih i loših vremena, a danas su Hrvatska i Madžarska dvije prijateljske zemlje u kojima se njeguje i štiti odnosna nacionalna manjina.

Mi smo u ovome Domovinskom ratu s bolom osjećali razaranje Laslova i divili se našim Madžarima, koji su braneći svoj dom branili i svoju domovinu od neprijatelja. Radi progona madžarske nacionalne manjine u Vojvodini zategnuti su i odnosi s Miloševićevom Jugoslavijom, a službena madžarska vlast zalaže se za ponovnu uzpostavu vojvođanske autonomije. Mi se nadamo da će to olakšati i život bačkih Hrvata.

Tri godine nakon Berlinskog ustanka 1953. pokušali su Madžari 1956. svrgnuti sovjetsko tutevstvo i poči uhodanim putem zapadnih europskih država. Ustanak je krvavo ugušen. Progoni su bili strašni, a ljudi su osuđeni i odvoženi u Sovjetski Savez. Tito je izručio Imru Nagya koji je u lipnju likvidiran. Mnogo je intelektualaca pobeglo na Zapad i aktivno radilo na promicanju ma-

džarskih interesa, a kad je kruna sv. Stjepana donesena nazad u Madžarsku, jasno je bilo da je put u slobodu u ovome jedinstvenom narodu gotov. Puštajući istočno-njemačke turiste preko svoje granice na Zapad načeli su crveni imperij.

Madžarska udruga bivših političkih uznika (Magyar Politikai Foglyok Szövetsége) najaktivnija je. Kao pravi patrioci i sudionici Revolucije '56, ogorčeni su činjenicom da su oni strašni progonitelji jednostavno rehabilitirani. Na čelu POFOSZ-a nalazi se borac iz '56 i na smrt osuđeni Jenő Fénay, a zadužen za međunarodne odnose u POFOSZ-u je Béla Krasznay, koji je prošle godine na VII. kongresu u Berlinu izabran za predsjednika Internacionalne asocijacije.

TOMISLAV PEČARINA

PISANIČKI KORZO

Znam Corso bučnog Trsta, Stradun Dubrovnika,
Zrinjevac znam, Rivu, Lungomare,
Tivoli i Rue de Rivolli
-ta šetališta gdje vijek kruže ljudi.
No, šetalište žičnog boulevarda
upisaničkom voćnjaku zelenom
najgorče mi uspomene budi.

Grotsku u njem vidjeh, istu čušku
štojedkom bohpekla nas na licu.
Napisaničkom "korzu" vidjeh mlade ljude,
al' među njima oštru kobnu žicu.

Postillon d'amourje ovdje jednostavan:
papirić uz kamen odleti kô ptica.
U lijetu ga smjelom zaustavi kadkad
jedino ta oštra žica nesretnica.

Oni sjedne strane, onepako s druge,
domahuju pozdrav skromnom maramicom.
S topлом žudnjom čekati će suton
da se -barem u snu - sastanu pod žicom.

1950.

U SVOJOJ HRVATSKOJ JOŠ ŽIVI U SAMICI

U posjetu Mariji Kostanjevac

Pod gornjim je naslovom teškoću života hrvatske političke robijašice Marija Kostanjevac opisala u 81. broju našeg Zatvorenika. Čitajući taj naslov, sigurno mnogi nisu mogli povjerovati u istinitost. Tragom tog sadržaja odlučili smo provjeriti i posjetiti osobu koja je tako teško i mučno prolazila kroz život. Kako sam početkom ožujka zamoljena od dr. Radmanović-Herman, nekadašnje liječnice u satniji bivših političkih zatvorenika koja je aktivno sudjelovala u Domovinskom ratu, da u bolnici posjetim Katu Kušec, koja je tu na liječenju, odlučeno je da usput i to obavim.

Radost i iznenađenje zablistalo je Kati na licu, a suza radostnica kapnula je na stisnutu ruku od ganuća. Gđa. Milka Benčetić, gosp. Stjepan Zerec, tajnik HDPZ, i ja donijeli smo prikladne darove za osvježenje u bolnici. Razgovor je odmah krenuo, poput rijeke brzice, da se što više rekne i dozna o nekadašnjim supatnicama. Kata se nakon izlaska s robije udala, djece nije imala, zemlje malo, a starost pritisla. Nema nikakve mirovine iako je tri godine svoje mladosti istrošila po Lonjskom polju i auto-putu gdje je zaradila gangrenu u blatu i hladnoći. Očekivala je bar neku mirovinu o kojoj je Zakon zveckao u tom 12. članku, ali su je na Mirovinskem odbili, da nema radnog staža. A Kata je čitav svoj život radila na poljoprivredi.

Odavde, krenuli smo do našeg cilja, da vidimo "samicu" u slobodnoj Hrvatskoj.

Piše:

Kaja Pereković

Preko Kutine stigli smo u Katoličke Čaire. Brzo smo našli hrušu složenih kvadri, kako se zovu građevinski elementi načinjeni od šljunka i cementa. Sliči to obrisu kuće, no onakve kao što se vidi u krajevima gdje je zločinačka četničko-srbska ruka palila i rušila. Ovdje nije bilo rata, no kako je kuća započeta prije rata, neimaština i ratne prilike zaustavile su daljnju gradnju. Zidovi su dovedeni do krovista, ali ono najpotrebitije, nije završeno.

Kad je Marija dobila jednu četvrtinu naknade na ime robijanja, kupila je grede, za pokrov kuće nije dostajalo. Preko grede postavljenje najlon i kukurozovina, ali to ne prijeći snijegu i kiši da se slijevaju na slabu deku podrumskog dijela. Dakle, kuća nema krova, nema prozore niti vrata. Sve to jezivo izgleda. A tu, u sobici 3 na 3, na golome grubom betonu, u neožbukanoj prostoriji s prozorima koji su tek donekle zaštita vjetru i kiši, jer su na mjestima pokrpani najlonom, živi nekadašnja hrvatska politička osuđenica. Živi Marija uz svoje najlonske zavežljaje, jer nema ormara. U sobi je stari, derutni štednjak, jedan rasklimani ležaj i nakriviljena stalaža za posuđe. Ne boji se Marija, iako se vrata ne mogu zatvoriti, veli, nemaju što ukraсти! Ali, ta se vrata tek mogu s mukom zatvoriti, no nisu nikakva obrana ulasku nemilosne hladnoće i zime.

Propuh je na sve strane. Vodila nas je Marija pjesnikinja i na gornji dio kuće,

preko skele koja bi trebala biti terasa. U jednoj nam prostoriji pokazuje ormara bez vrata, veli: evo nadam se da će ova ovdje prostorija biti moja soba, kako ću ja biti sretna ako to doživim. Puno novca treba dok se do toga dođe.

Njezin zet bio je dugo vremena u Domovinskom ratu. Sad je šećeraš i mora paraziti i ne izlagati se velikim naporima. On sam je napravio dva prozora, ali gdje je još to da svu stolariju završi. A Marija se veseli svojoj sobi. U tom razgledavanju i razgovoru brzo je vrijeme prošlo.

Kako je članak iz božićnog broja našeg Zatvorenika rastužio vlasnicu tiskare, gđu Vesnu Pravicu, željela je svojim darom, prije Uskrsa, bar nešto pomoći. Tako smo u njeno ime predali Mariji velik paket korisnih živežnih namirnica. Mi smo priđužili i naš poklon - nešto suhog mesa, tjestenine i sli., ali i petrolej koji je potreban jer ova "samica" nema struje.

Za vašu informaciju, kao istinski dokaz, razmotrite fotografije.

Preporučujem da od povišica mirovina, koje će uskoro stići, izdvojite nešto kuna pa pošaljite na HDPZ, Krešimirov trg br. 3, žiro-račun broj 30101-678-75868 s naznakom: za pomoć Mariji Kostanjevac. Otvorit će se poseban podračun da iz prikupljenih sredstava pokrijemo kuću i ožbukamo bar jednu sobu našoj kolegici robijašici.

Naš dar neka bude poticaj majke Terzije: "Dobro je činiti dobro", pa se odazovite da zajedničkim udjelom obrišemo bar jednu suzu. •

Unutrašnjost Marijine "ćelije"

PRIPREME ZA OBRAČUN S NADBISKUPOM STEPINCEM

Polovinom 1946. komunističke su vlasti tadašnje Jugoslavije došle do zaključka da su sazreli uvjeti za konačni obračun s nadbiskupom Stepincom. Glavni se čin ove sudske farse odigrao ujesen 1946. procesom nadbiskupu Stepincu i njegovom osudom na dugogodišnju zatvorsku kaznu. Komunisti su, međutim, procijenili da bi izravni i neposredni napad na uglednog i obljubljenog nadbiskupa bio odviše neuverljiv u očima kako svjetske tako i hrvatske javnosti, pa su stoga glavni udarac pažljivo pripremali cijelim nizom sudskega procesa brojnim svećenicima i njihovima "pomagačima". Svećenici i njihovim procesima priključeni "pomagači" bili su optuživani za "zločinački rad" i u dobro režiranim sudske procesima su posebno naglašavani zaključci kako je izvoriste tih "protunarodnih" djelatnosti bio Nadbiskupski dvor u Zagrebu. Tadašnji je tisak posvećivao veliku pozornost praćenju tih procesa posvećujući im po cijele stranice i ističući u naslovima i podnaslovima veliku "odgovornost" Nadbiskupskog dvora i Nadbiskupa osobno. Navodim nekoliko primjera iz tadašnjeg tiska: "Nadbiskupski dvor postao je nakon oslobođenja naše zemlje stjecište i nada svih ustaških zločinaca" (Narodni list, 13. rujna 1946., str. 3.), "Osuđeni svećenici izjavljuju da su neprijateljski stav višeg klera smatrali i za sebe obvezatnim" (Narodni list, 13. rujna 1946., str. 4.), "Optuženi protunarodni svećenici i ostali kažnjeni su za svoj zločinački rad" (Vjesnik, 12. rujna 1946., str. 2.), "Reakcionarno i izdajničko vodstvo HSS-a i protunarodni dio svećenstva povozali su se s terorističkom organizacijom 'Križara'" (Narodni list, 12. rujna 1946., str. 4.), "Svećenik Kolenko sakuplja oružje za teroriste", "Svećenik Gazivoda je bio inicijator i rukovodilac optužene protunarodne grupe", "Dr. Alojzije Stepinac nikada nije osudio protunarodni rad klera nego ga je dapače i poticao na takav rad" (Varaždinske vijesti, 12. rujna 1946., str. 1. i 2.). Svi se ovi naslovi i podnaslovi, osim prvoga, odnose na dvodnevni sudske proces, održan pred Vijećem Okružnog suda u Varaždinu, skupini od desetorice

Piše:

Vlado HAJNIĆ

optuženih, a u kojoj su bila i četiri svećenika. Glavna je rasprava ovoj skupini "zločinaca" održana 10. rujna 1946., a osuda je izrečena već 11. rujna. Smatram da bi bilo zanimljivo upoznati se malo pobliže s ovom sudske komedijom, što bi moglo postati i poticajem da se prikažu i drugi slični procesi kako bi se stekao jasniji uvid što su sve tadašnje vlasti smatrale potrebnim natovariti na savjest tadašnjem nadbiskupu.

Uhićenje desetoro članova ove skupine optuženika izvršeno je od 20. kolovoza 1946. do 7. rujna 1946. Uhićeni su i optuženi, a zatim i osuđeni (izrečene kazne navodim u zagradama) sljedeći:

1. Dragutin Gazivoda, rođ. 1914., kapelan iz Nedelišća kod Čakovca (12 god.)
2. Josip Bendelja, rođ. 1915., poslovodja pilane u Nedelišću (10 god.)
3. Ivan Kolenko, rođ. 1913., kapelan iz Selnice (kod Murskog Središća), (8 god.)
4. Norbert Žalig, rođ. 1902., gvardijan Franjevačkog samostana u Čakovcu (2 god.)
5. Josip Lukša, rođ. 1912., svećenik Franjevačkog samostana u Čakovcu (3 god.)
6. Bartol Mihaljević, rođ. 1905., radnik iz Strahoninice kraj Čakovca (1 god.)
7. Antun Turk, rođ. 1900., gostoničar iz Štrukovca kod Čakovca (6 mj.)
8. Vladimir Hajnić, rođ. 1925., učitelj iz Čakovca, (2 god.)
9. Paula Kipke, rođ. 1925., činovnica iz Čakova, (6 mj.)
10. Kornel Hunjak, rođ. 1924., trgovac iz Čakovca (6 mj.)

Trojicu prvooptuženih teretilo se za suradnju s "križarima", odnosno za organiziranje "terorističke križarske djelat-

nosti", za prebacivanje "križara" u Austriju, a cijelu skupinu za veze s "terorističkom križarskom organizacijom", priključivanje novca i promidžbenog materijala za "križarske bande", a dvoje posljednje optuženih za umnožavanje i raspačavanje letaka kojima se "poziva na nasilno obaranje postojećeg državnog uređenja".

Citajući obrazloženje osude, a u kojemu se optuženi nastoje prikazati pristašama ne samo Pavelića i ustaša, Mačeka i HSS-a, već i kralja Petra pa čak i Draže Mihailovića, ubrzo ćemo otkriti pravu svrhu ovoga neljudskog postupka.

Naime, na 8. stranici "Presude" nalazi se i sljedeći odlomak:

"Među optuženima se nalaze i svećenici Gazivoda, Kolenko, Žalig i Lukša. Oni su, koji bi inače po svom pozivu imali, da provijedaju i razvijaju etične i moralne principe mira i ljubavi među ljudima i narodima, stupili u saradnju sa terorističkim bandama pomažući im u izvršavanju njihovih zločina."

Ovakvim svojim radom oni su i sami stupili u kolo zločinaca i terorista, oni su se sa njihovim zločinima solidarisali, oni su te zločine pomagali i omogućavali, sa tim zločincima suočaćali i za njih sdušno radili.

Priznavajući svoje zločine optuženi protunarodni svećenici naveli su, da su na ovakva djela bili potstrekavani i inspirirani od vrhovnog rukovodstva visokog katoličkog klera na čelu sa nadbiskupom Dr. Stepincom i to putem pastirskog pisma, raznih okružnica i naloga... Stav Stepinca prema narodnim vlastima jedan je od osnovnih razloga, da i niže svećenstvo nije zauzelo ulogu u izgradnji naše domovine, jer su obavještena i direktive, koje su dolazile od samog Stepinca (podv. V.H.) bile takove i s njima se željelo povući čitav kler u otvorenu borbu prema narodnim vlastima i programu narodnih vlasti."

(Napomena: Citat je točno prepisan, bez ispravaka pravopisa i pojedinih izraza.)

Ovakve se i slične tvrdnje nalaze i na mnogim drugim stranicama ove "Presude", posebice u obrazloženjima postupaka pojedinih svećenika, kako bi se stekao dojam da se oni ne bi bavili "protunarodnim i terorističkim radom" da nije bilo "obaveštenja i direktiva koje su dolazile od samog Stepinca." Sada postaje jasnijim da ovaj sudski postupak nije bio upriličen zbog "zločinačkih djela" iz optužnice, već da je unaprijed bio planiran i naručen od viših komunističkih vlasti kako bi poslužio kao jedan od dokaza za "protunarodnu i protudržavnu" djelatnost samog nadbiskupa, kojemu je uskoro trebalo biti suđeno. Ovu tvrdnju dokazuje i kratko trajanje procesa - glavna je rasprava završena u svega jednom danu - a već sljedećeg je dana pročitana "Presuda" koja s obrazloženjem ima čak četrnaest strojnih petlji u gusto tipkanih stranica. Očito je da tako opsežan posao nije bilo moguće obaviti tijekom jedne noći, što ukazuje na to da je sve bilo pomno pripremano ranijih dana kako bi sve bilo završeno na vrijeme kao predigra najvažnijem procesu nadbiskupu Stepincu, a koji je započeo nekoliko dana kasnije. To dokazuje i još jedan "biser" Okružnog suda u Varaždinu - isti Sud, naime, istog dana (dakle, 11. rujna 1946.) kada je završeno suđenje proglašava "Presudu" pravomoćnom!

I da se još i to zabilježi: Vijeću Okružnog suda u Varaždinu predsjedavao je

predsjednik Okružnog suda dr. Miho Močić, suci porotnici su bili Gabrijel Oskoruš i Franjo Kociper, javni je tužitelj bio Josip Kolar, a branitelji su bili dr. Milan Žigić i dr. Vinko Pauman. Obojica su odvjetnika bili iz Čakovca i doista su nastojali dokazati besmislenosti optužnice, stoje nepovoljno odjeknulo u tiskovnim izvješćima. Tako "Varaždinske vijesti" pišu:

"Oni su uglavnom objektivno branili optužene, ali ipak na časove nisu imali pred očima da su njihovi klijenti bili članovi terorističko-križarskih organizacija i da se za svoj rad moraju najstrože kazniti."

Završavajući ovaj prikaz želim iznijeti svoje mišljenje kako bi bilo korisno, vrijedno i potrebito da se na stranicama našega časopisa pojave i drugi prikazi sudskih progona katoličkih svećenika bez obzira na to koju svrhu imali ti progoni, odnosno jesu li bili usmjereni izravno protiv nadbiskupa Stepinca ili su naprsto bili oblikom borbe protiv Katoličke crkve i hrvatskog naroda uopće. Takvi bi napisi bili potrebiti ne samo da se sačuvaju uspomene na svećenike - mučenike, već da se ukaže i na činjenicu da je upravo iz svećeničkog staleža i zvanja bilo razmjereno najviše političkih zatočenika u odnosu na druga zvanja ili zanimanja.

TRAŽE SE DRAGUTIN I VLADIMIR JANEŠ

U Drugome svjetskom ratu partizani su ubili moja dva brata, dva ujaka i dva bratića. Molim onoga tko nešto zna o sudbini moje braće **Dragutina i Vladimira Janeša**, da mi javi na naslov: Branka Senjan rod, Janeš, 48326 Virje, Kolodvorska 57, tel. 048/897-146.

Dragutin Janeš, sin Eduarda i Marije, rođenje 15. lipnja 1918. U Virju. Bio je apsolventom Šumarskog fakulteta, te se u svibnju, kao pripadnik PTS-a, povlačio prema Austriji. Tada mu se gubi svaki trag. Drugi brat, Vladimir Janeš, rođen je u Virju 24. studenoga 1920. Bio je u protuzrakoplovnoj zaštiti i određen boriti se u sastavu njemačkih postrojbi. Po okončanju ratnih operacija vratio se u Zagreb i javio se partizanskim vlastima. Zadnji sam ga put vidjeli u logoru Prečko. Kako mu se tu izgubio trag, obradovalo nas je njegovo pismo, da služi u Jugoslavenskoj vojsci. Kad smo mu na pismo odgovorili, vratilo se s napomenom da je "brigada rasformirana". Nikad ga više nismo vidjeli, niti za nj čuli...

Branka Senjan, Virje

1. Mijo Jemrić Andelov, ubijen po predaji kod kuće.
2. Ilija Jemrić, ubijen kod kuće.
3. Ivica Jemrić, ubijen kod kuće.
4. Djed Franjo Babić, ubijen kod kuće.
5. Petar Perakić, ubijen kod kuće.
6. Franjo Perakić, ubijen kod kuće.
7. Djed Mato Perakić, ubijen kod kuće.
8. Baka Kata Perakić, ubijena kod kuće.
9. Stjepan Leaković, ubijen u Belišću.
10. Ivan Domačinović, potjeran od kuće i ubijen.
11. Antun Leaković, ubijen u logoru SI. Požega.
12. Luka Domačinović, potjeran od kuće i ubijen.
13. Ivan Domačinović, potjeran od kuće i ubijen.
14. Stjepan Tadić, ubijen u logoru kod Zagreba.
15. Martin Bilić, ubijen u logoru u SI. Požegi.
16. Adam Jovanovac, istjeran na ulicu pred kuću i ubijen.
17. Stjepan Juzbašić, masakriran. Kopane mu oči i još mnogo drugih rana. Zaklan.
18. Matija Juzbašić, masakrirana. Zaklana.
19. Luka Juzbašić, masakriran i ubijen.
20. Andrija Juzbašić, ubijen u logoru nakon rata.
21. Ivan Balentović, ubijen u logoru nakon rata.
22. Antun Balentović, ubijen kod kuće.
23. Đuro Šarčević, ubijen u logoru.
24. Antun Šarčević, ubijen u logoru.
25. Adam Balentović, ubijen pred kućom.
26. Ilija Šarčević, masakriran i ubijen.
27. Ilija Balentović, ubijen na Križnom putu.
28. Đuro Juzbašić, ubijen u logoru nakon rata.
29. Marijan Šarčević, ubijen na Križnom putu.
30. Šimo Šarčević, masakriran kod kuće i ubijen.
31. Marti Jovanovac, podlegao ranama koje su mu nanijeli partizani.
32. Stjepan Maršić, ubijen kod kuće kao ustaša.

POPIS ŽRTAVA KOJE SU U BOŠNJACIMA POBILI PARTIZANI 1945.

33. Luka Maršić, ubijen u logoru.
 34. Đuro Maršić, ubijen u logoru.
 35. Andrija Plavišić, ubijen na Križnom putu.
 36. Andrija Lešić, ubijen kod kuće.
 37. Mato Lešić, učitelj, ubijen kod kuće.
 38. Marko Domaćinović, ubijen kod kuće.
 39. Adam Maršić stariji, ubijen kod kuće.
 40. Lujo Laća, ubijen u logoru SI. Požega.
 41. Štefica Njerš, otrovana u SI. Požegi u logoru.
 42. Andrija Golubičić, ubijen na Križnom putu.
 43. Ivan Grigić, ubijen u logoru.
 44. Stevica Maršić, ubijen kod kuće.
 45. Ilijan Domaćinović, ubijen kod kuće. Ubio ga partizan zvan Kožar.
 46. Antun Babić, ubijen kod kuće.
 47. Josip Pobrica, ubijen kod kuće.
 48. Stjepan Golubičić, ubijen kod kuće. Ubio ga partizan Mića.
 49. Josip Golubičić, otjeran od kuće i ubijen.
 50. Ivica Sabadoš, ubijen kod kuće.
 51. Đuro Lešić, otjeran od kuće i ubijen kod Štitara.
 52. Antun Maršić, ubila ga kod kuće Ozna.
 53. Lucija Lešić, ubijena kod kuće.
 54. Miško Sabe, ubijen kod kuće.
 55. Ivan Đurić, ubijen kod Kešinaca.
 56. Stjepan Aleksić, izveden iz logora kod Zagreba i ubijen.
 57. Tino Jovanovac, učitelj ubijen kod kuće.
 58. Mato Jelić, ubijen kod Kešinaca.
 59. Petar Šumanovac, ubijen kod Sikerevaca.
 60. Nikola Lenić, ubijen u Županji.
 61. Andrija Korovljević, ubijen u Cerni.
 62. Ivan Šumanovac, ubijen kod kuće.
 63. Tunjo Lenić, ubijen kod kuće.
 64. Luka Saler, ubijen kod kuće.

Priredio:

Josip JUZBAŠIĆ

65. Luka Lenić Rapeša, ubijen i masakriran.
 66. Mijo Lenić, ubijen, 45 g.
 67. Pero Lenić, ubijen, 45 g.
 68. Marko Šumanovac, ubijen kod Zagreba.
 69. Đuro Grigić (Jotan), ubijen u logoru.
 70. Stjepan Vinković, ubijen kod Đakova.
 71. Ilija Jelić, ubijen kod Kešinaca.
 72. Ivan Jelić, ubijen na Bleiburgu.
 73. Đuro Jelić, ubijen na Bleiburgu.
 74. Ilija Šumanovac, ubijen kod kuće.
 75. Ivan Đurić, masakriran i ubijen kod kuće.
 76. Đuro Vinković, pilot, poginuo u obrani Hrvatske.
 77. Marko Eržić, ubijen kod kuće, jer je bio mačekovac.
 78. Josip Borilović, ubijen kod kuće.
 79. Martin Borilović, ubijen kod kuće.
 80. Josip Babogredac, doktor, ubili ga partizani
 81. Antun Vinković, izveden iz logora u Osijeka. Nikad se nije vratio.
 82. Martin Eržić, lugar, ubili ga partizani.
 83. Franjo Nemec, odveden od kuće i ubijen.
 84. Mijo Lenić, ubijen u logoru.
 85. Mijo Jelić, ubijen kod kuće.
 86. Luka Jelić, sin Mijin, ubijen kod kuće.
 87. Mato Karić, ubijen u Cerni kod kuće.
 88. Mato Maršić, ubijen kod kuće po dolasku partizana.
 89. Ilijan Golubičić, ubijen kod kuće po dolasku partizana.
 90. Luka Lešić, doglavnik, ubijen u SI. Brodu u zatvoru.
 91. Ivan Jemrić, Žižo, ubijen kod kuće. Ubio ga partizan Mića. Istjerao ga iz kreveta pa ga ubio u dvorištu.

92. Matija Gagin, ubijen u Dravogradu.
 93. Josip Staničić, ubijen pred kućom.
 94. Ivan Bašić, ubijen u Zagrebu. Bio je zapovjednik lječilišta u Lipiku.
 95. Šimo Lukić, ubijen na Bleiburgu.
 96. Ilija Lukić, ubijen u Jankomiru.
 97. Andrija Lenić, ubijen u Sibinju.
 98. Petar Lenić, ubijen na Križnom putu.
 99. Luka Šumanovac, ubijen kod Zagreba.
 100. Marko Šumanovac, izveden iz logora u Osijeku i ubijen.
 101. Petar Hrenovac, ubijen kod Mikanovaca.
 102. Katica Karić, ubijena kod kuće.
 103. Ivan Lešić, ubijen u Hagovoju Bašći.
 104. Đuro Lešić, pokosila ga u selu zrakoplovna strojnica.
 105. Slavko Lovrić, ubijen 13. 4. 1945. kod Jelić Stana.
 106. Ivan Lešić, ubijen u njivama kod svoje kuće.
 107. Lovro Jemrić, ubijen kod Bjelovara.
 108. Josip Lešić, zvani Lipi Joso, ubijen kod Petrova Sela.
 109. Josip Lešić, ubijen kod kuće.
 110. Antun Jemrić, ubijen u Vinkovcima.
 111. Ilijan Miličić, ubijen pred kućom.
 112. Mato Jovanovac, ubijen u Zagrebu.
 113. Antun Lešić, ubijen na moru.
 114. Katica Plavšić, odvedena od kuće i ubijena.

Sve ove, koji su na popisu, ubili su partizani 1945.

Ubili su pedeset i jednu osobu u roku dvadeset četiri sata po ulasku u selo. Cijelo su selo zavili u crno.

Ubijali su nevine ljudе bez suda i pravde. Čak su ubijali mačekovce, koji su ih hranili do zadnjih dana. Kad su došli u selo, onda su im platili skidajući im glave, odsijecajući im udove, koja su stavljali u džepove. •

STRADANJA HRVATA U KOPRIVNIČKO KRIŽEVAČKOJ ŽUPANIJI (XIII.)

Mjesto: GRABROVNICA

Občina: PITOMACA

1. ALEKSA, Franjo rođ. 1920. u GRABROVNICA
2. ANDROČEC, Ivan rođ. 1914. u GRABROVNICA
3. ANDROČEC, Tomo rođ. 1921. u GRABROVNICA
4. BALAŽIĆ, Franjo rođ. 1926. u GRABROVNICA
5. BENGEK, Franjo rođ. 1915. u GRABROVNICA
6. CIGLENAC, Ivan rođ. 1919. u GRABROVNICA
7. DEBELJAK, Ilija rođ. 1923. u GRABROVNICA
8. DOMITROVIĆ, Mato rođ. 1923. u GRABROVNICA
9. GREGURIĆ, Andrija rođ. 1918. u GRABROVNICA
10. KOLOS, Ivan rođ. 1926. u GRABROVNICA
11. KOVACIĆ, Martin rođ. 1923. u GRABROVNICA
12. MIHALIĆ, Izidor rođ. 1915. u GRABROVNICA
13. POČEREK, Mato rođ. 1917. u GRABROVNICA
14. STRAHOMIJA, Martin rođ. 1901. u GRABROVNICA
15. STRAHONJA, Stjepan rođ. 1926. u GRABROVNICA
16. ŠEREPEC, Antun rođ. 1925. u GRABROVNICA
17. ŠEREPEC, Pavao rođ. 1920. u GRABROVNICA
18. ŠOGORIĆ, Ivan rođ. 1923. u GRABROVNICA
19. ŠOGORIĆ, Petar rođ. 1925. u GRABROVNICA
20. ŠPANIĆ, Antun rođ. 1923. u GRABROVNICA
21. ŠPANIĆ, Marija rođ. 1925. u GRABROVNICA
22. TRŽIĆ, Ilija rođ. 1908. u GRABROVNICA
23. VUČKO, Jakob rođ. 1924. u GRABROVNICA
24. VUČKO, Stjepan rođ. 1907. u GRABROVNICA

Mjesto: KLADARE

Občina: PITOMACA

1. BADANJEK, Miko rođ. 1928. u KLADARIMA
2. BAJSAR, Tomo rođ. 1928. u KLADARIMA

Priredio:

Stjepan DOLENEC

3. BEGOVIĆ, Ivan rođ. 1918. u KLADARIMA
4. BEGOVIĆ, Pavao rođ. 1917. u KLADARIMA
5. CUGOVČAN, Ivan rođ. 1924. u KLADARIMA
6. ČIKVAR, Mato rođ. 1921. u KLADARIMA
7. DOMOVIĆ, Martin rođ. 1919. u KLADARIMA
8. HERENT, Stjepan rođ. 1925. u KLADARIMA
9. HRGOVIĆ, Roza rođ. 1921. u KLADARIMA
10. IGRIĆ, Alojz rođ. 1924. u KLADARIMA
11. IVANEC, Mato rođ. 1924. u KLADARIMA
12. JURIŠEK, Ivan rođ. 1923. u KLADARIMA
13. MADJERIĆ, Josip rođ. 1912. u KLADARIMA
14. MADJERIĆ, Ludvig rođ. 1926. u KLADARIMA
15. MADJERIĆ, Milan rođ. 1921. u KLADARIMA
16. MAGDIĆ, Ivan rođ. 1927. u KLADARIMA
17. MAGDIĆ, Josip rođ. 1921. u KLADARIMA
18. MAGDIĆ, Stjepan rođ. 1900. u KLADARIMA
19. MAGDIĆ, Stjepan rođ. 1908. u KLADARIMA
20. MATANCIĆ, Valent rođ. 1916. u KLADARIMA
21. MURANEC, Tomo rođ. 1928. u KLADARIMA
22. MESARIĆ, Antun rođ. 1909. u KLADARIMA
23. MESARIĆ, Ivan rođ. 1884. u KLADARIMA
24. MIKEC, Blaž rođ. 1924. u KLADARIMA
25. NIKŠIĆ, Stjepan rođ. 1895. u KLADARIMA
26. PAUNOVIĆ, Djuro rođ. 1915. u KLADARIMA
27. PETRUŠIĆ, Ignac rođ. 1918. u KLADARIMA
28. PINTARIĆ, Milan rođ. 1919. u KLADARIMA

29. POPOVIĆ, Franjo rođ. 1924. u KLADARIMA

30. PRESEĆAN, Josip rođ. 1912. u KLADARIMA

31. RAKITNIČAN, Antun rođ. 1921. u KLADARIMA

32. ŠAVNIČAR, Josip rođ. 1922. u KLADARIMA

33. ŠIRANEĆ, Tomo rođ. 1928. u KLADARIMA

34. ŠUBIĆ, Antun rođ. 1921. u KLADARIMA

35. ŠUBIĆ, Ivan rođ. 1916. u KLADARIMA

36. ŠUBIĆ, Martin rođ. 1914. u KLADARIMA

37. TOMBOLAŠ, Ivan rođ. 1921. u KLADARIMA

38. TOMBOLAŠ, Josip rođ. 1921. u KLADARIMA

39. TOMBOLAŠ, Stjepan rođ. 1914. u KLADARIMA

40. VELIČAN, Slavko rođ. 1923. u KLADARIMA

41. VELIČAN, Tomo rođ. 1911. u KLADARIMA

42. VRANEK, Bara rođ. 1898. u KLADARIMA

Mjesto: FINČEVEC

Občina: Križevci

1. NEMČIĆ, Valent rođ. 1920. u VUKOVCU-KRIŽEVCI

2. SOKAĆ, Stjepan rođ. 1922. u FINČEVCU

3. ŠVAGELJ, Stjepan rođ. 1920. u FINČEVCU.

Mjesto: FODROVAC-RIJEČKI

Občina: - Križevci

1. BILJAN, Imro rođ. 1900. u FODROVCU - RIJEČKOM

2. BLAGAJ, Magda rođ. 1903. u FODROVCU - RIJEČKOM

3. PERINEC, Stjepan rođ. 1924. u FODROVCU - RIJEČKOM

Mjesto: GRAČINA

Občina: Križevci

1. ČEKIĆ, Blaž rođ. 1924. u GRAČINI

Mjesto: GREGUROVEC

Občina: Križevci

1. ČURTI, Valent rođ. 1921. u GREGUROVCU

2. ROGEL, Ivan rođ. 1923. u GREGUROVCU

3. ŠPANIĆ, Slavko rođ. 1923. u GREGUROVCU

Mjesto: HIŽANOVEC**Obćina: Križevci**

1. PISAČIĆ, Stjepan rođ. 1923. u HIŽANOVCU
2. SOKAČ, Valentrođ. 1915. u HIŽANOVCU
3. VIŠAK, Franjo rođ. 1913. u HIŽANOVCU
4. VIŠAK, Josip rođ. 1920. u HIŽANOVCU
5. VIŠAK, Mirko rođ. 1915. u HIŽANOVCU
6. VIŠAK, Stjepan rođ. 1924. u HIŽANOVCU
7. VIŠAK, Valent rođ. 1922. u HIŽANOVCU

Mjesto: HRGOVEC**Obćina: Križevci**

1. SRBLJENoviĆ, Imbro rođ. 1919. u HRGOVCU

Mjesto: DONJI FODROVEC**Obćina: Križevci**

1. BILJAN, Josip rođ. 1923. u DONJEM FODROVCU
2. BILJAN, Stjepan rođ. 1923. u DONJEM FODROVCU
3. PAČEK, Franjo rođ. 1920. u DONJEM FODROVCU
4. PAČEK, Stjepan rođ. 1920. u DONJEM FODROVCU

Mjesto: KAMEŠNICA**Obćina: Križevci**

1. ĐUREC, Ivan rođ. 1920. u KAMEŠNICI
2. TURKOVIĆ, Grga rođ. 1914. u KAMEŠNICI

Mjesto: KAPELA RAVENSKA**Obćina: Križevci**

1. BLAGAJ, Luka rođ. 1920. u KAPELI RAVENSKOJ

Mjesto: KARANE**Obćina: Križevci**

1. KULJKA, Vladimir rođ. 1922. u KARANIMA
2. LEPČIĆ, Dragan rođ. 1923. u KARANIMA

Mjesto: KALNIK**Obćina: Križevci**

1. BOLFAN, Stjepan rođ. 1920. u KALNIKU
2. BOSEK, Ljudevit rođ. 1923. u KALNIKU
3. BOS, Marko rođ. 1910. u KALNIKU
4. ČRČEK, Marko rođ. 1916. u KALNIKU
5. ČUKLIC, Andro rođ. 1910. u KALNIKU
6. ČUKLIĆ, Mirko rođ. 1914. u KALNIKU
7. DVEČKO, Vilim rođ. 1920. u KALNIKU
8. ĐIGAŠ, Vilim rođ. 1910. u KALNIKU
9. GOLNIK, Valent rođ. 1923. u KALNIKU
10. GOLNIK, Vilim rođ. 1922. u KALNIKU
11. GOLUB, Vilim rođ. 1920. u KALNIKU

Mjesto: MIHOLEC**Obćina: Križevci**

12. IVANČEK, Mato rođ. 1913. u KALNIKU
13. KATANA, Branko rođ. 1924. u KALNIKU
14. KATANA, Mijo rođ. 1885. u KALNIKU
15. KATANA, Slavko rođ. 1914. u KALNIKU
16. KATANA, Stjepan rođ. 1920. u KALNIKU
17. LUKAČIĆ, Franjo rođ. 1917. u KALNIKU
18. MARKOVIĆ, Franjo rođ. 1921. u KALNIKU
19. NANČEK, Franjo rođ. 1912. u KALNIKU
20. NEMEC, Andro rođ. 1922. u KALNIKU
21. NEMEC, Ivan rođ. 1916. u KALNIKU
22. NEMEC, Slavko rođ. 1914. u KALNIKU
23. NEMEC, Stjepan rođ. 1920. u KALNIKU
24. NEMEC, Valent rođ. 1919. u KALNIKU
25. NEMEC, Vilim rođ. 1922. u KALNIKU
26. PUGAR, Valent rođ. 1913. u KALNIKU
27. REMENAR, Slavko rođ. 1922. u KALNIKU
28. STUBELJ, Đuro rođ. 1921. u KALNIKU

Mjesto: KOLAREC**Obćina: Križevci**

1. KOS, Franjo rođ. 1915. u KOLARECU
2. KOS, Gabro rođ. 1901. u KOLARECU

Mjesto: KOSTANJEVAC RIJEČKI**Obćina: Križevci**

1. JAČMENJAK, Mirko rođ. 1923. u KOSTANJEVCU-RIJEČKOM
2. JAMBREC, Ivan rođ. 1918. u KOSTANJEVCU-RIJEČKOM
3. JAMBREC, Mijo rođ. 1915. u KOSTANJEVCU-RIJEČKOM
4. KAPETANIĆ Valent rođ. 1919. u KOSTANJEVCU-RIJEČKOM
5. ŠANTIĆ, Imbro rođ. 1920. u KOSTANJEVCU-RIJEČKOM
6. TUKŠA, Franjo rođ. 1918. u KOSTANJEVCU-RIJEČKOM
7. TUKŠA, Franjo rođ. 1920. u KOSTANJEVCU-RIJEČKOM

Mjesto: KUĆARI**Obćina: Križevci**

1. PIČAR, Stjepan rođ. 1920. u KUĆARIMA

Mjesto: KUSIJEVEC**Obćina: Križevci**

1. DRAGIŠA, Stjepan rođ. 1912. u KUSIJEVCIMA
2. SRBLJENoviĆ, Stjepan rođ. 1921. u KUSIJEVCIMA
3. ŠANTIĆ, Tomo rođ. 1918. u KUSIJEVCIMA

Mjesto: MEĐA**Obćina: Križevci**

1. KURPEZ, Vinko rođ. 1921. u MEĐI
2. ŠKLEDAR, Tomo rođ. 1919. u MEĐI

Mjesto: MIKOVEC**Obćina: Križevci**

1. ČARIJA, Josip rođ. 1920. u KUSIJEVCU
2. MARGARIĆ, Imbro rođ. 1921. u KUSIJEVCU
3. PEKLIĆ, Đuro rođ. 1913. u KUSIJEVCU
4. ŠAMUGA, Ivan rođ. 1918. u KUSIJEVCU
5. ŠANTIĆ, Valent rođ. 1914. u KUSIJEVCU
6. ŠIRJAN, Tomo rođ. 1915. u KUSIJEVCU

Mjesto: MIKOVEC**Obćina: Križevci**

1. MASNEC, Stjepan rođ. 1922. u MIKOVCU

Mjesto: MOKRICE MIHOLEČKE**Obćina: Križevci**

1. MEKOVEC, Stjepan rođ. 1925. u MOJCRICAMA-MIHOLEČKIM
2. POLJAK, Djuro rođ. 1921. u MOKRICAMA-MIHOLEČKIM
3. POLJAK, Franjo rođ. 1920. u MOKRICAMA-MIHOLEČKIM

Mjesto: MOKRICE**Obćina: Križevci**

1. MEKOVEC, Stjepan rođ. 1919. u MOKRICAMA
2. POLJAK, Valent rođ. 1920. u MOKRICAMA

Mjesto: NOVAKI RAVENSKI**Obćina: Križevci**

1. BOCAK, Andrija rođ. 1912. u NOVAKIMA-RAVENSKIM
2. CEZELJ, Andrija rođ. 1912. u NOVAKIMA-RAVENSKIM
3. KOPRIĆ, Blaž rođ. 1909. u NOVAKIMA-RAVENSKIM
4. LAUŠ, Blaž rođ. 1909. u NOVAKIMA-RAVENSKIM
5. ZLARENDIĆ, Petar rođ. 1910. u NOVAKIMA-RAVENSKIM

Mjesto: OBREŽ KALNIČKI**Obćina: Križevci**

1. CAR, Slavko rođ. 1918. u OBREŽU - KALNIČKOM
2. ĐULJAK, Josip rođ. 1920. u OBREŽU - KALNIČKOM
3. NEŽAK, Valent rođ. 1920. u OBREŽU - KALNIČKOM
4. VUGLIĆ, Đuro rođ. 1923. u OBREŽU - KALNIČKOM

Mjesto: REKETINEC**Obćina: Križevci**

1. PIČAK, Ljudevit rođ. 1925 godu REKETINCU

(nastavit će se)

POPIS RATNIH I PORATNIH ŽRTAVA

II. SVJETSKOG RATA SA PODRUČJA BISKA, SPLITSKO-DALMATINSKA ŽUPANIJA

1. Akrap, Bože /Cice/ pok. Filipa i majke Marije, rođ. Jelić, rođen 3. srpnja 1912. u Bisku, seotski glavar. Uhićen i osuđen od splitskoga Vojnoga suda na smrt strijeljanjem, zbog, navodnoga, neprijateljskoga djelovanja u vrijeme Nezavisne Države Hrvatske. Osudu su komunisti izvršili 20. ožujka 1945. na splitskom groblju Lovrinac. Bozo je u ratnom vremenu brinuo o materijalnim potrebama stanovnika Biska.

2. Akrap, Stjepan pok. Petra i majke Luče, rođ. Vučo, rođen 26. prosinca 1910. u Bisku, pripadnik oružanih snaga /milicije/ za obranu sela od odmetnika. Usmrćen 5. kolovoza 1943. za vrijeme II. partizanskoga napada na Bisko. Stjepan je bio neustrašivi borac i hrvat, patriot.

3. Akrap-Gačić, Danijel Barišin i majke Ive, rod. Renić, rođen 2. kolovoza 1912. Pripadnik ustaških oružanih snaga. Sudionik je Križnoga puta. Oko 15. svibnja 1945. odlazi u smjeru Slovenije. Nepoznato je gdje je usmrćen.

4. Akrap-Gačić, Ivan pok. Nikole i majke Olge, rod. Akrap-Gačić, rođen 9. listopada 1921. u Bisku. Prema izjavi Marka Akrap pok. Filipa iz Biska, bivšega službenika NDH-e, Ivan je bio hrvatski redarstvenik. Službu je vršio u Zagrebu. S kolegama se često sastajao u tzv. Crvenoj kavani, u blizini Uspinjače. Dvadeset redarstvenika nasjelo je na riječi nekoga vodnika, da trebaju biti raspoređeni na raznim mjestima u Zagrebu kada dođu partizani u svrhu dočeka. Netko je prijavio izdaju i kršenje zakletve, zbog čega su osuđeni na smrt strijeljanjem. Najvjerojatnije su smaknuti u maksimirskoj šumi.

5. Akrap-Gačić, Stanko pok. Ivana i majke Matuše, rođ. Akrap-Gačić. Stanko je bio pripadnik ustaških oružanih snaga. Zarođen od partizana na brdu između Dicma, Dugopolja i Koprivnoga 25. listopada 1944. svučen i usmrćen. Ubojica, prema kćeri Nevi, poznat. Posmrtni ostatci tajno preneseni u mjestno groblje u Bisku.

6. Ban, Jozo pok. Ivana i majke Mare, rođ. Ćurković, partizan-odmetnik. Usmrćen od njemačke vojske 7. lipnja 1944. na brdu Tovamik /Voštane/. Jozo je rođen 1915. ili 1916. u Bisku

7. Ban, Mate pok. Ante i majke Jele, rođ. Batarelo, rođen 1920. (?) u Bisku, hrvatski redarstvenik. Uhićen od partizana i odveden na prve borbene crte. Gine 24. travnja 1945. kod Ilirske Bistrice.

8. Bilandžić, Ante pok. Bože i majke Jele, rođ. Dogošić, ustaški vojnik. Rođen 1910. u Ercegovcima, nastanjen u Bisku. Ustaški vojnik Sinju. U svibnju 1945. pridružuje se

Priredio:

Mate AKRAP

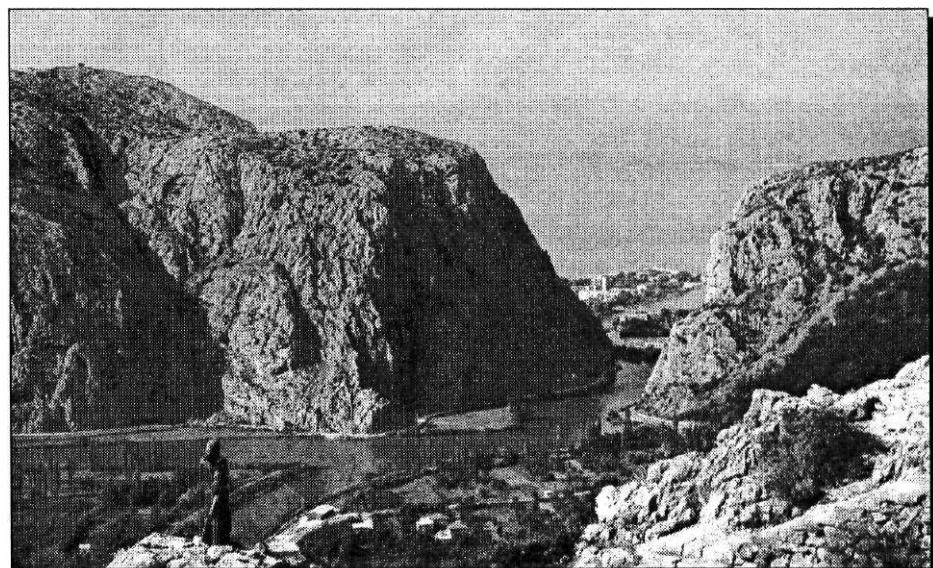
hrvatskoj vojsici polazeći prema Sloveniji i Austriji. Najvjerojatnije je zarođen i usmrćen prvih dana po uhićenju, ali je nemoguće poudzano reći gdje je smaknut, ili je po tvrdnji nekih osoba /Mise Jonić tzv. Brela i dr./ s Maksom Luburićem prešao u zapadne zemlje, te pritajeno živio u Njemačkoj, stoje nehumano prihvatići kao istinito.

/Napomena: Stradalnik tj. osuđeni na smrt

ske NDH-e. Uhićen od partizana i priključen njihovim redovima. Umire od posljedica ranjavanja 1. siječnja 1946. /1945.?/.

12. Bulat, Mate - Bile Martinov i majke Matuše, rođ. Rančić, rođen 20. rujna 1911. Mate je bio pripadnik hrvatskih postrojbi ustaške dobrotoljaka vojske. Poginuo je u Gali pokraj Sinja 17. kolovoza 1944. Ubio ga iz zasjede Andelko Bošković, partizan, u zajednici s nekim Dedićem.

13. Bulat, Petar Matin i majke Cvite, rođ. Jonić, rođen 27. srpnja 1918. u Bisku, pripadnik ustaških vojnih postrojbi. Sudionik Kolone smrti. Vraćen od Dravogradra

Ušće Cetine i spomenik Mili Gojsalića ponad Omiša

pod red. brojem 1. usmrćen je u zajednici s Cirom Bilićem iz Donjega Dolca i drugim hrvatskim rodoljubima strijeljanim zbog domoljublja i mržnje prema boljševizmu/.

9. Brajković, Lovre pok. Ante i majke Jake, rođ. Majić. Rođen 7. kolovoza 1901. u Ugljanima, stalno nastanjen u Bisku. Uhićen od partizana i prisilno pripojen njihovim pobunjeničkim redovima.

Smržava se u Suhopolju kod Kijeva 28. siječnja 1945.

10. Bulat, Jozo-Joko pok. Joze i majke Luče, rođene Mrčela. Pobjegao iz Biska u Zagreb pred partizanskim osvetnicima. Živi kod brata Petra, profesora. Pogoden ratnim strahotama gubi prsebnost duha i izvršava suicid /na groblju Miroševac?/. Pokopan je u Zagrebu. Rođenje 27. veljače 1895. u Bisku. Umro 1944. naznačenom smrću.

11. Bulat, Marko-Ćovo Martinov i majke Matuše, rođ. Rančić, rođen 13. siječnja 1926. u Bisku. Pripadnik domobranske voj-

od partizana i Engleza prema Zagrebu. Prema izjaku Drage Kaćunić iz Srijana, Petar se od Kolone odvojio na raskrižju puteva prema Hrv. zagorju i Samoboru, te pošao u neko selo gdje je imao djevojku /u okolici Samobora/, što je za njega bilo fatalno. Život, najvjerojatnije, završava u Jazovki. Prema nekim Petar je iza rata viđen u Zagrebu.

14. Ćurković, Ante Matin i majke Ive, rođ. Vrgoč, rođen u Bisku, 30. srpnja 1907. Bio je pripadnik hrvatske ustaške vojske. Ranjen je u Gardunu, te odvezen u Vojnu bolnicu /sjemenište/ u Split. Iza pada Splita partizani ga /s drugim ranjenicima/ odvoze kamionom na splitsko groblje Lovrinac/ prema izjavi bolničarke čestne sestre Tekle, koja je iza rata vršila istu službu u sjemeništu/ i strijeljan, 4. XII. 1944.

15. Ćurković, Iva - Ivica /žena Mate/ pok. Mate i majke Matije, rođ. Lujić. Civilna žrtva. Usmrćena od partizana u noći od 28.

na 29. studenoga 1942., u vrijeme prvog partizanskoga napada na Bisko.

16. **Dadić, Ante** /dr. iuris/ pok. Jozef i majke Ive, rođ. Ban, rođen 12. veljače? 1907. Po političkom opredjeljenju bio je pravaš tj. sljedbenik ideja dr. Ante Starčevića. Po uzpostavi NDH-e vrši dužnost ustaske logornika u Sinju. Godine 1944. u mjesecu rujnu hvataju ga partizani na putu Sinj - Split, na cestovnom prijevoju Križić između Dicma i Dugopolja. Odvode ga u Mosor, te preko Cetine /čikotina lada/ na Vrdovo i glavni štab tzv. R. Hrvatske Topusko /ili Drvar/. Osuđen je na smrt strijeljanjem. Prije izvršenja strijeljanja partizane su zarobili njemački vojnici, Čerkezi i hrvatske ustase. Dogovor je bio s partizanima, određenim za izvršenje smrti, da mu poštede život, te da će on njihove poslike zarobljavati. Vojni zapovjednici javljaju u Zagreb daje u njihovim rukama, tj. da su oslobođili Antu Dadića. Ministarstvo ga poziva u Zagreb gdje vrši službu u Ustaškoj nadzornoj službi. Pri padu NDH-a odlazi prema Austriji. Ne uspijeva prijeći granicu Slovenije, te se s krvotvorenim izkaznicama vraća u Koloni smrti prema Slavoniji. Iz Slavonije tajnim putevima dolazi u Mostar, te noću po bezpućima dolazi u Bisko 16. srpnja 1945. Skriva se po jamama i stogovima sjena do 5. listopada 1949. kojeg dana umire u tajnom skrovištu. Pokopan je u noći u neki grob u Bisku /najvjerojatnije Jonača/. Braća su progonjeni, tučeni i mučeni od milicije i zloglasne Udbe. Komunisti su od njih tražili da odaju njegovo skrovište, te su čitavi život bili zaplašeni bojeći se spomenuti bratovo ime.

17. **Dadić, Ante** Jurin i majke Ande, rođ. Šimundža, rođen 23. kolovoza 1934. u Bisku. Pokojnik je u zajednici s Ivanom Renić Matinim skupljao na pašnjaku ručene bombe talijanske proizvodnje. Bombama su neoprezno rukovali. Došlo je do eksplozije. Ante je usmrćen, a Ivan teže ranjen. Usmrćen je 31. kolovoza 1943.

18. **Dadić, Ante** pok. Marka i majke Mare, rođene Videka, rođen 15. veljače 1905. Pripadnik seotske milicije za obranu Biska od partizana do 8. kolovoza 1943. Od 1. IX. 1943. priključuje se talijanskoj vojsci do pada Italije 9.IX.1943. 9. rujna povlači se prema Sinju. Partizani ga dočekuju u Mognjani (u blizini Labinkovih kuća). Ante odpočinje borbu protiv partizana. Oni ga usmručuju. Supruga Marta njegovo tijelo donosi u naprćaju na ledima u Sinj, gdje je pokopan na sinjskom groblju.

19. **Dadić, Dušan** Pavlov i majke Luče, rođ. Sikavica, rođen 19. prosinca 1928. u Bisku. Dušan je u ljetu 1943. s njemačkim vojnicima, u prikolici motora, odvezen prema Blatu na Cetini, gdje nestaje. Nepoznato je da li je prisilno uveden ili se kao dijete želio voziti na motoru s vojnicima.

20. **Dadić, Ivan - Ikić** pok. Mate i majke Marte, rođ. Videka /iz Trilja/, rođen 14. ve-

ljače 1901. u Bisku, pripadnik seoske milicije za obranu sela od partizana. Čovjek tih, nemametljiv i siromašnoga imovnoga stanja. Za vrijeme drugog napadaja na Bisko, partizani su treći dan borbi, u popodnevним satima, zvali branitelje na predaju. Dali su "vjeru, partizansku vjeru" onima koji se predaju da će im poštediti život. Ivan i još dvjeca branitelja /Jozo Vrgoč i Luka Šimundža/ nasjeli su obećanjima razbojnika, te se predali, a ostali su jurišali iz utvrda/ neki su poginuli, dok su drugi uspjeli doći do šume/. Ivan i Jozo Vrgoč, borci iz Dadića bunkera, odvedeni su u kuću vlasništvo Andrije Dadić, mučili ih lomeći im udove tijela, udarači puškom po ledima i glavi dokrajčili njihov život. Iza odlaska razbojnika neke su žene skupile njihove dijelove tijela u plahte i odnijele u grob Ivana Bulata pok. Filipa, koji su mogle otvoriti. Ivan je usmrćen 6. kolovoza 1943.

21. **Dadić, Jakov** pok. Mate i majke Mare, rođ. Strukan, rođen 23. studenoga 1912. u Bisku, pripadnik hrvatske milicije za obranu Biska od partizanskih odmetnika. Iza pada Sinja i Splita skriva se u sjenicama i drugim mjestima. Znao je da je nemoguće u nedogled živjeti taj način života. Supruga Iva pošla je seotskom odborniku Bošku Vladoviću i rekla: "Boško, moj Jakov je živ. Ako misliš i "posiguravaš" da će mu biti pošteden život, on će se prijaviti. Nakon nekoliko godina Boško piscu ovoga teksta izjavljuje: "Dolazi Kundiduša /navodi gore navedene riječi/... on će se prijaviti. Isti dan dolazi Jakov noseći pušku i govoreći - Evo mene bišćanskoga ustase Vladoviću partizanu - a, šta je mislio ostati živ. Jakov je odveden u Split, iz Splita u Sinj, te bačen u nekujamu. Za to je dokaz izjava Ivana Despotovića, partizanskoga razbojnika, sada nastanjeno u Šibeniku. Došao je u rodno selo Krušvar. Igrao sa suseljanima na balote. Imao je košulju kratkih rukava. Na mišici mu je bio jači ožiljak. Suigrači su ga pitali: "Od čega ti je taj ožiljak?" Zločinac je odgovorio: "Ovo mijeh Zubima učinio Jakov Dadić kad sam ga gurao u jamu."

22. **Dadić, Marko** Jurin i majke Ande, rođ. Šimundža, rođen 5. travnja 1920. u Bisku. Marko je bio pripadnik hrvatskih dobrotvoračkih snaga za odlazak na Iztočno bojište. Pripremne vježbe vršio je u Salzburgu. Zadnjih dana rata viden je u Hamburgu. Prema izjavama nekih osoba, odveden je u Sibir ili je usmrćen, ali nepoznato gdje.

23. **Dadić, Pavao** pok. Nikole i majke Ive, rođ. Diko, pripadnik seotke milicije za obranu Biska od partizana. Rođen je 25. siječnja 1901. Odmetnici su izvršili napad na Bisko u noći od 4. na 5. kolovoza 1943. Borbe su vođene do 6. VIII. Toga dana oko 17 sati branitelji su jurišali iz utvrda /zbog nedostatka vode/. Pavao je bio među jurišnicima. Uspio je doći do padina brda Karanj, iznad crkvice Sv. Roka. Ispod samoga vrha

usmrtili su ga partizani kod spomenute crkvice. Tijelo pokojnika pronađeno je nakon nekoliko dana, a daje gore ukazivale su riječi partizana Marka Čabe: "Gore vam je jedan riceša."

24. **Dadić, Vicko** Andrijin i majke Jerke, rođ. Jonić, rođen 1. siječnja 1920. u Bisku. Bio je zanimanjem veterinar. Pripadao je ustaskim dobrotvoračkim snagama NDH-a. Posljednje poznato mjesto službe bio je Varaždin. Koncem travnja 1945. došao je u Zagreb. I.V. iste godine u stanu brata Ivana obukao je civilno odijelo i pošao u smjeru Slovenije. Po odlasku iz Zagreba nikada se nikome nije javio.

25. **Danolić, Andra** /žena Grgina/ Tomine i majke Kate, rođ. Lujić, rođena Danolić. Dan i mjesec rođenja nepoznati. Godina rođenja 1880. ili 1883. Usmrćena partizanskom bombom u zajednici s mužom Grgom u obiteljskoj kući 5. kolovoza 1943.

26. **Danolić, Ante** pok. Marka i majke Ande, rođ. Vladović, rođen 5. svibnja 1906. u Bisku, pripadnik ustaskih dobrotvoračkih snaga. Uhićen od partizana i zatočen u splitsku vojarnu Gripe. Jedne noći neutvrđenoga dana koncem listopada, u studenom ili prosincu 1944. odveden je na stratište, u neku od jama ili strijeljan. Egzekutori upisani u Karton ratne i poratne žrtve II. sv. rata /pojedinci/.

27. **Danolić, Bože** pok. Marka i majke Ande, rođ. Vladović, rođen 24. XII. 1913. u Bisku. Pripadnik ustaskih dobrotvoračkih postrojbi NDH-e. Na koncu rata razoružanje u Dravogradu /izjava Milana Šimundža, koji je ostao živ/. Nepoznato je da lije vraćen u Hrvatsku i smaknut ili je usmrćen u Sloveniji.

28. **Danolić, Grgo** pok. Špira i majke Pere, rođene Braović, rođen 28. II. 1872. u Bisku. Usmrćen 5. kolovoza 1943. u obiteljskoj kući partizanskom bombom /bačenom u kuću/ u zajednici sa suprugom Andom.

29. **Despotušić, Ivan** Jokin i majke Ive, rođ. Šimundža. Za vrijeme NDH-e zbog siromašnoga imovnog stanja kolonizirani u Viškovce u Slavoniju. Poslije komunističkoga uzimanja vlasti i stvaranja tzv. Jugoslavije, tamnice hrvatskoga naroda, partizani ih protjeruju iz Viškovaca. Jedan od članova obitelji bio je Ivan. Pri izlazu iz vlaka u Splitu, Ivanovo je tijelo zdrobljeno među vagonima. Rođen je u Bisku, 18. kolovoza 1926.

30. **Golem, Bože** pok. Pave i majke Kate, rođene Vučo, rođen 1889. u Bisku. Pripadnik seotske milicije. Za vrijeme II. partizanskoga napada na Bisko, treći dan borbe, ne želeći se predati odmetnicima, juriša s drugim braniteljima iz utvrda. Gine u zajednici s Ivanom Šimundžom tzv. Banom na njivi ispred Stipića laze od partizanskoga naboja.

(nastavit će se)

NEISTINE U PRIKAZU ZADARSKOG SLUČAJA

Gospodine uredniče!

U "Zatvoreniku", glasili Hrvatskoga društva političkih zatvorenika, broj 82, od siječnja 1999. godine, objavili ste sastav Bruna Zorića iz Zadra pod naslovom Sjećanja na jedno pokoljenje zadarske mlađeži (I.). Budući da se u tom prilogu netočnom informacijom uz mnoge druge grubo kleveće i mene i ruši moj ugled, molim Vas da na temelju članka 31. Zakona o javnom priopćavanju objavite u cijelosti ovaj ispravak.

B. Zorić prepričava i citira Marija Dešpoju iz razvikanih članaka objavljenih u Novoj Hrvatskoj u Londonu 1980. godine iako zna da sam upravo ja zbog neistina u tim člancima nakon Dešpojina povratka u Hrvatsku i djelomičnog ponavljanja tih optužbi 1993. godine u zadarskom tjedniku Narodni list pokrenuo pred Općinskim sudom u Zadru kazneni postupak protiv Marija Dešpoje privatnom tužbom (K 454/93) i da je taj sudski spor završen javnom isprikom Marija Dešpoje u Narodnom listu 1. travnja 1994. godine.

- 2 -

Profesor Stjepan Kauriota protiv mene pokrenuo je kazneni postupak pred Općinskim sudom u Zadru.

Profil je desetljica od navedenog događaja. Oslanjajući se na sjećanje, događaj se mogao odvijati drugačije nego sam ga prikazao, i da sam se gledje uloge profesora Stjepana Kauriota naletio u zabludi.

Stoga se ovim putem ispričavam profesoru Stjepanu Kauriota i želim da mi se na njegovu obitelj, zbog sadržaja navedenih napisa, imati neugodnosti ili im je nanesena duševna bol.

Privatni tužitelj s punomoćnicom izjavljuje da je potpuno zadovoljen citiranim tekstom isprike okrivljenika, te da će povući privatnu tužbu odmah po objavi ovoga teksta u tjedniku "Narodni list".

Okrivljenik izjavljuje da će on osobno biti taj koji će odnijeti tekst u Uredništvo "Narodnog lista", kako bi se isti objavio u prvom narednom broju.

O trošku ovoga krivičnoga postupka stranke će se dogovoriti nekadašnje.

Sud donosi:

rješenje

Današnja članica je Prav obvezujuće, a o slijedećem rođalu odlučit će se na naknadu.

Dovršeno.

[Handwritten signatures]

Preslik sudskog zapisnika

U tim člancima, zapravo skici za neku buduću dramu, Dešpoja je podijelio uloge. Mene i direktora je prikazao kao huškače koji prisiljavaju prestrašene učenike na nekom razrednom ili omladinskom sastanku da dizanjem ruku izbace M. Dešpoju iz zadarske gimnazije, učenice i učenike tog razreda kao provokatore, dousnike i zadre komuniste, a mrtvim učenicima stavio je u usta riječi što ih oni nikada nisu izgovorili. Naravno, sve je to laž što je, nažalost, izmakla pažnji i Jakši Kušanu

Kako je M. Dešpoja izbačen iz Gimnazije? SPOR OKONČAN ISPRIKOM

U sudskom sporu privatni tužitelj Stjepan Kauriota i okrivljenik Mario Dešpoja postigli su dogovor da okrivljenik u tjedniku "Narodni list" objavi ovaj tekst:

"U Novoj Hrvatskoj, emigrantskom listu iz Londona, u listopadu 1980. godine, i u zadarskom tjedniku "Narodni list" od 4. rujna 1993. godine, objavio sam sjećanja o vremenu, zbivanjima i ljudima prije mog napuštanja Zadra i domovine 1957. godine.

Među ostalim, opisao sam okolnosti u kojima sam kao učenik 8C razreda Gimnazije u Zadru, školske godine 1956/57. isključen iz te škole, i ulogu koju je tada odigrao moj tadašnji profesor i razred-

nik prof. Stjepan Kaurioto.

Profesor Stjepan Kauriota protiv mene je pokrenuo kazneni postupak pred Općinskim sudom u Zadru.

Prošla su desetljeća od navedenog događaja. Oslanjajući se na sjećanja, događaj se mogao odvijati drugačije nego sam ga prikazao, i da sam se gledje uloge profesora Stjepana Kauriota nalazio u zabludi.

Stoga se ovim putem ispričavam profesoru Stjepanu Kauriota i žalim ako su on i njegova obitelj zbog sadržaja navedenih napisa imali neugodnosti ili im je nanesena duševna bol.

niku Narodni list od 1. travnja 1994. godine koji glasi:

"U Novoj Hrvatskoj, emigrantskom listu iz Londona, u listopadu 1980. godine, i u zadarskom tjedniku Narodni list od 4. rujna 1993. godine, objavio sam sjećanja o vremenu, zbivanjima i ljudima prije mog napuštanja Zadra i domovine 1957.

Među ostalim, opisao sam okolnosti u kojima sam kao učenik 8. C razreda Gimnazije u Zadru, školske godine 1956/57. isključen iz te škole, i ulogu koju je tada odigrao moj tadašnji profesor i razrednik prof. Stjepan Kaurioto.

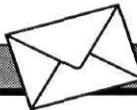
Profesor Stjepan Kaurioto protiv mene pokrenuo je kazneni postupak pred Općinskim sudom u Zadru.

Prošla su desetljeća od navedenog događaja. Oslanjajući se na sjećanje, događaj se mogao odvijati drugačije nego sam ga

ISPRIKA GOSPODINU KAURLOTU

Uredništvo se iskreno ispričava gospodinu Kaurlotu zbog objavljuvanja teksta u kojem je nepravedno i neistinito označen progoniteljem. Žalimo ujedno zbog svih neugodnosti koje je u svezi s tim imao ili mogao imati. Na žalost, uredništvu nije moguće provjeravati podatke iza kojih stoje pojedini suradnici, a kao mali list ne primamo druge novine, pa tako ni zadarski "Narodni list". Da nam je bila poznato, da je oko iste tvrdnje tekla parba, koja je okončana isprikom g. Kaurlotu, ovaj nam se krupni propust ne bi dogodio.

Koristimo ujedno prigodu zamoliti sve suradnike da opreznije pišu o ljudima i događajima, jer po zakonu za njihove članke kaznenopravno i građanski odgovaraju ne oni sami, nego i glavni urednik te nakladnik. (Ur.)

prikazao, i da sam se glede uloge profesora Stjepana Kaurlota nalazio u zabludi.

Stoga se ovim putem ispričavam profesoru Stjepanu Kaurlotu i žalim ga ako su on i njegova obitelj, zbog sadržaja navedenih napisa, imali neugodnosti ili je nanesena duševna bol".

Tužan sam i ogorčen što uredništvo lista Zatvorenik objavljuje olako ovakve optužbe, tiska velikim slovima imena i prezimena kao u nekoj tjerlici ili pozivu na linč, jer politički zatvorenicici najbolje znaju što su lažne optužbe i što one za sudbinu optuženih znače.

Stjepan Kaurlot

KAKO DOĆI DO ANTE PRLIĆA?

U Vašem sam listu br. 81. od prosinca 1998. pročitala članak "Osudeni na smrt glađu", iz pera Ante Prlića. Tu se spominje i prezime Mikec. Možda se to odnosi na moga brata, o kome nikad ništa nisam doznali. On je bio časnikom u Hrvatskoj vojsci. Stoga molim g. Antu Prlića da mi se javi, kao i bilo koga drugoga tko bi mi mogao o bratu nešto kazati.

Katica Osmanović
Gajeva 52
33405 Pitomača
033/782-358

PROBLEM OBEŠTEĆENJA

Robijaš valjanim dokumentima mora dokazivati zbog čegaje robijao, dakle mora biti suđen iz političkih razloga za hrvatsku ideju. Tako valjani dokument dostavlja administrativna komisija Sabora Hrvatske.

Sumnjam u izpravnost te komisije i njen rad, volio bih da me netko razuvjeri u ove sumnje.

Ne mali broj notornih kriminalaca dobiva obeštećenje, vjerojatno potkrepljuju svoja prava da su svojim kriminalnim činima rušili i podkopali komunistički poredak, kakva ironija, oni su u genima lopovi. U zatvorima smo živjeli u istim prostorijama i to je jedno veliko poniženje, cinkarili su nas i iz tih razloga ih je Udba držala skupa s nama, i paradoksa - danas su izjednačeni s nama. Naša država izjednačuje.

Druga kategorija su bili razni bjegunci iz ekonomskih motiva. I njih izjednačuju s

nama. Ne mali broj nakon izdržane kazne ponovno u bijegu, ovog puta u suradnji s Udbom. Posredstvom takvih proganjaju se pošteni Hrvati u tuđini. U tome je bila moć Udbe. Ti bjegunci napuštaju svoja ognjišta, na njihova mjesta useljava se razna srbadija, četnici, s kojima još danas moramo ratovati.

Evo treće kategorije. Kako osloviti ovu vrstu? Najadekvatnije ime bilo bi staljinisti (informbirovci). Do jučer su sprovodili komunističku diktaturu, teror nad hrvatskim narodom. Ne mali broj takvih danas živi u Zadru, koji su od 1. studenog 1944. na dalje bili sudci, egzekutori, poslali na desetke i stotine ljudi na smrt. Ni ovo nije dosta, nakon što su kao staljinisti odslužili jedan mali dio zatvora, ponovo su na raznim funkcijama: sudci, direktori, sekretari poduzeća i partije, konfidenti koji stječu svoje bodove na našim plećima.

Hoće li se još koja vrsta ološa uspoređivati s nama. Vjerojatno sam u zabludi, do skora će razni četnici, ako se nalaze u našim zatvorima, po izlazku dobiti naknadu, obeštećenje od naše države.

Mario Musap

^MsS wmnmmnss^mms<m... m;:m;:jasašj*

SLATINSKI DRENOVAC - NAJVEĆE POZNATO GUBILIŠTE U SLAVONIJI

Naša je javnost već upoznata da su u Slatinskom Drenovcu, gotovo za cijelo vrijeme drugog svjetskog rata, harale i stolovale odmetničke horde. Do kraja 1942. bili su to četnici, a dalje od početka 1945. partizani. Radi se zapravo o istom srbskom životu, odmetničkim hordama koje su 1941. digle ustanak i rušili Nezavisnu Državu Hrvatsku. Ti su četnici tijekom 1942/43. četnički simbol, mrtvačku glavu, zamijenili partizanskom crvenom zvjezdrom.

Gotovo za cijelo vrijeme drugog svjetskog rata, odmetnici su iz mjesta, u koja su upadali odvodili Hrvate, i to uglavnom civile, i žene i djecu (vojnici su se nalazili na bojišnici). Odvodili su ih u radne logore na Papuku. Partizani su u Slatinskom Drenovcu osnovali Vojni sud VI. Korpusne oblasti NOVJ-e, koji je obuhvaćao područje od Osijeka do Bjelovara, od Pakraca do Slavonskog Broda i Đakova, a služio je za pokrivanje njihovih zločina.

Za Slatinski Drenovac kao logor i mjesto likvidacije Hrvata znalo se za cijelo vrijeme Titove Jugoslavije, ali to je bila

zabranjena tema i o tome se radi osobne sigurnosti nije smjelo govoriti.

Tek u oslobođenoj domovini, komisije za iztraživanje rata "Hrvatskog domobrana" iz Orahovice i Slatine, počele su iztraživanja, i nakon trogodišnjeg rada pronađeno je u Drenovcu pet grobišta, ali bi se taj prostor trebao iztraživati dalje.

U ovom grobištu, koje danas posvećujemo, pronađeno je 464 kostura, i jedna veća količina zdrobljenih kostiju i praha, pa se predpostavlja da je samo na ovom mjestu ubijeno preko petstotina žrtava.

Prigodom svoga govora u obraćanju okupljenima, u ime organizatora za izradu nove kosturnice Dragutin Pelikan predsjednik "Hrvatskog domobrana" ogranka Slatina, među inim je rekao:

"Koliko je žrtava u Slatinskom Drenovcu nećemo nikada doznati, jer se gnulo svuda po Hrvatskoj. Komisiji je do sada prijavljeno (imenom i prezimenom) 228 odvedenih i nestalih u Drenovcu. Da li su sve žrtve iz ovog popisa u ovoj kosturnici težko je reći, jer zločinci su sa svojih žrtava skinuli svu odjeću i obuću, a nisu pronađeni drugi predmeti po kojima bi ih se moglo prepoznavati. Zato ovim simboličnim ukupom, pomolimo se za sve znane i neznane da nađu svoj mir u vječnosti, a zazivanjem Božjeg blagoslova molimo oprost za ovozemaljske grijehu." Na žlost to nije sve o tragediji žrtava Drenovca. Slatinski Drenovac poznat je po još groznjim skupnim zločinima, koji su se tamo događali kada su njime vladali jugokomunisti. Za ovo se područje može reći ona narodna "svaka stopa grob do groba". Sve izglađnje i iznemogle kolone ratnih zarobljenika, koje su tjerane preko Drenovca, završavale su svoj Križni put negdje u provalijama Papuka. Te su kolone jednostavno nestajale. Zato za grobove tisuće i tisuće nestalih u kolonama smrti, nećemo nikada doznati, niti ćemo im moći obilježiti posljednje počivalište.

Posvetu veličanstvenog križa visokog 9 metara, i novo izrađenu kosturnicu gdje su dostoјanstveno pohranjeni posmrtni ostaci 464-0 nedužnih hrvatskih rodoljuba pobijenih za vrijeme drugog svjetskog rata, 21. studenog 1998., izvršio msng. dr. Antun Škvorčević, biskup požeški, zajedno sa svećenicima obližnjih župa. Tom je prigodom rekao: "Ovog hladnog dana u mjesecu studenom, sabrali smo se u podnožju Papuka da bismo izkazali poštovanje, počast, i da bismo izkazali svoju osobnu ljubav, ali i ljubav cijele naše domovine onima koji su tijekom drugog

svjetskog rata položili svoje živote sanjući o slobodi svoga naroda.

Nisu im dopustili da o svojoj slobodi misle, da svoju slobodu dobiju, nego su nastojali oduzeti ono pravo koje svaki narod ima. Kroz to što su poginuli od zločinačke ruke zacijelo nisu izgubili sve, nego su položivši svoje živote, sigurno dobili život za sebe, ali i za nas. Ova današnja sloboda, koju živimo u našoj domovini, sigurno je plaćena i cijenom njihovom. Toj plemenitosti njihovoj, želimo svojom plemenitosti, pristupiti, njihovoj ljubavi svojom ljubavlju, pa da ljubav pomiluje ovaj humak grobni naših žrtava rata. To su razpoloženja koja ovog trenutka želimo imati za naše poginule, za žrtve drugog svjetskog rata, kojima izkazujemo ovdje svetu počast ukopa."

Nazočne je u ime domaćina pozdravio načelnik obćine Čačinci na čijem se području Slatinski Drenovac nalazi. Počast žrtvama izrekli su predsjednik Saborske komisije i saborski zastupnik prof. Kazimir Sviben, predsjednik središnjice "Hrvatskog domobrana" g. Vladimir Šklopac i dožupan županije Virovitičko-podravske, ing. Krunoslav Cukor.

Spomen ploču na podnožju križa odkrio je prof. Kazimir Sviben, koji je prekrivnu zastavu uručio gđi. Miri Pelikan (ona je pokrenula iztraživanje nestalih), zamolivši je da je čuva do kraja života.

Polaganjem vjenaca na grobište predstavnika, vojske, policije, političkih organizacija, udruge Hrvatski domobran, Hrvatskih političkih zatvorenika, predstavnika okolnih gradova i obćina, te udruge nestalih u Domovinskom ratu, i vjenaca i cvijeća mnogobrojnih građana komemoracija je završena.

Dragutin Pelikan

OSVRT NA GUBILIŠTE SLATINSKI DRENOVAC

Pitamo se, zašto su toliki Hrvati baš na ovim prostorima uvijek ginuli? Ginuli su za vrijeme drugog svjetskog rata i ponovno u ovom Domovinskom ratu. Ginuli su uvijek od istog neprijatelja. Ta nas nesreća prati od kada živimo pomiješani s Vlasima, koji su u XVI. stoljeću došli u naše krajeve bježeći izpred Turaka, a i kao najamnici s njima. Poslije protjerivanja Turaka, Vlasi su ostali, a pravoslavni su ih svećenici posrbili. Taj Vlaški živalj smjestio se, odnosno stao na onim prostorima

naše domovine kuda je nekada prolazila granica Vojne Krajine.

Ti izbjegli Vlasi uz Srbe doseljene iz Srbije, Bosne i Crne Gore, danas čine srbsku zajednicu u Hrvatskoj, a baš u tim je krajevima najviše izginulo Hrvata u oba rata. Taj oporiživalj uvijek je bio oružje velikosrbske politike, kojom se htjelo, u cilju stvaranja Velike Srbije, iztrijebiti sve ne-srbske narode u ovim krajevima.

Ustanak Srba u Hrvatskoj, koji su Srbi podigli 1991., izveden je po istom scenariju, počeo u istim krajevima kao i 1941., u krajevima koji su bili nastanjeni Srbima.

Dobar dio njih, koji su pucali po nama, otiašao je iz Hrvatske, bojeći se kazne za svoja zlodjela (bez razloga jer im je unaprijed dan oprost).

Njihovim odlazkom Hrvati su bili zadovoljni, jer nisu željeli osvetu nego pravdu, i naivno su vjerovali da su se riješili zla. Vjerovalo se kako ćemo konačno u miru moći graditi svoju Hrvatsku, za čiju je užpostavu samo za vrijeme zajedničkog života u Jugoslaviji izgubilo živote tisuće i tisuće naših sinova.

To je osobito došlo do izražaja 1918., kada je Hrvatska zahvaljujući kratkovidnosti, a i izdaji nekih svojih političara 1. prosinca 1918. izaslanstvo Hrvatskog Narodnog Vijeća, a bez odobrenja hrvatskog naroda, odputovalo u Beograd i zamolilo srbskog regenta Aleksandra da prihvati ujedinjenje Hrvatske i Srbije u zajedničku kraljevinu SHS.

Ta je izdaja koštala Hrvatsku 70 godina srbske okupacije i robstva, s bezbroj izgubljenih života, i nepreglednu materijalnu štetu. Tim je zapečaćena kratkotrajna sloboda i neovisnost, koja se bila rodila 29. listopada 1918., kada je Hrvatska razkinula sve državnopravne i ostale veze s Austro-ugarskom monarhijom.

Evo nekoliko primjera kako su se u toj državi Srbi odnosili prema Hrvatima. Još se tinta nije osušila na podpisom ujedinjenju, a već 5. prosinca srbska je soldateska iz zasjede pobila 12 domobrana i bezbroj ranila na Jelačićevom trgu, jer nisu htjeli položiti zakletvu kralju.

Godine 1928. u beogradskoj su skupštini ubijeni hrvatski narodni poslanici Pavle Radić i Đuro Basariček, a vođa HSS Stjepan Radić je ranjen i od zadobivenih rana umire. Ubijeni su zato što su htjeli slobodnu republiku Hrvatsku.

Godine 1929. dr. Ante Pavelić osuđen je na smrt, jer je u Hrvatskom Državnom Savetu tražio odcepljenje od Srbije.

Već tada je rekao, da su Srbi umjesto pravde ustoličili nepravdu, umjesto ljubavi mržnju, a umjesto slobode tamnicu.

Od 1941. pa do 1945. najprije četnici, a poslije jugokomunisti-partizani sustavno su ubijali sve one koji su se borili za Nezavisnu Državu Hrvatsku.

I kada smo povjerovali, da se više neće ponoviti Bleiburg, Jazovka, Kočevski Rog, Drenovac i mnoga druga stratišta širom Hrvatske, i da više neće biti kolona smrti, da će prestati ubijanja, opet nam se dogodio: Četkovac, Čojlug, Balinci, Voćin i razni drugi Drenovci širom Lijepe naše. Opet se cijela Hrvatska zavila u crno, i opet su hrvatske majke zaplakale, tek udate žene postale udovice, a djeca širo tčad bez svojih očeva.

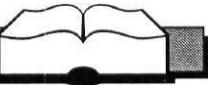
I sada dok svježe rane jošbole, a mi odkrivamo sve nove i nove grobove, tuđinci nam vraćaju izbjegle, a među njima sigurno ne mali broj onih koji su pucali po nama.

S pravom se pitamo, dokle će Hrvati morati ginuti, a dokle će se zločinci nekažnjeno šetati među nama. A kako i ne bi, kad im je unaprijed oprošteno. Nitko od onih koji su izravno ili neizravno krivi za zločine drugog svjetskog rata i poratča nije odgovarao, nego ubiru maksimalne mirovine, a mnogi njihovi ideoložki sljedbenici i novi ideolozi odgajaju našu djecu po školama, drže nam predavanja na TV-i i nude nam opet svoj "raj na zemljama", i to nama koji smo proživjeli, mnogi ostali bez pojedinih dijelova tijela rušeći taj njihov raj. Brzo smo zaboravili zločince što vršile zločine nad nama, ne samo one iz drugog svjetskog rata, nego i ove iz Domovinskog rata.

Dok oni slobodno šeću, sudi se Hrvatima koji su se usudili braniti od njihovih zločina. I uza sva negodovanja našeg naroda, roditelja poginulih branitelja, udovica i ozljedenika, tuđinci su neumoljivi i sile Hrvatsku da te izrode primi nazad.

Međutim, kako ćemo ih primiti ne ovisni o vlasti ni o tuđinu koji nam ih silom vraća, nego o nama i o tome jesmo li spremni zaboraviti zlo koje nam učiniše. Zlo ne smijemo nikada zaboraviti. Sve svoje spoznaje kao upozorenje moramo prenijeti na mlade naraštaje, neka pamte, da nam se zlo ne bi ponovno dogodilo, jer će tada naši sinovi morati ponovno ginuti u borbi za svoju slobodu ili ponovno postati robovi.

Predsjednik "Hrvatskog domobrana" - ogrank Slatina: Dragutin Pelikan

ZBOG KOLINJA U HAAG

U brdovitom hercegovačkom zaselku Rvatinovići živiljaše Stipan Domoljub sa svojom ženom Katom. Djeca mu već odavno postadoše, što bi se reklo, ljudima, i odoše kud li koji, mili moji - trbuhom za kruhom. Nu, ne da su otišli samo prema Splitu i Zagrebu, nego ih je bilo i na svim kontinentima.

- Izbije li svitski rat, baren će niko iz naše obitelji priživit! - tješio je Stipan svoju ženu Katu. - Ni atomska nas bomba ne može iskorijeniti

Stari je Stipan Domoljub bio snažan čovjek, jak u rukama i, kako bi narod rekao, pucao je od zdravlja, a nadaleko je bio poznat po klanju svinja. Nitko nije umio zaklati ni najveću svinju kao on. Zato su ga mnogi pozivali da im to učini jer nisu htjeli da se jedna životinja muči, a, bogme, htjeli su imati i zdrave, neoštećene plećke. Stipanje imao pune ruke posla.

Nu, ne lezi vraže, što se dogodi?

Za to Stipanovo umijeće saznadoše i stranci, kojih je puna naša domovina, a osobito Hercegovina, koju nam tuđini otrgnuše od Imotske krajine još tamo od Požarevačkoga mira! I prisikoše Hrvatsku po hrptu, na dva dijela, ne bi li nama lakše ovladali.

Dakle, proču se za Stipana cijelim krajem, pa se tako, na čudenje mnogih, i Sforova televizija zainteresira za to Stipanovo umijeće, te sforovci izraziše želju da snime kako to Stipan čini. Stipan pristade, ali im reče da treba pričekati zimsko vrijeme kad se svinje i kolju. A kako je bila sredina ljeta i u našemu kraju nije bilo velikih svinja za klanje, sforovci obećaše da će sami nabaviti svinje i dovesti ih Stipanu da bi se dokumentarna emisija mogla snimiti. I nije trebalo dugo čekati. Iz Republike Srpske sforovci dotjeraše pun kamion svinja.

Stipanu je bilo malo čudno što su dotjerali pun kamion, ali nije se htio mijesati u scenarij njihove emisije.

Uskoro sforovci postaviše kamere, posebna svjetla, i engleski reporter poče uzbudeno prenositi tijek događanja. Svinje istjeraše iz kamiona, stade cika i naguravanje, a reporter, lošim hrvatskim naglaskom, glasno viknu Stipanu: "Harvat kolji! Now!"

Piše:

Stanislav PEJKOVIC

Stipan se malo zbuni i zastade, pogleda Engleza, baci nož na zemlju, te mu odrješito reče:

- Ovako se nismo dogovorili! I ne koljem ja svinje zato što sam Hrvat, nego ja imaden svoje ime i prezime. Ja sam Stipan Domoljub. I kakve veze imade moje klanje s moj on narodnon pripadnošću?

Službeni Sforov prevoditelj, na lošem srpskom jeziku, odgovori mu:

- Bre, Stevan, ovo je samo film...

Nato se Stipe skoči kao oparen.

- Je si li ti gedžo ili Englez? Kakav sanja Stevan? Što psuješ?

- I am Englishman, not gedžo! Samo ja govoriti serbo-kroatiš! - odgovori prevoditelj, a što još više razjari staroga Stipana.

- Ma ku da si mi nikako poznat! Odniklen te se sićan!

- Englez nikad ne lagati, never, to uvreda za moj čast! - zajapuri se i prevoditelj.

- A ti si taj, iz Bleiburga te se sićan. Isti vaki ko ti mi je zapovidio da se pridan i isto vako mi se je klejo da mi se ne će ništa dogodit kad nas se prida crvenoj bandi!

- Ja sam engleski časnik! I never lagati! I always govoriti istina!

- Ti si, da prostiš, govno! Jednoć si me privarijo, al, kruva mi, ne ćeš više. Ili govoriti rvacki ili nema klanja!

U raspru između Stipana i engleskog prevoditelja umiješa se američki zapovjednik, te uperi cijev transportera u Stipana i ljubazno mu zaprijeti:

- Time is money! Hurry up!

- Vidiš, bre Stipan, mnogo si ga rasrdio! Umesto da radiš ono šta umeš i lepo da kolješ, ti se tu sa Englez u meni zamajavaš! Ajde, budi lepo vaspitan i kolji to prasence!

- Slušaj der me vamo, Amerikanac! Miči mi s očiju ovoga ingleškoga Vuka ili ništa od filma!

Stipan je bio nepopustljiv, te se engleski vukovac morao maknuti. Tek tada su kamere upaljene i Stipan je zaklao prvu svinju, što je izazvalo ushit u sforovca, te se sa svih strana začulo:

- Wonderful! Marvelous! Beautiful!

Zadivljen Stipanovim umijećem redatelj tv-filma stalno je zahtjevao promjenu kadera, tako da je Stipan poklao sve svinje dok redatelj nije konačno zaključio:

- That's good! The Croat is a big cut-throat!

Ove riječi sforova redatelja, Stipan nije razumio, ali je osjetio da je zadovoljan snimljenim materijalom. I dok su se muhe razletjele, očutjevši krv, Stipan je prao ruke, a sforovci su bagerima zakopavali poklane svinje.

- Ovo će da bidne sjajan dokumentarac za međunarodni filmski festival u Haagu!

- skriven u transporteru, dobaci Sforov vukovac.

- Marš, gedžo! - viknu Stipan - i otpi gutljaj lozovače, a ostatak izli po rukama, te ih dobro protrlja.

I nije prošlo puno vremena kad na programu BBC-ja osvanu dokumentarna emisija pod naslovom "Croat - the slaver", ili u prijevodu "Hrvat - koljač", s našim Stipanom u glavnoj ulozi. Međutim, u filmu nigdje svinja, a Stipan s nožinom - kolje li kolje! A umjesto svinja iz Republike Srpske, reporter javlja da to Hrvat Stipan ko emitirana na CNN-u, desetak transportera okruži Stipanov zaselak, a vojni komandosi upadoše Stipanu ravno u san.

- Wake up, the war criminal!

- O, kolega redatelj, dobro jutro! Što si stavio kapuljaču na glavu, misliš da te ja ne pripoznajem? - sneno će Stipan.

- You are arrested!

- Nu mi ga šta se pravi važan! Njemu je do pošalice, a meni su oči još pune krmelja! I kako mi to upadaš u kuću, a ja te litos lipo pogosti!

Jedan od komandosa zbaci Stipana s kreveta, zavrnu mu ruke na leđa i na njih stavi lisičine.

- Šta mi to radite od čovika, zmija vas ujla? - zacvili Kate vidjevši svoga nemocnog Stjepana pod cokulama do zuba naoružanih vojnika. Uto se pojavi onaj engleski vukovac:

- Stevane, vi ste uhapšeni! Optuženi ste za ratni zločin i vodimo vas u Haag!

- Pustite mi Stipana, odnjo vas đava - nije se dala stara Kate, ali ni sforovci se nisu dali omesti, utrpali su Stipana, i to u podgaćama, u transporter i odveli ga u nepoznatom pravcu. I dok je Stipanova Kata zapomagala i klela: "Di ste mi odveli čovika, zviri bilosvitske?", svjetske su agencije javljale gdje je Stipan.

"Hrvatski ratni zločinac priveden pravdi u Haag!" - bila je vijest koja je obišla sve svjetske medije.

I, dakako, suđenje je počelo.

Stipan je optužen da je zaklao pun kamion srpske nejači i da ih je zakopao iza svoje kuće. Prvi svjedok optužbe bio je redatelj za potrebe čijeg je filma Stipan i klapo svinje.

- Ladies and gentleman, vjerujte mi, uistinu mi nije bilo lako držati kameru u rukama dok sam kriomice snimao taj stravičan prizor. S kojom li je samo hladnokrvnošću ovaj zločinac klapo tu nejač, to je ono što nam svima mora zalediti krv u žilama...

- E, ovo je drugi put da mi ovi ingleški redatelj i lažac radi o glavi, gospodarice Svitska Pravdo! Četrdesetpete me je prijavio u Bleiburgu i prida me Titinim kolačima, a, evo, sad me je jopet priveo ovdje u Haag i jopet me proglašio zločincem i jopet mi sudi!

On jako dobro znade da san ja klapo svinje, ali van je nalaga i podmijstijo krivi film i optužio me da san klapo srpsku nejač! Zašto me Englez mrzi i zašto mi čili život o glavi radi?

Sudac je upozorio Stipana da nije dobio riječ i pozvao je drugog svjedoka optužbe, ataj drugi svjedok bio je Sforov vukovac:

- Vascelim čovečanstvom jeći vapaj za pravdom i molba Gospodu na nebesi da se primerno kazni ovaj hrvatski monstrum koji je toliku srpsku nejač poklao. Jezovito je bilo slušati ciču srpske nejači u tom kamionetu kad su ovom ustaši dovedena na klanje!

Na ove riječi engleskog vukovca Stipan se toliko rasrdio, da je zamahnuo rukom prema njemu:

- Šta gedžo zna šta je čokolada: čokoladu baca, papir jede!

- On me vređa, časni sude! On je u sopstveni geni genocidan, on bi da i mene kolje!

Sudac Svjetske Pravde - anglosaksonskog tipa, upozori Stipana da drži jezik za zubima i da nema pravo nikome upadati u

riječ. Proces je nastavljen nevjerojatnim lažima da je Stipan umjesto svinja klapo srpsku nejač, što je sve ilustrirano lažnim snimkama Sforovih kamera. Zato nikoga nisu posebno iznenadile riječi službene tužiteljice haškog suda, gospođe Luise B'lairburg:

- Mesdames et monsieurs, riječ Croat etimološki vuče korijen iz riječi *cut-throat*, što znači razbojnik ili ubojica, dakle, glagol "klati" moramo, htjeli mi to ili ne, vezati uz riječ Croat. I ovaj monstruozni film dokazao je kako Hrvat kolje, te su nakon njegova prikazivanja suvišni bilo kakvi drugi dokazi. Mi naprsto zbog interesa svjetskog mira moramo Hrvata udaljiti od noža, a to znači, moramo ga nadzirati. A da bi ga nadzirali, o njemu se treba netko brinuti. Jer čim je Hrvat sam i čim sam o sebi odlučuje, Hrvat je opasan!

Dakle, ovaj Međunarodni sud pravde u Haagu mora dokazati da Hrvat ne smije imati svoju samostalnu državu jer je u vlastitoj slobodi veoma opasan po okolinu! Stoga Hrvate treba neprestano nadzirati i odgajati, i zato oni moraju živjeti u zajednici s drugima, kako su već stoljećima živjeli, sve tamo od 1102. godine. Bilo Madžar, bilo Turčin, bilo Austrijanac, bilo Talijan, bilo Srbin - netko o Hrvatu mora voditi brigu! Ako hoćete čuti moje osobno mišljenje, o Hrvatu se najbolje skrbio Srbin, te bih ga ja opet vratila pod srpsko skrbništvo. Uostalom, i danas mnogi Hrvati ne mogu zaboraviti svojega drugoga oca, svojega očuha Srbina. Pa njihovi najveći umjetnici klesali su spomenike Karađorđevićima ili su pak pjevali u čast Majke pravoslavne. Njihovi biskupi su čak i katedrale okretali prema Istoku, a i sam Tito je njihov sin! Dakle, Hrvatima treba srpski očuh, a ne Otac domovine! A da bi srpski očuh bio dobar roditelj Hrvatima, moramo pripaziti na pojedinačne srpske nestashuke, te ih upozoriti da ih ne ćemo vječno izvlačiti iz blata - u koje znaju ponekad upasti, krivo primjenjujući naše naputke. Hrvatima je mjesto u zajedničkoj kući na Balkanu, a srpski očuh i skrbnik mora veoma pozorno pripaziti gdje Hrvat drži nož! Hrvatima se više nikad ne smije dopustiti da ustanu! To mora biti rezultat ovoga haškog sudovanja!

Čuvši ove tužiteljčine riječi Stipanu nije preostalo ništa drugo nego da u svoju obranu iskaže nevjericu i čuđenje:

- Ljudi moji, je li to moguće? Ja klapo svinje, a vi mene u Haag! I sad kad san sve čuo i kad vidim tko mi i kako sudi, mogu

van samo reć da van pišan na vaš haški sud!

Nu srpski službeni prevoditelj nije dobro razumio što je Stipan izjavio u svoju obranu, te je Stipanove riječi ovako preveo:

- Okrivljeniku se mokri! Molio je Časni sud da bi išao u toalet!

I odvedoše Stipana na zahod, a kad se Stipan vrati, sudac Svjetske Pravde uze riječ:

- Hrvat Stipan Domoljub proglašava se krivim i ratnim zločincem jer je utvrđenog datuma izvršio zločin genocida nad srpskom nejači. Stoga se kažnjavaju i on i njegov narod življnjem u južnoslavenskoj zajednici i u idućem stoljeću. Obje hrvatske države u koje je dvaput pobegao u ovomu stoljeću proglašavaju se incidentnim slučajevima i svako prisjećanje na ta kratkotrajna razdoblja hrvatske samoće i genocida, bit će utuživo i strogo kažnjivo. Presuda ovoga časnoga suda pravde glasi: *Chroatia rem publicam habere non licet!* Ili u prijevodu na hrvatski jezik: Hrvati ne smiju imati državu!

Stipan sasluša i ovu drugu presudu blajburške pravde u svom kratkom životu, a srpski prevoditelj mu sve što sudac reče, ovako prevede:

- Ima, bre, da se opet volemo i nema da mi više begaš!

Kad to ču Stipan, učini mu se da je opet nekakvo polje oko njega, i da nije u Haagu negoli opet na blajburškom polju. Očekivao je s koje li će strane ovaj put dojhati Košta Nađ s partizansko-haškom pravdom i kad će mitraljezi početi štktati. Nije mu bilo druge negoli kroz zube procijediti:

- Kud zakla onu srpsku krmad?

Bruno Zorić

MOJI SNOVI

Kao i uvijek, kad se sjetim!

Ja letim, letim, samo letim!

Na trepavici žednoj suza,

Pokupim sok syježih uza!

I punog srca, u kosi proljeća,

Udahnem mrak, davnih stoljeća!

Zadar, 1994.

MOJE SJEĆANJE NA KRVAVE DANE (II.)

Kad sam klonuo, on me je šmajserom probudio i ponovno zapovjedio da gledam u žarulju. Dok sam bio na izpitivanju, ni sam vidio nijednog od mojih kolega. Posljednje saslušanje bilo je po danu, oko 10,00 sati dovedu me u ured iz kojeg sam video van kroz prozor Deželićevu ulicu. Kaže mi oficir, kojega još nisam video, da sjednjem te me ponudio cigaretom, a ja mu kažem da ne pušim. Tada mi reče: "Druže, ti si mlađ i zaveden, priznaj sada sve i bit ćeš oslobođen. Priznaj tko je s tobom bio kada ste palili Stiće." To je jedno selo u Žumberku nekoliko kilometara od mojega sela Dola. Kad sam video što me pita, odgovorio sam mu da nikad nisam bio u Stiću, već da sam bio u Zagrebu u pekarni. Nakon par dana odvedu me u Zagreb u Novu Ves br. 18, prvi kat, u sobu 88. Do nas je bila soba 89, gdje su bili smješteni oni, koji su osuđeni na smrt. Svake noći slušali smo jauk i plač i kako ih vezane tovare u kamione s ceradom i odvoze. 16.03. 1946. pozvan sam na saslušanje. Tamo sam video u hodniku Juru Trupeljaka, Franju Koščaka, Stjepana Kirića i Ivana Oreškoga. Nismo se smjeli ni pogledati. Prvi sam na saslušanje išao ja. Mislio sam mislio da će me osuditi na smrt, pa sam pitao onog činovnika, koji me ispitivao, hoće li me osuditi na smrt, a on mi reče da neće već na četiri ili pet godina zatvora. Tada sam bio najsrstniji. 19.03.1946. stražari prozivaju i odvode nas pred sudnicu. Tamo čekamo bez razgovora samo jedan drugoga pogledavamo. Otvore se vrata sudnice i počnu prozivati: 1. Mijo Majsak 2. Juraj Trupeljak 3. Franjo Koščak 4. Stjepan Kirić 5. Ivan Oreški.

Pročitaju nam obtužnice, a mi nismo imali što govoriti, već smo otišli van. Nakon malo vremena uđemo natrag u sudnicu, poredaše nas po redu obtužbe i kažu 1. optuženi Mijo Majsak osuđuje se na 4 godine 2. Juraj Trupeljak na 3 godine, 3. Franjo Koščak na 2 godine i 6 mjeseci 4. Stjepan Kirić 2 godine i 6 mjeseci i 5. Ivan Oreški na 2 godine zatvora prisilnog rada. Kazne su pročitali i nas odvedoše u ćeliju. Išao sam sav sretan što me nisu ubili jer su mene bili obtužili da sam bio organizator. 21.3.1946. odvedoše nas u KPD Lepo-

Piše:

Mijo MAJSAK

glava i smjestiše nas u karantenu, gdje nas je bilo više od 60. Svi smo spavali na podu oko 14 dana. Poslije karantene nas rasporediše po odjelima u novoj zgradbi. Nas mlade odrediše na rad gdje smo počeli graditi cestu od kolodvora do samog mjesta Lepoglave. To je bio težak posao, jer kada nije bilo dosta tucnih kamena i mi smo ih morali tucati. Hrana je bila nešto bolja nego ostalima jer smo imali R-1 najbolju za težak posao. Kada je dolazio Stepinac, nas su sve pozatvarali i morala je biti tišina. Prije 1. svibnja odvedoše tri mladića, koji su s nama tucali kamenje, da odu u šumu po zeleno granje da okitimo za 1. svibanj. Oko 11,00 sati dođe nekoliko stražara među nas, gdje smo tucali kamenje, i uzeše nas 6 i kažu hajdete s nama. Idemo mi u crkvu po nosila i dade nam čovjek da uzmem troja nosila te odosmo u šumu. Tu smo našli onu trojicu, koja su ubijena. Stražari nam govore da ne smijemo početi bježati, jer će nas poubijati kao i onu trojicu. Mi ih nosimo, a seljaci samo gledaju i nešto šapuću. Odnjeli smo ih u staru zgradu pred stolarsku radionu gdje smo dobili 3 lijesa i 3 križa s napisanim imenima i prezimenima. Odnjeli smo ih na groblje i tamo su ih grobari pokopali. Drugi dan isto tako dodoše po nas gdje smo tucali kamenje i opet odemo u crkvu po dvoja nosila, pa u šumu po drugu dvojicu, a jedan od njih bio je Vjekoslav Ognjenović, mladić kao i mi. Ognjenović je pokopan odmah treći ili četvrti grob do velikog križa i isto je pisalo na križu ime i prezime. Sva petorica ubijena su s nekoliko nabrojaupleća. To se sve dogodilo za 1. svibanj dok je upravitelj bio Josip Špiranec. Po završetku ceste zatvorili su seljacima prolaz između stare i nove zgrade. Nas rasporediše u staru zgradu na čišćenje ruševina. Politički zatvoreni morali su nositi kamenje, a kriminalci su sjedili i čistili cigle. Razdvajali su nas i svrstavali po kaznama. Jednog dana jedan mladi oficir dao je na jednog starijeg osuđenika natovariti tako težki kamen da

ovaj nije mogao nositi, nego je pao, a on ga je željeznom batinom udario i tražio da uspane. Drugi dan se nije pojavio, pa smo čuli, da se sam ubio iz pištolja. Jednog dana zove mene komandir u ured i pita me što sam po zanimanju. Ja odgovorim pekar. Tada mi je rekao da trebam ići u pekarnu. Odvede me u pekarnu kod poslovode i tako ostanem raditi. Radilo se puno i dosta težko, jer se kruh radio samo od kukuvara. Radili smo iz krušnog brašna za milicionare, a posebno bijeli kruh za upravu. To mi je potvrdio milicionar Gašparac. Ja sam uvijek posebno pekao, jer sam bio izučeni pekar, pa sam uvijek pravio i mijesio za upravu i miliciju. 1947. pred jesen na razglas javje da se svi postroje na dvorište stare zgrade. Tako se mi postrojimo i nas poslože u pet kolona, a pred kolonom jedan činovnik, koji nas pita i upisuje. Sutradan nas već prozivaju i spremamo sve svoje stvari i čekamo poziv preko razglaša. Poslije podne zovu nas u dvorište. Krene nas oko 200 na kolodvor u vagone, s nama je i straža. Pitamo kuda idemo, a stražari samo šute. Dođemo u Varaždin i vozimo se prema Zagrebu. U Zagrebu smo dugo stajali, promjene se milicionari, u vagon uđoše po dva stražara. Pitamo ih kamo putujemo, ali odgovor ne znamo. Dođemo do Zenice i tamo smo dugo stajali. Kada dodosmo u Lašvu, vlak stane i stražari izađoše, a nama kažu da ne smijemo dolje. Dođe zapovjed da kupimo stvari i u stroj. Održaše nam govor i kažu nam da ćemo ići u barake i raditi na dovršetku pruge Samac - Sarajevo. Pošli smo u barake i tu smo se smjestili. Nakon jednoga dana dođe isto toliko zatvorenika, kažu iz Zenice. Svi smo se smjestili i dobili raspored. Više nije bilo tako strogo, samo su nam rekli da ne smijemo bježati, jer će biti gore za nas. 1948. dovršili smo prugu i onda su nas sve pustili na uvjetni odustup. Tako sam bio u Lepoglavi jednu i pol godinu, a u Bosni jednu godinu. Na pruzi je rad bio težak, ali je bilo bolje nego u kaznionicama.

To je bio dio mog života, koji mi je ostao u sjećanju. •

KRVAVO HRVATSKO POSLIJERATNO PROLJEĆE U GOSPIĆU (IV.)

TKO JE I ZAŠTO UBIO ANĐELKU ROSA, ROĐENU ČAČIĆ?

Andelka je bila učiteljica, tek što je bila zgodovila preparandiju (tako smo onda zvali učiteljsku školu), imala je 20 godina i bila visoka, lijepa i kao jela vitka, a sav joj je grijeh bio u tom što je bila pripadnica Ustaške mladeži. Godine 1944. bila se udala za Šibenčanina **Ivana Rošu, zvanoga Bartul**, koji je kao hrvatski vojnik bio u Gospicu. Bila je trudna i kad su je ubili do poroda joj je nedostajalo 20 dana. Sjećam se Andelke i tragike njezinog kraja, a to sjećanje mi je potvrdila i Andelkina rođena sestra, gospođa **Nena Krmpotić**, koja danas živi u Dugom Selu.

Andelka je zajedno sa svojim mužem stanovala kod svojih roditelja, u ulici koja pokraj Kaznionice izpod gospičke župne crkve vodi u pravcu katoličkog groblja. U tom su stanu Andelka i Ivan Rosa ostali sami, nakon što su Andelkini roditelji otišli u Trnovac nedaleko od Gospicu, gdje im je sigurnije bilo od čestih zračnih napada na Gospic potkraj rata. A kad su partizani ulazili u Gospic 4. travnja 1945., Andelkin muž se s vojskom povukao iz Gospicu, a Andelka se sklonila kod poznate obitelji u Brklačić Varošu u Kaniži, i ne sluteći da odlazi u ljudsku klaonicu kroz koju će rijeka Novčića protjecati krvava!

Jedne su noći, oko ponoći, došli po Andelku dva muškarca i kucali su na prozor sobe u kojoj je spavala, a kad se Andelka probudila, oni su tražili da izide k njima. Po svemu sudeći ona ih je od ranije znala, i ne sluteći da joj snju zlo, ona ih je poslušala. Po rječima Andelkine sestre ta su dvojica bili Andelkini školski kolege, kojima ona zna i imena. Govoreći joj da izide samo na čas i vjerujući im, ona je povrh spavačice ogrnula samo kaput. To su bili posljedni časovi Andelkinoga života i više se nikada nije vratila. Susjedi su je 7. travnja 1945. našli mrtvu na Vranić Barici uz obalu rijeke Novčiće, ispod vrta kuće iz koje su je izvela ona dvojica.

Njezina sestra Nena pričala mi je da ju je ona vidjela kako je bila sva noževima izbodena i kako joj je jedan, valjda revol-

Piše:

Nikola Bičanić

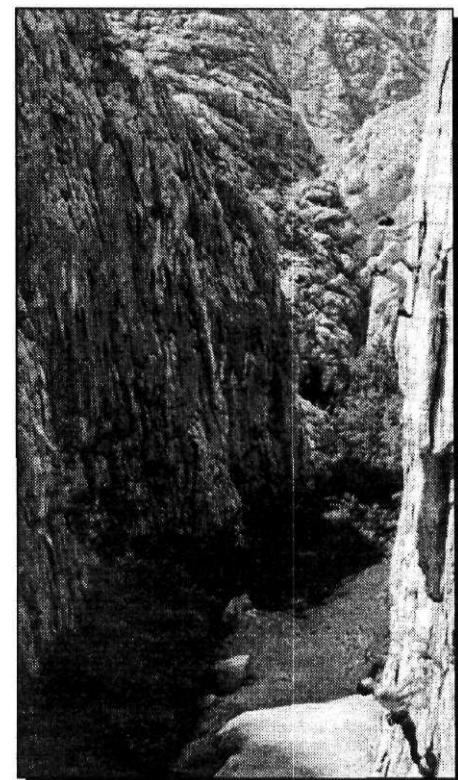
verski hitac probio glavu ispod desnoga zatiljka i izbio joj desno oko. To je bila stravična slika, koju je gledala Andelkina sestra. Da nitko ne zna Andelkin otac, **Ivan Čačić**, od dasaka je skalupio sanduk i krišom je pokopao u katoličkom groblju u selu Trnovcu. Zajedno s Andelkom ona su dvojica "junačkih antifašista" ubili i Andelkino dijete kome su samo tri tjedna nedostajala do poroda.

Koljači lijepe gospičke učiteljice Andelke Čačić, kojima su Gospicani spominjali i imena, nisu došli pod udar ovozemaljskog ljudskoga suda. Dvojbeno je da su ljudi, ali ako su imalo, savjest ih je njihova, kad-tad zapekla!

Andelkin muž, Ivan Roša-Bartul, nakon rata uspio je izvući živu glavu, živio je u Šibeniku i kasnije se i oženio, ali je s Andelkinima zadržao veze. Umro je, rekla mi je Andelkina sestra Nena, prije 2 godine.

MUŠKU SAM GLAVU ISKOPAO NA POŠUMLJAVANJU U JASIKOVCU

Al' je blago današnjoj našoj mladeži, koja uglavnom čini ono na što se dobrovoljno odluči. A u doba moje mladosti u Gospicu se pod pojmom "dobrovoljno" podrazumijevalo ono što bi politički komitet odredio. Tako smo po volji gospičkoga Komiteta KP s bakljama upaljenima u rukama često hodali po ulicama "dobrovoljno" slaveći, ili prosvjedući na ono što je Komitet KP odredio. I na izgradnju Jugoslavije razoren u drugom svjetskom ratu moral se "dobrovoljno" odlaziti kad se to partijskom komitetu prohtjelo. A stariji su i na večernje sastanke morali "dobrovoljno" ići i na njima zaduženja i razne obvezе "razdragano" primati, pa potom, da ne ispadne sve šturo, morali su "dobrovoljno" plesati i onda u noćnim satima vraćajući se kući pjevati. U Gospicu su, od kako su u njega partizani ušli 1945., svaku drugu, ako ne i svaku

Velebit - Paklenica

večer održavani sastanci, na kojima se, mada se na njima radilo o ne znam čemu, na kraju moralо plesati i onda idući kući pjevati iz sveg glasa, i sve to, dakako, sasvim "dobrovoljno", da svи vide da smo svi za ovo novo što su u naš hrvatski Gospic srbokomunistički "antifašisti" 4. travnja 1945. donijeli!

Vrlo lijepo i nekad popularno **Ličko kolo** potisnuto je u riznicu starina, i partizani su u modu uveli **Kozaračko kolo**, a kad je jedne večeri na plesu u dvorani bivšega gospičkoga Ustaškog stožera mladić **Čulina**, koga smo zvali **Bolan**, odpleso malo brži tango, predstavnici nove "narodno-oslobodilačke vlasti" odveli su ga u zatvor pod obrazloženjem da restaurira buržoaske plesove i da se time otvoreno suprotstavlja novoj "narodnoj državi". I tako je uglavnom bilo u mom Gospicu u drugoj polovici 1945. i u 1946. godini...

Gimnazija je tada trajala osam godina, a u jesen 1945. ponovno sam upisao njezin prvi razred, jer mi taj isti razred iz kraja NDH nova vlast nije priznala. Kad je

došao red i na nju da krene u izgradnju "domovine", ona još ne bijaše imala svoje kasnije ime **Nikole Tesle**. U gospičkom Komitetu KP predloženo je da nas mlađe povedu na pošumljavanje gospičke šume Jasikovac, za koju smo svi u Gospiću znali daje bila, i da je još partizansko stratište. Bilajejesen 1945., a nas su đake razporedili u parove, u kojima je jedan dobio motiku, kojom je trebao kopati rupu, u koju je njegov par trebao saditi biljku. Ja sam dobio motiku. I nikakvoga problema ne bi bilo ni u toj mojoj motiki, ni u mom kopanju, pa ni u tom što sam bio dječak s nepunih dvanaest godina, ali je problem bio u Jasikovcu i u činjenici da je u njemu bilo tajno groblje mnogih Hrvata iz moga Gospića, **koje su "antifašisti" najprije bez ikakvoga suda, a Ličani bi rekli, s partizanskom sudskom sprdačinom ubijali u drugoj polovici 1945. O tom je groblju pouzdano svjedočio već moj prvi zamah motikom, koji je nejakim dječačkim trzajem iz zemlje izvukao još nerazpadnutu ljudsku glavu.**

I sada me, nakon punih 5 godina hvata jeza kad se sjetim te glave, na kojoj je još bila kosa, a po čelu i oko očiju bile su sve boje spektra. Dječak Ranko Šimić, koji je bio u paru sa mnom, i čijeg su otca i strica 1945. partizani ubili, vrisnuo je s povikom: **"Ajme meni, to je moj tata!"** Taj je moj par bio u strahu i vjerojatno bi od svakoga sličnoga mrtvaca pomislio da je njegov tata, iako je kasnije doznao da mu je otac strijeljan na stratištu kraj gospičkog katoličkog groblja. Moj je par vrisnuo i počeo plakati, a ja sam pao i drhtao zbog strahote koju sam izgrnuo iz zemlje u Jasikovcu jednim zamahom motike! To je bilo dovoljno da skojevcu, koji su nas u tom pošumljavanju vodili, odluče da taj dan prekinemo s dalnjim pošumljavanjem, pa su nas povelj u našu školu, i odatile smo brzo otišli kućama. Ne sjećam se da smo ikada kasnije odlazili na pošumljavanje u Jasikovac!

LIKVIDACIJE NA VEDROM POLJU

Kad se iz gospičkog maloga parka Čardaka, odakle počimaju Biljska, Žabićka i Jasikovačka ulica krene ovom posljednjom, koja je do pred 30-tak godina bila vrlo kratka, eto nas brzo u Jasikovcu, kroz koji put vodi do pravoslavnog (Ličani

kažu **vlaškoga**) sela Divosela. Nekako na domak Divosela u Jasikovcu je oveća čistina, koju zovu **Vedro polje**. Tu je prije drugog svjetskog rata bilo **gospičko tenisko igralište, prvo od takvih igrališta u cijeloj Hrvatskoj!**, a nakon drugog svjetskog rata su "antifašisti" iz Divosela i Vedro polje pretvorili ujedno od stratišta za likvidiranje gospičkih "fašista". Sam Bog zna koliko su tu srbočetnici poubijali nevinih Hrvata iz Gospića, i nemoguće je poimence navesti sve one koji su na Vedrom polju ubijeni. Zna se, međutim, da su 63 godine star lugar, hrvatski častnik i posljednji zapovjednik blokade u Kaniškoj ulici **Gabre Šikić** iz gospičke Prnjavorške ulice, i još nekoliko s njim, ubijeni na Vedrom polju 22. srpnja na blagdan sv. Marije Magdalene 1945. Starije Gabre 4. travnja 1945. u zadnji čas izbjegao tomu da ga nadolazeći partizani zarobe. Neko se vrijeme skriva u Velebitu i onda se vratio kući u Gospic, uvjeren da mu partizani neće ni suditi, budući da nikomu nije ništa zlo učinio. Vratio se i od kuće se sam otišao prijaviti na određenu instituciju, odakle se nikada nije kući vratio. Njegov 30-godišnji zet **Miroslav Šimunac** poginuo je u borbi s četnicima u Gračacu 1941. kao ustaški dobrovoljac, a sina s istim njegovim imenom **Gabrijel**, hrvatskog častnika u dobi od 28 godina ubili su partizani kod Bleiburga. Skupinu hrvatskih mučenika, u kojoj je bio i stari **Gabre Šikić**, "antifašisti" iz Divosela izmrcvarili su na Vedrom polju **jurišajući na njih rogljama**. Tako su srbokomunistički "antifašisti" u Gospiću nakon drugog svjetskog rata, uz klanje, strijeljanje, vješanje, bodenje noževima i ubijanje toljagama u red svojih egzekucijskih vještina inauguirali i jednu novu i neuobičajenu tehnologiju: **ubijanje rogljama**. Dabome, da za to egzekucijsko odkriće nitko od Divoseljana nije dobio Nobelovu nagradu, ali je sigurno daje dobio odlikovanje i da su mu, kao Srbinu, sva vrata za ostvarenje želja bila otvorena!

POKOLJI NIKOLE TESLIĆA

Među četnicima u partizanskim odrarama najkraviji je 1945. u Gospiću bio **Nikola Teslić**, koji je u drugoj polovici 1945. poklao veliki broj nevinih. Kao je iz dana u dan, iz noći u noć i pred nikim to nije tajio, pokazujući tako na najkraviji

mogući način kako je tzv. "narodno-oslobodilačku borbu" shvatio kao bezobzirno likvidiranje svega što je hrvatsko! On je harao uglavnom po gospičkoj Biljskoj, Jasikovačkoj i Žabićkoj ulici i osobito u Lipama. Svaki dan je ili sam ili neposredno, ili preko svojih pomoćnika po hrvatskim kućama dijelio pozive za sastanke u večernjim satima. Uplašeni mu je nevini svijet vjerovao i na te je Nikoline sastanke odlazio, ali se s tih sastanaka nikada nije vraćao. Žrtve je s još nekoliko svojih prijatelja Srba klapo na licu mjesta, ili ih je u noćnim satima odvlačio u šumu Jasikovac, ili Imovinu, nedaleko od Biljske ulice i gospičkog željezničkog kolodvora, pa ih je tamo klapo i onda s malo zemlje zatrpanao, ili ih je ostavljao ne-pokopane. Tako je Nikola Teslić poklao nekoliko stotina nedužnih gospičkih Hrvata, koji se nisu osjećali krivima i nisu bježali nikuda. Jednoga je dana sav u koljačkoj strasti dojurio i u našu kuću u Kaniškoj ulici, daleko od njegova uobičajenog koljačkoga područja. Dojurio je za 17-godišnjom Hrvaticom **Nevenkom Brkljačić-Kajinom**, kojoj je kuća bila vis-a-vis moje kuće, a koju je krvavi Nikola htio ubiti, obtužujući ju, da su njezini opljačkali njegovu kuću u Biljskoj ulici u vrijeme NDH i da su u toj pljački odagnali i njegovu kravu, što je moglo biti sve, **ali nije bilo istina!** Na jedvite jade su stariji: moj djed i partizanski zastavnik dalmatinac **Šime Nedić**, koji je već bio prozreo lažnu partizansku ideologiju kao velikosrbsku, spasili malu Nevenku od Nikole Teslica, koji je, ipak, umjesto Nevenke, iz njezine štale odagnao kravu koju su Brkljačići-Kajini imali još prije drugoga svjetskog rata.

U svojim klanjima Nikola je bio prešao sve mjere, pa gaje, čak i partizanski sud u Gospiću 1945., navodno zbog sramoćenja i javne blamaže partizanskoga imena provizorno osudio na dvije godine zatvora. Nitko nije sumnjao u to da je Nikoli u partizanskom zatvoru bilo bolje, nego kod kuće!

Pričali su i to da je, navodno, podkraj života bio sasvim pomahnitao, te da je pod udarom savjesti halucinirao i iznemogao trčao oko svoje kuće u Gospiću, u blizini Jasikovca i Imovine, gonjen od onih koje je pobio.

(nastavit će se)

Iz uspomena jednoga hrvatskog robijaša (XVI.) PILA PODMAZANA JUHOM

Sprema se noć, oblačno je, tišina. Hoću li to moći izvesti nečujno? Neće li možda pilića puknuti pri radu? Hoću li moći to dovršiti do jutra? Smijem li to ostaviti možda za sutra? Neće li mi sutra skinuti i odijelo i čizme? Možda će me sutra premjestiti u neki tvrdi zatvor. Možda će se sjetiti da pogledaju rešetke, pa kad nađu već napola obavljeni posao, okrivit će mene i za ono što je učinio moj prethodnik i, što je najvažnije, omesti moj plan.

Možda, možda možda ovo, možda ono. Pitanja bezbroj, a odgovora niotkud. Osluškujem ima li koga u blizini. Ništa ne čujem, ni bat stražarskih koraka, ni smjenu straže. Dugo se ništa ne čuje. Čuje se samo lapanje mog uzinemirenog srca. Ne usuđujem se započeti s pilenjem.

Najednom, ipak, koraci. Stražar otvara vrata, pita me što radim. Odgovaram mu da ležim. On odlazi, ja se dižem i ponovo prilazim prozoru. Lagano primičem piliću onoj okomitoj šipki, koja je na gornjem kraju već opkopana. Lagano pritišćem piliću uz donji kraj šipke i polako je povlačim naprijed-nazad, ali to proizvodi, čini mi se, toliku buku, da se bojam kako to ne može proći neopaženo. Prekidam pilenje, smišljam kako da prigušim taj zvuk. Ponovno pokušavam. Desnom rukom polako pilim, a lijevom čvrsto držim istu šipku u nadi da će prigušiti taj izdajnički zvuk. Ali, slabo mi to uspijeva.

Nu, izgleda kako mi se sreća ponovno smješi. Počeo je na mahove jaki vjetar. Dok on puše, moje se pilenje ne čuje. Samo ima i drugih nevolja. Pilića je kratka, tupa, rđava, stalno zapinje. Na desnom dlanu pojavili su se žuljevi. Zato piliću zamatanam u rupčić kada bih ublažio žuljanje. Ali, kako zalazim dublje u šipku, pilića sve teže ide, zapinje. Pa neće me valjda sada izdati?

Sjetim se nepojedene juhe. Gledam imali na njoj bar malo masti. Gle, pa na površini pliva par zgusnutih kapljica. Pa to je divno! Imam ludu sreću što juhu nisam pojeo. Sad imam skoro sve što trebam. Brzo prstom pokupim mast i nanosim je na piliću. Sad ona klizi mnogo lakše, posao napreduje brže, ali još uvijek sporo i mučno. Bojim se dočekati jutro napola obavljena posla.

Ponovno ulazi stražar. Opet isto pitanje: "Što radiš?" I isti odgovor: "Ležim."

Piše:

Augustin TOMLINOVIĆ-SAMAC

Ali, čim on ode, hvatam se piliće, podmazujem je i, uz blagoslov vjetra, pilim. Sad to više i nije vjetar, nego oluja i to ne samo u prirodi nego, još više u mojoj duši!

Desni dlan već mi je jako nažuljan, ali ne mogu si sada priuštiti nikakav luksus. "Planski zadatak mora se izvršiti." Sata nemam, ali znam da je noć već dobrano poodmakla. Prepilio sam onu okomitu šipku. Još mi ostaje ona vodoravna. Kad i nju prepilim, dobit će otvor otprikljike 35x30 cm. To će mi vjerojatno biti dostatno za izlaz. Pilim uporno dalje. Ovu vodoravnu pilim uz rupu sljedeće okomite kako bih imao što manje piliti. Da je to prava pila, paoš s "lukom", to bi bio posao od svega par minuta.

Ovako, to je mučan posao od 5-6 sati. Kad sam prepilio veći dio vodoravne, uzimam iz kreveta dasku i s njom odvalujem, uglavnom otpiljeni "križ", što ga čine ove dvije šipke.

Sad pokušavam ocijeniti je li otvor dostatno velik za namijenjenu svrhu. Izgleda da nije. Ramena ne prolaze. Svlačim odjeću, pokušavam gol. E, to već ide. Već sam vani. Ali, sad sam se sjetio. Stražar već dugo nije dolazio da me pita što radim. Ako uskoro dođe i ne nađe me, dići će uzbunu. Možda neću imati dovoljno vremena da se odmaknem od "mjesta zločina". Mogli bi me brzo uhvatiti. A osnovno je pravilo bijega: stvoriti solidnu vremensku prednost pred potjerom i, dabbome, odmaknuti se što dalje od zatvora. Ali, sad sam već vani, što onda, ako se vratim pa me slučajno onemoguće da još jednom izadem? Cijelog će se života kajati što sam se dobrovoljno vratio u zatvor. Sve ovo razmišljanje traje samo par sekundi. Brzo sam se vratio u rupu, tj. svoju "sobu" i obukao. Nije prošlo više od 10 minuta i došao je moj andeo čuvat da me pita što radim. Pospano sam mu odgovorio da spavam.

Ali čim je otisao, ja sam se svukao i izbacio odjeću kroz otvor, provukao se, uezoo odjeću u ruke i odsakutao veselo kao zečić do obližnje šumice. Tek sam se tu ponovno obukao i žurno krenuo uz brdo. Oluja je još uvijek bjesnila. Ipak povremeno je bilo i zatišje. Oblaci su se

burno komešali, mirisalo je na kišu. Ali povremeno je provirivao i mjesec. To mi je mnogo pomoglo u orijentaciji na terenu, a također i da nađem vode. Bio sam jako žedan. Mjesec mi je pomogao da nađem jedan potočić, pa sam se napio.

Nastojim se kretati prema istoku i što dalje od prometnica. Ali, sada nailazi nevolja. Oblaci su sve gušći, mjesecine sve manje. Povremeno padaju krupne kapi kiše. Teško se orijentiram i krećem po ovom brdovitom i teškom kraškom terenu. Znam da moram što brže i što dalje od "mjesta zločina", pa idem ponekad na sumce, po instinktu. Ponekad i padnem, više pipam nego vidim. Kad se pojavi mješćina, pokušavam pronaći neku suhu šipiju, ali ne uspijevam.

Najednom se nađem na željezničkoj pruzi. A već sam mislio da sam na vrhu neke planine. Kad je već tako, nastojim tu okolnost iskoristiti za kakvu-takov orijentaciju. Idem prugom i kad ugledam onaj kameni stupac, koji, valjda, označuje nekakvu kilometražu, pokušavam uz pomoć povremene mjesecine, očitati te brojke. Pretpostavljam da je polazni stupac negdje u nekakvom središtu, vjerojatno u Beogradu, jer ove brojke imaju vrijednosti, ako se dobro sjećam, preko 600. Kad sam ustanovio da sljedeći stupac nosi broj za jedinicu veći, zaključio sam da idem u pogrešnom smjeru.

Ali sad dolazi prava nevolja: jaka, ledena kiša. Silazim s pruge u nadi da će naći kakvu zgodnu suhu šipiju, kako bih se sklonio od kiše, dok još nisam sasvim mokar. Kojekakvih malih rupa-šipila se i nađe, ali nijedna suha, sve prokišnjavaju. Zavrujem u mnoge, ali ništa uporabljivo. Pa gdje su to naši davni preci pronalazili skloništa u šipljama a ja ne mogu pronaći nijednu suhu.

Kiša jenjava, ali ja sam već potpuno mokar. U čizmama voda bućka. Skidam ih i izlijevam vodu. Odijelo na meni otežalo; cvokoćem zbog hladnoće. Već počinje svitati.

U daljinu se vide svjetla; sve se više pale. To je neko stambeno naselje. Ali vide se i neke veće zgrade. To je neki industrijski pogon. A što bi u Gorskom kotaru bilo nego pilana. Dakle pilana, ali koja, vidjet ćemo.

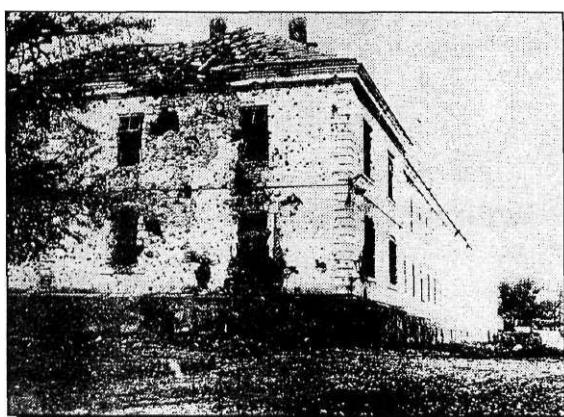
(nastavit će se)

EDUARD pl. BONO BUNIĆ

Svijetli lik viteza - generala nazvanog "Zrinski od Travnika"

Eduard pl. Bono Bunić, rođen je 14. ožujka 1894. u Ogulinu. Bunić potječe iz stare dubrovačke vlastelinske obitelji Bona. Završio je Terezijansku vojnu akademiju u Bečkom Novom Mjestu. Bio je u vrijeme Austro-Ugarske vojni častnik, kao i za vrijeme Kraljevine Jugoslavije. Za vrijeme uzpostave NDH uključuje se u

Travnička vojarna ispred koje je viteški poginuo
Eduard pl. Bono Bunić

vojne postrojbe Hrvatske vojske s činom konjaničkog podpukovnika i odmah biva postavljen glavnim nastavnikom jahanja domobranske srednje škole - za pomoćnika zapovjednika 7. pješačke pukovnije¹. Poslije odlazi za zamjenika zapovjednika 2. lovačkog sdruga te zapovjednika XIV. rudarske skupine u Varešu. Jedno vrijeme bio je pozadinski zapovjednik II. konjaničkom sklopu u Virovitici, a konačno zamjenikom zapovjednika Brzog sdruga sa sjedištem u Travniku. U ranu jesen 1944. biva postavljen zapovjednikom obrane grada Travnika. Najvećim dijelom u obrani Travnika sudjelovala je zagrebačka konjanička pukovnija. Dugotrajne i krvave borbe koje su se vodile kroz više od četiri godine u drugom svjetskom ratu, po »okolini Travnika na padinama Vlašića, Koričana, Vitovlja, Velike i Male Bukovice, Paklareva, Vilenice, Komara, Šebešića kao i mnogih drugih područja, prvo s četnicima, a kasnije i s partizanima, u kojima su dali životе najbolji sinovi hrvata-

Piše:

Mr. se. Vjenceslav TOPALOVIĆ

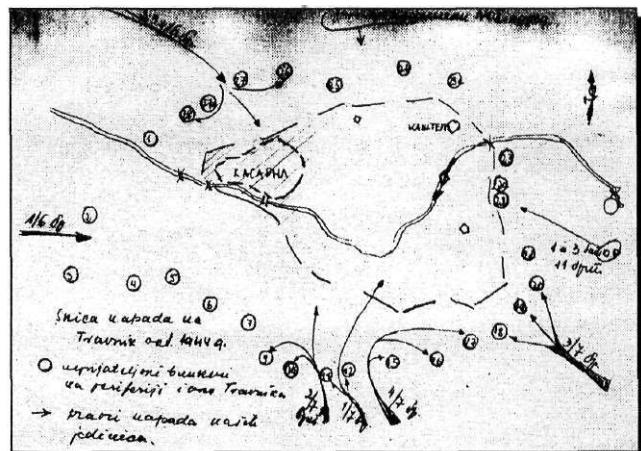
skog naroda. Za to je Ministar i zapovjednik oružanih snaga NDH izrekao² svoje pohvalno priznanje zagrebačkoj konjaničkoj pukovniji, koja se nalazila u Travniku od 28.07.1941., a stalno se nalazila u borbi, a nije imala ni jednog dana odmora. Kroz čitavo vrijeme bila je na dostoјnoj visini i bezpriječno hrabri i izdržljiva, radi čega je već pohvaljena od hrvatskih i savezničkih zapovjedničtava, osobito se hrabro držala u borbama 15. i 16.10. 1943. i 02.03. i 29.11.1943. kada su partizani brojno jačim i znatno nadmoćnjim snagama, bjesomučno po danu i noći napadali Travnik, nastojeći ga na svaki način zauzeti. Krajnjim zalaganjem i velikom hrabrošću, pod dobrim vodstvom uspjela je ova pukovnija odbiti sve neprijateljske napade na Travnik i obraniti ga, čime je još jedanput dala, dokaza svoga junačkog zalaganja. Radi takvog junačkog držanja zagrebačkoj konjaničkoj pukovniji daje se javno pohvalno priznanje. (Ovu naredbu proglašit pred postrojbom.) Pored ovih hrabrih i neustrašivih hrvatskih branitelja, ostat će u dubokoj i trajnoj uspomeni i svjetli primjer borbenosti, neustrašivosti i viteštva Eduarda pl. Bone Bunića, tada pukovnika i zapovjednika Travnika i ostalih njegovih suboraca, koji su položili svoje mlade živote 20., 21., 22. i 23. listopada 1944. na olтар Domovine, za obranu Travnika, a protiv desetaka puta nadmoćnijeg neprijatelja. U tim strašnim i krvavim borbama, nazva-

nim borbe Staljingrada", zapovjednik Eduard pl. Bono Bunić, u jurisu iz vojarne 22. listopada u 17.30 sati 1944., a koji je po uzoru na Nikolu Zrinskog u Sigetu, s desetak svojih bojovnika izašao je iz vojarne i sukobio se s neprijateljem prsa u prsa i tako viteški pokošen sa strojnicom od ruke Sulje Ahmića, starijeg partizanskog vodnika, ostajući ležati mrtav na krvavom polju izpred zgrade u travničkoj vojarni (si. 1).

Suljo Ahmić⁴, st. vodnik partizanske vojske, koji je bio vođa topničkog voda 7. brigade, od partizanskog Štaba 10. divizije pod br. 80 od 05.11.1944. dobija priznanje pohvale, stoe s udaljenosti od 30 m neustrašivo tukao iz topa neprijateljsko uporište u vojarni i na taj način pobio dosta neprijateljskih vojnika, i što je u momentu kada je neprijatelj počeo bježati iz vojarni zgrabio puškomitrailjez i pobio preko desetak neprijateljskih vojnika među njima i komandanta obrane Eduarda Bonu pl. Bunića. Sve je ovo kasnije gledatelju davao stravičan prizor: "SVUDA PO KRUGU I TAMO PREKO PUTA U ALAGIĆA NJIVE LEŠ DO LESA UŽASNA SLIKA - DIJELOVI LJUDSKOG TIJELA..."⁵

U obrani Travnika 20. - 22. listopada 1944. sudjelovale su sljedeće postrojbe hrvatske vojske:

- Travnička ustaška bojna
- Kupreška ustaška bojna
- 3 bojna brzog sdruga
- Topnički sklop brzog sdruga

1 Vjesnik Minors br. 7 od 07.02.1943., str. 217,243.

2 Vjesnik Minors br.god. IV br. 1-10 Knjiga I br. 010. 12170 od 04.01.1944.

3 Milan Gavrić - Jusuf Zeljković - Bitka za Travnik, Travnik 1961., str. 61.

4 Rukopis M. Hotić, puk. "Prikaz borbi jedinica 5. bosanskog korpusa u dolini Lašve i oslobođenje Travnika 1944. god.", Beograd 08.07.1952., str. 14 i 15.

5 Milan Gavrić - Jusuf Zeljković, op. cit., str. 30

- Financi, žandarmerija i policija
 - Ustaška milicija iz Kupresa, Tomislavgrada, Jajca, Bugojna, G. i D. Uskoplja i Travnika. Osim toga obrana Travnika razpolagala je s pet protokolnih topova i jednim oklopnim vlakom. Procjenjuje se daje u svim postrojbama obrane Travnika sudjelovalo oko 2.500 bojovnika.

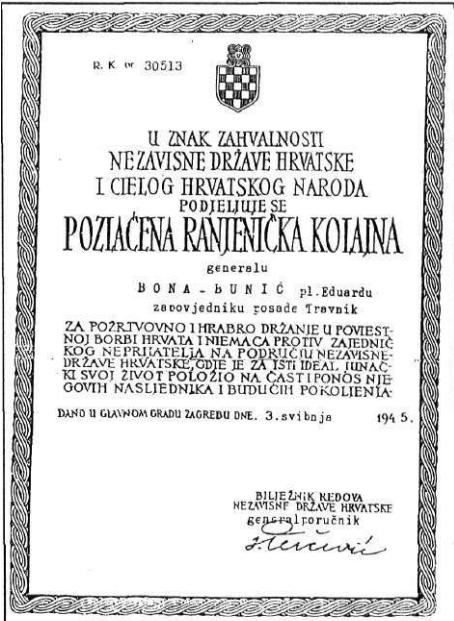
Sira i uža periferija grada bila je branjena izgrađenim betonskim bunkerima (33 partizanska skica 2). Ovi bunkerji su činili vanjsku obranu Travnika. Ispred svakog bunkera bila je postavljena žičana bodljikava prepreka, a na stranama i pred bunkerima postavljena su minsko polja. Padom Travnika, pali su i svi bunkerji. Sve je ovo davalo stravičnu sliku. Evo što o ovome kaže jedan visoki partizanski časnik - narodni heroj Mikan Marijanović. Kad sam ušao u bunker u naselju Bilaj: "OTKAKO RATUJEM, NISAM VIDIO OVAKVE KASAPNICE. U BUNKERU LEŠ DO LEŠA. NABROJALI SMO IH PEDESET PET. SVI RASKIDANI: NOGE RUKE, PROSUTI MOZGOVI... BILI SU TO VEĆINOM MLADIĆI OD 18. DO 20. GODINA. NA MNOGIM JE KUPREŠKI "LAJBEC"..."¹

Dalje se navodi, pa kaže: "Računa se da je u kasarni bilo oko 1.000 ljudi, a ostatak oko 2.000 izgubljen je na bunkerskoj liniji".²

Iz vojarne nije ostao nitko živ, jer ono što nije u borbi poginulo, onda je zarobljeno i strijeljano. Vojarna je grčevito branjena, kako je bila podpuno blokirana hrvatski zrakoplovac Miroslav Rudolf, 22. listopada 1944., iz zračne luke Raj lovac, zrakoplovom je bacao više puta u vrećama bez padobrana strijeljivo nad travničkom vojarnom, da bi spasio branitelje u vojarni, ali je bilo bezuspješno, po partizanskom strateški razgradenom planu napadalo je Travnik više od 20 tisuća partizana i to snage V. korpusa, IV. i X. divizije, travnički i vlašićki odred. Uključene su tenkovske postrojbe i zrakoplovi, koji su djelovali iz zračne luke Bugojna. Po materijalu

za povijest partiske organizacije grada i sreza Travnik od NN sastavljen 06.06. 1951. u rukopisu na strani 15 kaže se: "Neprijateljske snage brojale su oko 5.000 vojnika, od toga oko 300 ustaša s Penavom, ustaškim bojnikom na čelu probio se tada prema Zenici. Prilikom oslobođenja Travnika, zarobljeno je oko 600 neprijateljskih vojnika, a ostali su poginuli. Onda se po tom da zaključiti da je 4.100 što poginulo, a što ubijeno hrvatskih vojnika, bez civila. Koliko je poginulo partizana nije poznato, ali sigurno da je jedan puta više od hrvatske vojske. U toj krvavoj borbi izgubili su partizani neke svoje visoke časnike među kojima Josipa Mažara Šošu, Petru Mećavu, Milana Milovca, Lazu Marina i druge.

"Travnik je bio svakako jedan od najvažnijih i najjače branjenih uporišta okupatora u BiH. Oslobođenje Travnika, međutim ne znači samo veliki vojnički već i krupan politički uspjeh"³. A danas već pokojni dr. Joco Marijanović, jednom je prilikom auktoru ovog članka rekao 1980. u Sarajevu: "Bio sam kod oslobođenja Travnika na dužnosti političkog komesara, i kad su izginuli naši drugovi Josip Mažar Šoša, Petar Mećava, Lazo Marin i veliki broj naših boraca, dobio sam naredbu, da kroz 48 sati ima da Travnika nestane sa zemljovidu. Osobno sam se sprječio tome i eto Travnik je ostao, ali još i danas me hvata strašna pomisao i strava na Travnik, Han-Kumpaniju (Vitez) i Burovčić od tih strašnih borbi koje su se vodile na ovim prostorima. Bio je to pravi,

Staljingrad, zaključuje Marijanović". "Tako se završila bitka za oslobođenje Travnika. Ona je bila na teritoriji BiH, jedna od najupornijih i najkravavijih bitaka naše NOB".⁴

Na kraju želim istaći da je posmrtno 1945. god. Eduard Bono pl. Bunić, dobio 2 odličja:

1. Zlatnu kolajnu Poglavnika Ante Pavelića za hrabrost s pravom na naslov Viteza (ovo je najveće odličje u NDH). Donosimo kopiju u prilogu.

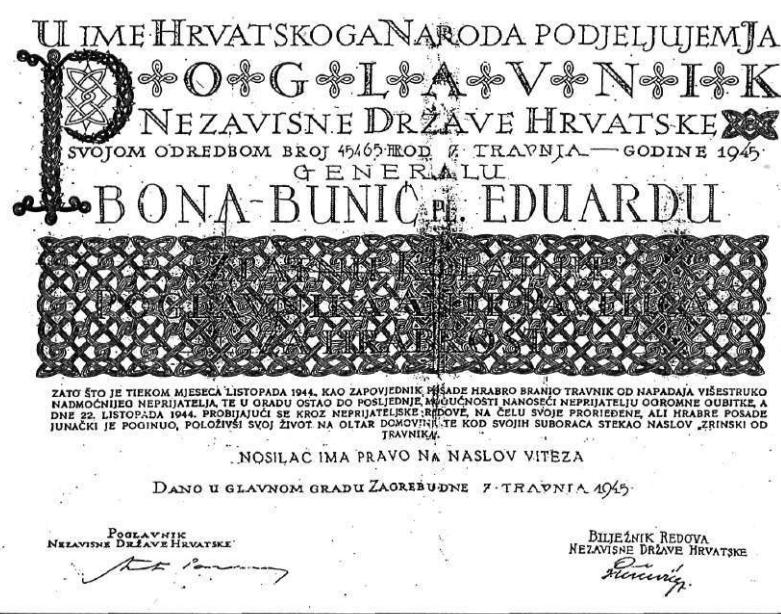
2. Pozlaćena ranjenička kolajna. Prilog i još

3. Promaknuće Eduarda Bone pl. Bunića, pukovnika u čin generala (Vjesnik minist. oružanih snaga NDH, str. 8 od 02. veljače 1945.). Prilog.

Na kraju:

Dragi Bono, hvala što si za nas i Hrvatsku junački poginuo, jer danas živi Hrvatska, koju si toliko volio.

NB: Uspostavom DF Jugoslavije se tiho, a sigurno počelo prvo kroz poštansku instituciju Vitez natušati hrvatskim naseljima Pirići i Žurne i zaseoku Ahmić, u općini Vitez, jedinstven naziv Ahmići, a po partizanskom vodniku Sulji Ahmiću.

1 Milan Gavrić - Jusuf Zeljković, op. cit., str. 50
 2 Milan Gavrić - Jusuf Zeljković, op. cit., str. 29
 3 Milan Gavrić - Jusuf Zeljković, op. cit., str. 43
 4 Milan Gavrić - Jusuf Zeljković, op. cit., str. 65

HRVATSKI MUČENICI I IZPOVJEDNICI VJERE ŽUMBERKA I KRIŽEVAČKE BISKUPIJE

U nekoliko prijašnjih brojeva Političkog zatvorenika (64/65, 68, 71 i 78) pisano je o biskupu, političaru, povijestničaru i najpoznatijem katoličkom novinaru između dva rata dr Janku Šimraku, dr Tomi Severoviću i Janku Rapljenoviću domobranskim dušobrižnicima za vrijeme NDH. U nekoliko sljedećih brojeva Političkog zatvorenika obuhvatile bi se osobe i crkveni objekti stradali za vrijeme i nakon rata od strane srbokomunista. Nakon pedeset i više godina potrebno je iznijeti na svjetlo dana činjenice vezane za

Piše:

Milan RADIĆ-ILAS

STRADANJE SVEĆENIKA JANKA HERAKOVIĆA I PAVLA GVOZDANOVIĆA

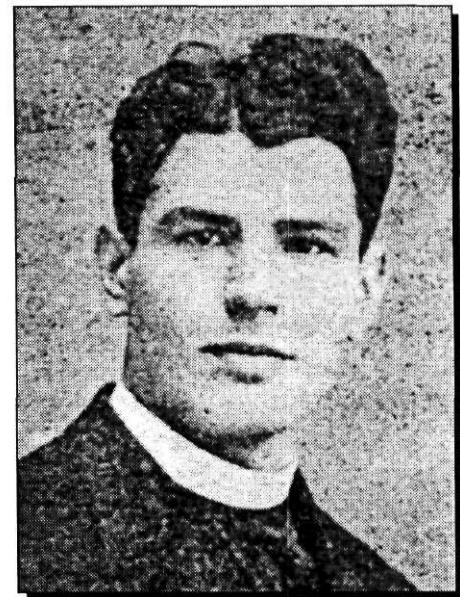
Janko Heraković rodio se u žumberačkom mjestu Nova Sela 10.5.1891., župa Mrzlo Polje. Nakon svršetka pučke škole u Žumberku odlazi na školovanje u Zagreb kao pitomac žumberačkog grkokatoličkog sjemeništa, te nakon toga završava studij teologije u Zagrebu. Za svećenika je zaređen 1917., a 1924. odlazi za svećenika u Kričke u Dalmaciji. Tu je

Janko Heraković

Pavao Gvozdanović mlađi

Ilija Krajačić

Žumberak. Početkom 1941. na Žumberku je bilo devet grkokatoličkih i tri rimokatoličke župe, koje su tijekom rata opljačkane i uništene, svećenici prognani, mučeni i ubijeni. Uz svećenike stradale su i župne zgrade, crkve, te samostan častnih sestara Bazilijanki u Sošicama 1942. koji su opljačkali i zapalili partizani. Samo zahvaljujući vjeri naroda Žumberka i mučenicima Žumberka, mogla je crkva preživjeti u bivšem komunističkom sustavu i dočekati ostvarenje nove države RH.

ŽUMBERČANI DOMOBRANSKI DUŠOBRIŽNICI

Odredbom Poglavnika Nezavisne Države Hrvatske, a na prijedlog Ministra Hr-

Također odredbom Poglavnika NDH, a na prijedlog Ministra Pravosuđa i Bogoštovije postavljen je bivši grkokatolički župnik iz Zemuna, kanonik dr Mirko Boić, izvjestiteljem za grkokatolike u Ministarstvu Pravosuđa i Bogoštovlje.

Prečasni g. Juraj Pavić, postavljen je Biskupskim Vikarom i uvršten je u red državnih činovnika NDH odredbom Poglavnika.

Na vlastiti zahtjev dr. Tomo Severović sredinom 1943. odlazi u mirovinu, a na njegovo mjesto dolazi stojdraški župnik Janko Rapljenović kao novi domobranski dušobrižnik.

primio imenovanje biskupskim vikarom u Dalmaciji te je uz Kričke vodio brigu o vjernicima u Vrlici i Baljke. U ratnom vijhoru, zbog opasnosti po život napušta svoje mjesto dugogodišnjeg službovanja u Dalmaciji i odlazi u Križevce i stavlja se na razpolaganje svojim nadležnim crkvenim vlastima. Svećenik Janko Heraković u kolovozu 1945. obilazi Vrliku, Kričke i Baljke te šalje izvještaj svojim nadležnim crkvenim vlastima da je župni dvor i crkva u Vrlici u ruševinama. Barbarima za vrijeme rata (sljedbenici popa Đujića) smetalo je sve što je katoličko i hrvatsko. Krajem kolovoza 1945. komunisti svećenika Janka Herakovića odvode na saslušavanje, a nakon toga provodi godinu i pol na izdržavanju kazne u KPD Gradiška.

Osuđen je zato što je bio katolički svećenik i veliki prijatelj biskupa Šimraka i dr Tome Severovića. Godine 1951. imenovanje kanonikom, a šest godina kasnije postaje generalnim vikarom križevačke biskupije. Godine 1959. imenovan je kućnim prelatom pape Ivana XXIII. s naslovom monsignora. Svećenik Heraković umro je u Zagrebu 1961.

Pavao Gvozdanović, rodio se u žumberačkom mjestu Brezovcu 16.3.1892. Roditelji su mu bili Pavao i Ana rođ. Bubanović. Pučku školu završava na Žumberku i nakon toga nastavlja školovanje u Zagrebu kao pitomac žumberačkog grkokatoličkog sjemeništa. Po završetku studija teologije oženio se s Anom Segedi, a za svećenika je zaređen 1916. Službuje na župama Piškorevc i Sveta Nedjelja, a od 1928. pa sve do svoje prerane i okrutne smrti upravlja je župom Berkasovo. U noći između 16. i 17.7.1943. četnici odvode svećenika Gvozdanovića, te ga strašno muče u šumi Lipovica u Srijemu i to na takav način koji je samo poznat najvećim ubojicama. Nakon što uhićuju svećenika Pavla Gvozdanovića, četnici ga prvo ispremlaćuju, te ga nakon toga vežu i živog peku na vatri. Svećenik Pavao Gvozdanović pretrpio je mučeništvo kao rijedko tko za svoj narod i katoličku crkvu.

STRADANJE ILIJE KRAJAČIĆA

Ilija Krajačić rodio se 19.11.1912. u Kastu, od roditelja Nikole i majke Ande rođ. Vranešić. Pučku školu završava u rodnom mjestu, te nakon toga odlazi iz rodnog Žumberka na klasičnu gimnaziju u Zagreb. Tokom školovanja boravi u žumberačkom grkokatoličkom sjemeništu, te nakon izpita zrelosti studira teologiju. Oženio se iz ugledne obitelji Hranilović, a za svećenika zaređen je 2.1.1938. U prvo vrijeme upravlja župom Grabar, a kasnije 1939. odlazi za upravitelja župe Svetog Uskrsnuća u Svetoj Nedjelji (Radatovići). U vihoru rata i razaranja napušta Žumberak, te odlazi u Zagreb gdje je uskoro odredbom Poglavnika Nezavisne Države Hrvatske imenovan domobranskim dušobrižnikom. Nakon svršetka rata od nadležnih crkvenih vlasti imenovan je upraviteljem triju župa (Pribić, Pećno, Grabar). U drugoj polovini 1945. komunisti su velečasnog Krajačića iztukli izpred crkve u Pećnom do bezsvijesti, te ga ostavili, misleći da je mrtav. Zahvaljujući domaćim pobožnim pečanskim ženama on je ipak preživio, te je ilegalno liječen. Nakon liječenja s Irenom suprugom ilegalno je napustio državu i otiašao u Ameriku.

U Americi vrši neko vrijeme dužnost župnika na hrvatskoj grkokatoličkoj župi sv. Nikole u Clevelandu. Ozbiljno bolestan napušta 1953. dužnost upravitelja župe Sv. Nikole, te zbog bolesti umire prerano 1959. u Roebingu. Svećenik Ilija Krajačić ostao je u trajnom sjećanju naroda Žumberka, njegovi progonitelji niti nakon ilegalnog odlaska u Ameriku nisu mu dali mira.n

SVEDOČANSTVA 1947. • 1952.

Bilo je to "vu ono vreme" vu cajtu komunizma, pod komandom titozima. Je, bilo je to, posle drugoga sveckoga boja, posle tzv. Oslobođenja, dok so nas pobednici i zbile "oslobodili" ne samo Nemcov i Talijanov, nego malo kesne i grunta, stoke, žita, pokretne i nepokretne imovine, a nekoje nepočudne Hrvate i - života.

Je, bila so to žmeka leta otkupa, dok so se seljakom meli tavani i hambari, čistile štale i koci, a gruntaše teralo vu selačke radne zadruge po mustraj ruski kolhuzov. Tomu se je hrvačko selo i selaštvo vu Podravine kak i vu drugem kraju kuražno z više ili menje vuspeha opirale

Seljak Štefina preveč seje znenadil dok mu je toga leta općinski kurir predal v roke drugo zaduženje žita. Spružil je glavo, raširil joči, bez očajli ftegnol je komaj prečitati naslovne reci:

"Zaduženje - Nadopuna žita".

Posrbel seje po glave, zagledal se u kurira i rekao:

- To je od vas svinjarija! Ja to podpisal ne bom i ne bom! Odnesi to rešenje nazaj onem koji so ga pisali. Reci im da Štefina nemre podmiriti ni prvo zaduženje žita, a ne drugo. Jer, vlane mi tuliko niti vrodilo neje. Jesi me razumel?!

- Čekaj druže! Poleko! - veli kurir. - Ja se nesem došel k vam svadat, nego pošteno obavlam svojega posla. Vi mene podpišite da ste prijeli rešenje, pa se onda zalete.

- AJoksinko! Janesemničijinor! - krikne Štefina a krv mu vodi v glavo. - Kaj vi očete kaj moja žena i deca bodo kruva želnii? Ja sem viške predal kaj sem mogel dati. Eno, tavan se sveti. Lajti, virjani so prazni. Vu štale je ostala jedna krava i kobila, se so mi drugo pojeli viški. Kakova je to partizanska vlast? Jel to Tito narediva, sram ga bilo. Plaćaši, barabe! - preklene Štefina i plune nazemlo.

- Pazite, stari kaj brblate! - zagrozi se kurir. - Za takove reči mogli bi se najti v reštu!

- Čkomi! Čkomi, Čovek bozi! - počul je ženinoga glasa. "Štefina digne glavo.

- Dora! Dora! - kriknol je. - Hodi sim! Jel čuješ? Ov posranec mi se nadraža z reštom. Zato, kaj mu ne ču podpisati rešenje.

Dora zeme papera v roke, prečita, začuđeno reče:

- To je Bogu zaplakati. Još petsto kil pšenice podmiriti, tristo kil mesa, četiristo kil kukuruza, a ja nek v rolu pečem dece kruva kukuružnaka, posnoga krumpera, kaj se to nesmo jeli niti dok je rat bil.

- Sto im rali neba! - preklene Štefina odnova, škrilaka hiti na zemlo i doda: - A rekli so drugovi da seljak ne bo poreza plačal, da ne bo gospode, da bode pravda. Em tak neso delali Turci, Tahije, kaj ti partizani koje je seljak vu šume ranil. Sad nam zdevlo kulaki, a oni so plaćaši!

Kurir je zajašil biciklina zgubil se za vogla vulice. Štefina neje podpisal rešenje na drugo zaduženje žita i mesa. Dora se je jadala pri susedovem...

Drugi den došli so k Štefine "drugovi", odvezali mu, odpelali zadno kravo vu štale, a Štefino so zaprli tri meseca v rešt jer je pred kurerom vredal Tita i narodnu vlast.

Slavko Čamba
Đurđevčan

RADILIŠTE RAIĆI

U kasnu jesen 1949., u logoru radilišta "Lonjsko polje - Gladna Birtija" u vrijeme ustajanja zaorija je zapovijed: "Pakuj sve stvari i izlazi u stroj pred barake!"

Dan ranije radove smo priveli nadomak kažnjenicima iz radilišta Gušće. Očekivale smo da ćemo imati priliku da se, makar na udaljenost, vidimo sa supatnicima među kojima je bilo muževa, braće, otčeva, sinova i prijatelja. Potajno su se napisale cedulje s porukama i pozdravima s namjerom da ih na neki način dobacimo na drugu stranu. Sad nam je to propalo. Obuzela nas je nesigurnost i strah. Postoji li nešto gore od ovoga do sada?

Postrojene sa svim svojim stvarima i sa sljedovanjem kruha, krenule smo cestom prema Sisku. Kolona se otegnula... Svaka sa svojim mislima i pitanjem: Kuda??? Na sporednom kolosjeku, kraj sajmišta, stajala je kompozicija stočnih vagona. Kako smo pristizale, ukrcavale smo se redom u vagone koje su potom zatvarali. Nagurali su nas toliko da nismo imale mjesta niti za sjesti. Uz česta i dugotrajna stajanja na sporednim kolosjecima, putovale smo tako do sljedećeg jutra. Nakon što su otvorili vrata vagona, naše smo se na željezničkoj postaji Okučani. Ovdje su nas podijelili u dvije skupine. Prva, manja, otišla je na jednu stranu, a moja, veća skupina, na drugu stranu. Dugo smo tako hodale i konačno, u sumrak, došle smo do omladinskog radilišta "Raići". Kasnije smo doznale da je omladina povučena iz tog logora, jer se pojavila epidemija trbušnog tifusa. Nakon kratkog vremena u to smo se i same uvjerile, na vlastitoj koži.

Logor se nalazio uz buduću auto-cestu. Lijevo od kapije bile su barake - nastambe gdje smo bile smještene. Desno su bile barake - jedna kao kuhinja i prostorija-blagojavaonica, a druga, manja, kao ambulanta s nekoliko kreveta za bolesnike, iza tih baraka, na kraju logora, bio je poljski WC. U sredini logora iskopan je poljski bunar, iz kojeg smo vodu koristile za piće i za pranje.

Za početak izgledalo je bolje nego na Lonjskom Polju.

Budući su zemljani radovi bili završeni, radili smo na pripremi materijala za završne radove. Dočekalo nas je mnoštvo neiztovarenih vagona za iztovar, a neprestano su stizale nove kompozicije sa šljunkom, cementom, kamenom i drvenim stupovima. Šljunak je stizao iz Botova - šljunčare na rijeci Dravi, koji je utovaran iz vode. Uslijed trešnje prilikom

Piše:

Vera OČIĆ-VELIKI

prijevoza, taj se šljunak toliko sabio da smo ga krampovima razbijale, da bi ga potom lopatama iztovarivale. Norma za iztovar jednog vagona bila je 7 minuta rada za 4 žene. Najdragocjenija stvar bila nam je dobra lopata, koju bi nerijedko donosili i skrivali u krevetu do sljedećeg jutra. Osim šljunka i kamena stizali su i kamioni s cementom i vagoni s balvanima dužine do 8 m. Oni su obično bili zamrznuti i trebala je spretnost da ne polomimo noge, što se ipak događalo. Osim na iztovaru, radile smo i na prosijavanju šljunka u različitim profilima. Jedna od kažnjenic, Ksenija, inženjerka građevinarstva, raspoređivala nas je u radne skupine i rukovodila poslovima. Da nam olakša, održala nam je jedan tečaj po preporuci rukovoditelja izgradnje auto-ceste.

Rad je bio težak i naporan, ali nije bilo toliko fizičkog zlostavljanja kao na Lonjskom Polju. Ovdje je nevolja bila drugačija. Uslijed dugotrajnih kiša, logor je postao kaljuža. Kako bi se došlo do bunara usred kruga, trebalo je gaziti blato do kojena, a do WC-a dvostruko duže, jer se nalazio na suprotnom kraju logora. Voda za piće miješala se s tekućinom iz WC-a, što je prouzročilo oboljevanje od crijevnih bolesti. Zaraza se naglo širila, a od lijekova dobivale smo samo tablete - ugljen i čaj. U ambulanti smo mogle ostati samo nekoliko dana, a zatim, onako slabe i izcrpljene, opet na iztovar. Budući da sam i ja bila jedna od mnogih oboljelih, posljedice sam osjećala još desetak godina. To razdoblje trajalo je sve vrijeme kasne jeseni, do jačeg zahladjenja. Kako je zima bila žešća, blato se smrzavalо, tako da su i te crijevne bolesti jenjavale.

Nakon prvog snijega, probudile smo se pokrivene snijegom. Naše barake nisu bile građene za zimske uvjete, između krova i zidova bile su rupe, kroz koje je ulazio vjetar i snijeg. U sredini barake imale smo malu limenu peć, koja je grijala od suhih grančica prošvercanih kroz kapiju. Spavale smo podpuno obučene, jer je to bio jedini način da se ne smrznemo. Ujutro bi samo uskočile u cipele ili čizme, već kako je tko dobio od kuće. One jadnice kojima nije nitko izvana ništa poslao radile su u opancima. Oko peći mogli smo samo osušiti mokre čarape. Higijenski uvjeti bili su

nikakvi. Osim hladne vode, nismo imale ništa. Toplo nam je bilo dok smo radile, grijale su nas visoke norme.

Gđa Ksenija obavještavala nas je o zadovoljstvu rukovoditelja izgradnje, jer odkad smo zamjenile omladinu, nisu platili penale ni za jedan neiztovaren vagon ili kamion. Hrana je bila nešto bolja (makar nije bilo graha sa žišcima), ali nije bila dostatna i bez pošiljaka od kuće težko bi izdržale. Zima je bila oštra, činilo nam se da nikada neće završiti. Najgorje je bilo stajanje prilikom prebrojavanja. Budući su naši "brojači" slabo stajali s matematikom, često se brojanje ponavljalo po nekoliko puta.

Ruke su nam se smrzavale od hladnoće, a da ne spominjem noge. Radno vrijeme trajalo je od jutra do sumraka, tako da, nakon postrojavanja, prođemo kapiju prije mraka.

Kako se približavalo proljeće i temperatura porasla iznad točke smrzavanja, započeli su betonski radovi. Tone betone izmiješale smo ručno i položile i ugradile u auto-cestu. Od "mehanizacije" imale smo samo lopate i vlastite ruke. Jedino je asfalt položen pomoću nekog tzv. finišera, koji smo obsluživale. Bila je to jedina mehanizacija, a i ta je bila već u razpadajućem stanju. To je bio razlog čestim kvarovima i zastojima. Ako uzporedimo današnju izgradnju auto-cesta, dolazimo do jednog zaključka, a to je da je auto-cesta zapravo naš "ručni rad". Hrvati - logoraši ostavili su svoju mladost i zdravlje i svojim žuljevinama izgradili projekte kao što je autocesta Zagreb-Beograd, Novi Beograd, čitava naselja diljem bivše Jugoslavije. Za to je vrijeme omladina mahala barjacima i pjevala o izgradnji.

Mate Akrap, Bisko

Napušteni dom

Okna zatvorena,

Vrata neotvorena.

Tama pozdravlja prolaznika...

Život je ovdje bio i prestao.

Vrata neotvorena,

Okna zatvorena...

U Bisku, 8. veljače 1998.

SAFVET-BEG BAŠAGIĆ - MIRZA SAFVET

/1870. - 1934./

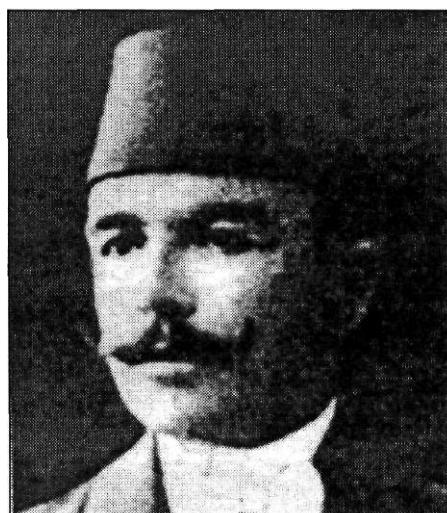
Piše:

Mirsad BAKŠIĆ

Ne tako davno u Zagrebu u ediciji meni nepoznatog nakladnika ponovno je tiskana studija Safet beg Bašagića "Znameniti Hrvati Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj Carevini", koja je prvi put tiskana u izdanju Matice hrvatske davne 1931. Događaj koji bi trebalo svakako pozdraviti, da nije čudnom manjom, iz meni nepoznatih motiva, pored ove studije tiskan i uradak nekog Srbin, kao tobožnji pandan Bašagićevoj studiji, s naslovom sličnim, time da umjesto riječi Hrvat figurira Srbin. Osim što je potonji uradak u pretežnom dijelu znanstveno neutemeljen, pisan kronološki kasnije od Bašagićeve sudije u lažnoj i tobožnoj namjeri "knjigom na knjigu", ustvari je pokušaj s isključivom namjerom, svrhom i ciljem omalovažavanja, obeskrepljenja Bašagićeve tvrdnje o hrvatskome etničkom podrijetlu BiH muslimana, metodom **divide et impera**, koliko prostačkom toliko nažalost vrlo uspešnom i razorno efikasnom. Stoga ostaje nejasno koji su motivi izdavača da obilato sekundira ovom prostačkom i neznanstvenom pamfletu, jer ako je namjera izdavača bila da predoči neku suprotnu ideju, učinio je to krajnje nespretno, dajući naspram jednoj znanstvenoj studiji, prostor prostačkom srpskom propagandnom pamfletu, čime omalovažava znanstveni rad Bašagića i sve relativizira. Slučajno ili namjerno?

Safvet-beg Bašagić pripada brojnoj skupini intelektualaca, preporoditelja muslimanskog stanovništva BiH, koji su koncem prošloga i početkom ovog stoljeća djelovali, ističući svoju hrvatsku nacionalnu pripadnost uz pažljivo njegovanje svoje posebnosti - pripadnosti tradicijskom i kulturnom krugu Islama. U literaturi se ovaj preporoditeljski pokret u kojem sudjeluju osvijedočeni Hrvati-muslimani, naziva hrvatski kulturni pokret BiH muslimana ili hrvatski muslimanski predni pokret ili jednostavno preporodni pokret. Vertikala uspona ovog pokreta ide sve do, a svakako i preko Hamdije Kreševljakovića, koji je na prijedlog hrvatskih akademika izabran za člana JAZU. Upravo ovim činom hrvatska znanstvena zajednica je i očigledno, može

se reći službeno, prihvatile i uključila islamsku civilizacijsku komponentu u hrvatsku nacionalnu kulturu. Time je zadan još jedan udarac šovinističkim snagama i prononsiranom krivom nazoru, da se nacionalni osjećaji moraju poistovjećivati samo i isključivo s jednom vjerom ili civilizaci-

Safvet beg Bašagić Redžepašić

jom, koja je nanijela toliko zla na ovom prostoru i prema kojoj pravoslavac može biti samo Srbin, Grk ili Bugar, katolik samo Hrvat, a musliman samo Turčin u nešto tolerantnijem poimanju, ali najčešće ništa.

U spirali velikana Hrvata katolika nezaobilazno je mjesto i dr. Dominika Mandića, koji izriče svoju čuvenu misao: "...muslimani i katolici pripadnici su univerzalnih vjera i prema tome mogu biti dobri građani svog ili bilo kojeg drugog naroda, pa kako vjera ne određuje naciju, tako muslimani mogu biti jednakо tako dobri i savršeni Hrvati, kao i katolici, kojima katolička vjera ne daje nikakvu prednost da budu bolji Hrvati od Hrvata islamske vjeroispovjedi".

Na ovom tragu je i veliki Stjepan Radić, koji u svome pismu biskupu Baueru prilikom proslave tisućugodišnjice hrvat-

skog kraljevstva, izričito ističe: "nitko ne-ma prava jednim potezom pera umanjiti hrvatski narod za četvrtinu", misleći i pišući da se to odnosi na "naše hrvatske muslimane".

Postoje danas nastojanja da se retrospektivno ovim preporoditeljima izbacuje ono hrvatski, iako se na jedan drugi način priznaje da je ovaj pokret doista bio prožet najdubljim hrvatskim rodoljubljem i domoljubljem, pa ne začuđuje da se nije našlo mjesta u Enciklopediji Leksikografskog zavoda za Bagašića, erudita, znanstvenika, pisca i pjesnika.

Rođenje 6. svibnja 1870. u Nevesinju od oca Ibrahima, također pjesnika, koji je poznat pod pjesničkim imenom Edhem, a po majci bio je unuk Dervišpaše Dedage i praunuk Smail-age Čengića. Odgojen u ovoj aristokratskoj sredini primio je zavidno obrazovanje koje će ga predestinirati za znanstvenika i pjesnika, "koji će svojim književnim radom veličati slavu domaćeg ognjišta i u bašču hrvatske književnosti prenositi egzotične cyjetove iz orijentalnih poezija." *Ih. Nametak/*

Gimnaziju pohađa i završava u Sarajevu, a potom se upisuje na bečko sveučilište gdje sluša predavanja iz arapskog, perzijskog i turskog jezika, te povijesti, pa i pored marljivog studiranja posvećuje se istraživanju arhivskih spisa koje će mu kasnije koristiti kod njegovih povijesno-znanstvenih prikaza. Pjesnik je života i mladenačkog uživanja, njegove pjesme pune su uzavrele mladenačke strasti i izlaze u "Bošnjaku", "Viencu", "Prosvjeti" i "Nadi". Godine 1896. izašla mu je prva zbirka pjesama "Trofanda iz hercegovačke dubrave", te se po ovoj zbirici, piše Alija Nametak, odmah moglo vidjeti, daje Safvet-beg pjesnik senzualnog života, ali i pjesnik bosanskog ponosa i hrvatskog domoljublja, kakav će ostati cijelog života.

Matici hrvatskoj godine 1894. poslao je zbirku od 68 lirske i epsko-lirske pjesama koje je on zabilježio i koje su dobrim dijelom uvrštene u Matičine zbirke narodnih pjesama.

Nametak

ZATVORENIK

Najzastupljenije su mu pjesme u kojima pjeva o svome rodnom kraju i njegovim sinovima. On ističe prisnu ljubav za svoj krševiti i goletni hercegovački kraj, zajunake koji su se u njemu radali i život za taj kraj polagali. Njegovi Hercegovci i Bošnjaci ni u prisutnosti sultana ne daju da im se netko nedostojno nabacuje na rodnu grudu. Bašagić je tipičan pjesnik bosanskog ponosa, i to bosansko-begovskog ponosa, kako u lirskoj pjesmi, tako i u dramama "Abdulah paša" i "Boj pod Ozi-jom". Kod Bašagića bošnjaštvo nije nacionalnost nego regionalnost; kad govori i pjeva o svom jeziku i svojoj zemlji, onda je to hrvatski jezik i hrvatska zemlja, a Bošnjaci su samo div-junaci one zemlje, "po kojima Zapad - Istok nas poznaje". Upravo kao i Dubrovčani, koji pjevaju i govore hrvatskim jezikom, a veličaju slobodu republike sv. Vlaha, veličaju Dubrovnik kao tlo slobode.

Potkraj života više je prevodio i iz toga vremena potječe prijevodi "Rubaija", perzijskog pjesnika, astronoma, matematičara Omera Hajjama, pjesnika pod čijim je utjecajem bio. Deset godina prije smrti Bašagić je spjevalo "Mevlud", pjesmu u slavu rođenja Božjeg poslanika a.s. Muhameda, da bi mu bio zaštitnik kod Boga. Zadnja njegova pjesma "Hasbihal" /intimna pjesma/ potpuno je predanje Bogu i mirno izčekivanje smrti.

Više od hrvatskih pjesnika na Bašagića su utjecali perzijski i turski pjesnici, od kojih često uzima pojedine stihove kao motto svojim pjesmama. Također formom nastoji biti poput ovih pjesnika a naročito od onda kada se počeo temeljitije baviti poezijom Omera Hajjama. To se posebno primjećuje u njegovanju oblika poput rubaija, pa se može slobodno reći da je Bašagić jedini hrvatski pjesnik koji je ovu vrstu njegovalo u hrvatskoj poeziji. Od hrvatskih pjesnika znatan utjecaj na Bašagića imao je Marković svojim patosom i elegijskim stihom, koji Bašagić njeguje, ali viđanje i utjecaj Šenoe, Preradovića kao i Kranjčevića i Begovića. No, ipak se mora reći da je najviše pod utjecajem narodne pjesme. U zbirkama pjesama "Misli i čuvstva" (1906.) i "Izabrane pjesme" (1913.) Mirza Safvet, kako glasi Bašagićev pjesnički pseudonim, suzdržaniji je i ne tako neposredan kao u "Trofandi",

ocjenjuje to u svojoj briljantnoj studiji o Bašagiću Alija Nametak.

U prikazivanju bosanske povijesti turskog perioda od godine 1463. do 1850. ističe se njegov rad "Kratka uputa u prošlost Bosne i Hercegovine", napisana u mladenačkom zanosu, u kojoj se događaji kronološki redaju ne dovodeći u uzročno-poslijedičnu vezu događaje u zemlji i susjedstvu. Unatoč toga, "Uputa", koju je napisao kao student i tiskao 1900. i danas je ishodišna točka za proučavanje povijesti Bosne i Hercegovine pod turskom vladavinom. Obilju povijesnih podataka dodani su i podatci iz kulturne povijesti, pa je na kraju knjige dodano posebno poglavje "Herceg-Bosna i istočna prosvjeta" u kojoj je opisao pjesništvo nekolicine Bošnjaka i Hercegovaca koji su pisali na orijentalnim jezicima. Smatra se da nijedan kasniji orijentalist nije tako dobro i sočno prevodio ove pjesnike kao što je to učinio Bašagić. Jedino je, kažu poznavatelji turskog jezika, Musa-Čazim Ćatić prevodio turske pjesnike boljim, književnijim hrvatskim jezikom i, kako kažu ovi poznavatelji, vjernije izvorniku. Ono što je najvažnije jest činjenica da se Bašagić posvetio prepjevanju pjesama s orijentalnih jezika onih hrvatskih pjesnika koji su stvarali na tim jezicima, što je važno ili bolje reći, od posebne vrijednosti za hrvatsku kulturnu povijest. Rezultat ovog rada je i njegova studija "Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti", koja čini najbolje književno djelo Bašagića.

Godine 1900. pokrenut je list "Behar", list za kulturno podizanje muslimanske obitelji i njezino osvještenje u hrvatskom duhu. Prvi urednik bio je Bašagić, te je tu surađivao usko sa Edhemom Mulabdićem, Osmanom Hadžićem i Fehimom Spahom, i nosio je na plećima teret prvoga hrvatskog muslimanskog obiteljskog lista, čije je značenje doista golemo i neprocjenjivo. Iza toga pokrenuo je potporno kulturno društvo muslimana Hrvata "Gajret", kojeg uspješno vodi sve do 1907., kad istupa iz društva, jer isto pada pod prosrpski utjecaj i kad kralj Aleksandar postaje izravnim financijerom ovog društva. Nasuprot ovakvom nasilnom posrbljavanju osniva se kulturno društvo "Narodna uzdanica", koje će predstavljati one ciljeve kojima su preporoditelji i težili, usprkos svih pritisaka koje je srpski

šovinizam vršio na čelu s kraljevskim dvorom na svakog pojedinca i cijelu zajednicu. Alija Nametak ocjenjuje da politički rad Bašagića, iako nije bio sasvim neplodan, oteo je Bašagića znanosti u kojoj je više mogao dati hrvatskom narodu i orijentalistici, pogotovo, jer se radilo o tome da postane profesor orijentalnih jezika na Hrvatskom sveučilištu u Zagrebu. Na žalost, po ovoj ocjeni, pobijedila je ona struja koja je vukla Bašagića u politiku, i on biva izabran za narodnog zastupnika. Mora se posebno istaći da je Bašagiću pošlo za rukom da u Bosanskom saboru uspostavi tjesnu suradnju Hrvata muslimana i katolika, što će doprinijeti uvelike u kasnijem periodu stvaranju zajedničke države na cijelom hrvatskom narodnom teritoriju. Pa da nije bilo bilo kakvog drugog rada osim ovog političkog, dovoljno je da ga veličamo i slavimo. Upravo zbog ove činjenice izostavljen je i nije spomenut u Enciklopediji Leksikografskog zavoda iako mu je tamo posve sigurno mjesto po bilo kojim kriterijima, osim ako se ti kriteriji ne povode kao ovi, činjenicom da je bio Hrvat islamske vjere. Stoga duboko vrijeda kad i današnji sačinitelji raznih pregleda hrvatske književnosti ponovno neopravdano (a ima razloga da se vjeruje i u zlu namjeru), ispuštaju iz ovih pregleda ovako značajne ličnosti hrvatske kulture. Valja nam stoga ponovno pozdraviti akademika Dubravka Jelčića i njegova imenjaka književnika Dubravka Horvatića, koji su imali intelektualne spremnosti i hrabrosti, da i u najcrnijim godinama srpsko - komunističkog terora nad Hrvatima, a posebno Hrvatima islamske vjere, pišu i uvrštavaju u tradiciju hrvatske književnosti ove toliko značajne ljude i njihove doprinose hrvatskoj književnosti, koji su nezaobilazni dio naše povijesti.

Značajan je stoga i doprinost velikog broja Hrvata katolika koji dijele ove stvorene i rade na afirmaciji, među kojima i urednik Tomislav Jonjić.

Safvet-beg Bašagić preminuo je 9.IV. 1934., a 10. travnja te godine položen je na počasnom mjestu uz najvećeg bosanskog bega, Gazi Husrevbega, on, pjesnik, znanstvenik, političar, stup i putokaz našeg društva. •

POPIS OSOBA KOJIMA JE IZPLAĆENA NAKNADA (NASTAVAK)

IME	PREZIME	MJESTO	GOD. ROD.	IZNOS	IME	PREZIME	MJESTO	GOD. ROD.	IZNOS
Anica	Žilan	Kiseljak	1927	6.142,50	Ivan	Bodi	Osijek	1926	19.710,00
Ivo	Žiljan	Sarajevo	1929	18.684,00	Josip	Bogadek (Bačić P.)	Rijeka	1928	3.132,00
Stipo	Žilan	Kiseljak	1928	19.413,00	Janica	Bogdan	Gor. Rijeka	1928	4.927,50
Ruža	Žilančić	Split	1930	4.387,50	Petar	Bogdanić	Zagreb	1927	11.961,00
Ana	Bilandžić	Hrvache	1926	13.932,00	Vjekoslav	Bogdanić	Zagreb	1928	9.855,00
Ivan	Bilandžić	Dicmo	1928	18.117,00	Vinko	Bogđešić	Rijeka	1923	11.394,00
Marijan	Bilandžić	Sinj	1927	49.275,00	Rudolf	Bogeljić Lukić	Sarajevo	1927	49.275,00
Anto	Bilela	Vinkovci	1925	44.712,00	Ika	Bogić	Lećevica	1922	4.927,50
Blaž	Bilić	Osijek	1925	4.927,50	Stjepana	Bogović	Kraljevac n. Sutli	1918	729,00
Božena	Bilić	Zagreb	1924	21.654,00	Luča	Bogut	Mostar	1920	14.782,50
Ilija	Bilić	Kiseljak	1930	9.909,00	Zdravko	Bojančić	Požega	1931	2.349,00
Ivana	Bilić	Zagreb	1924	25.785,00	Nikola	Bojčić	Ružić	1930	39.690,00
Luka	Bilić	Split	1931	14.782,50	Mijo	Bojčić	Šibenik	1930	42.498,00
Marijan	Bilić	Livno	1903	9.855,00	Ivan	Bokšić	Ljubuški	1926	2.430,00
Slavka	Bilić	Makarska	1929	5.197,50	Krunoslav	Bolčić	Ploče	1929	2.430,00
Šime	Bilić	Betina	1927	4.050,00	Eligija	Bonačić	Dubrovnik	1924	702,00
Mate	Bilinovac	Mostar	1918	2.835,00	Josip	Bone	Zagreb	1925	4.401,00
Bariša	Biloderić	Sinj	1930	9.855,00	Onorato	Bonić	Nerezine	1923	6.088,50
Tomo	Bilogrević	Zagreb	1922	2.754,00	Jure	Boraš	Ljubuški	1926	5.886,00
Tomo	Biljnu	Rijeka	1928	20.925,00	Mirko	Boraš	Sarajevo	1924	36.274,50
Milan	Bilješković	P. Bregi	1932	21.330,00	Slavko	Boraš	Ljubuški	1927	10.813,50
Marijan	Biočić	Runović	1920	5.494,50	Vjekoslav	Boraš	SI. Brod	1934	837,00
Dragurin	Biondić	Senj	1931	14.782,50	Eleonora	Borčić	Split	1931	4.927,50
Fabijan	Birtić	Gorjani	1922	12.285,00	Blaž	Bordić	D. Andrijevci	1929	73.912,50
Marija-Nada	Biruš	Zagreb	1929	28.093,50	Ante	Borić	Zagreb	1926	2.700,00
Antun	Bišćan	Samobor	1912	12.285,00	Fanjo	Borko	Pušćine	1925	11.839,50
Ana	Biskup	N. Gradiška	1927	4.927,50	Nikola	Borovac	D. Resa	1925	28.174,50
Josip	Biskup	G. Rijeka	1925	7.357,50	Zvonko	Borovčak	Zagreb	1929	44.536,50
Vjekoslav	Bitenc	Zagreb	1924	34.492,50	Franjo	Borovečki	Gornja Gračenica	1925	7.479,00
Slavko	Bjažić	Zagreb	1927	7.600,50	Josip	Borović	Rijeka	1933	2.025,00
Srećko	Blaškić	Kiseljak	1920	12.150,00	Stjepan	Bosak	Sv. Nedjelja	1926	42.633,00
Janjka	Blašković	Sarajevo	1926	7.357,50	Srdan	Boschi	Split	1927	2.457,00
Ivan	Blašković (kod B. Slićevići)	Var. Toplice	1923	4.927,50	Miško	Bosiljevac	Duga Resa	1928	14.107,50
Andja	Blažanović	Babina Greda	1925	9.855,00	Adam	Bošnjak	Habjanovci	1925	4.981,50
Franjo	Blažanović	Strmec	1934	11.475,00	Anica	Bošnjak	Mostar	1923	8.275,50
Josip	Blažeković	SI. Brod	1927	1.215,00	Kata	Bošnjak	Kiseljak	1924	4.927,50
Marko	Blažeković	Rijeka	1926	78.543,00	Mato	Bošnjak	Kiseljak	1921	19.872,00
Andrija	Blažević	Osijek	1930	4.779,00	Mijo	Bošnjak	Kiseljak	1926	4.050,00
Anto	Blažević	Babina Greda	1925	34.492,50	Milka	Bošnjak	Kiseljak	1927	7.843,50
Emil	Blažević	Osijek	1928	39.825,00	Miroslav	Bošnjak	Mostar	1932	3.375,00
Ignat	Blažević	Hrv. Dubica	1928	16.740,00	Olga	Bošnjak	Zagreb	1926	8.262,00
Josip	Blažević	Vel. Kopanica	1928	16.807,50	Pavo	Bošnjak	Mostar	1925	13.905,00
Luča	Blažević	Mostar	1926	4.927,50	Petar	Bošnjak	Ljubuški	1934	1.215,00
Stjepan	Blažević	Zagreb	1927	202,50	Ruža	Bošnjak	Kiseljak	1913	7.357,50
Jelka	Blažić	Zagreb	1926	9.625,50	Dragica	Bošnjaković	Vel. Gorica	1920	5.467,50
Mato	Blažić	Sokolac	1920	9.855,00	Viktor	Both	Zagreb	1931	1.215,00
Ana	Blažun	Pregrada	1925	11.907,00	Luka	Božanić (kod Mariani)	Split	1928	7.357,50
Pavao	Blitvić	Korčula	1926	4.927,50	Ivan	Božičević	Oštarije	1927	4.927,50
Slavko	Bluhm	Požega	1931	2.322,00	Bozo	Božić	Unešić	1919	18.508,50
Danica	Boban	Imotski	1927	1.215,00	Franjo	Božić	D. Čaglić	1913	19.710,00
Stjepan	Boban	Sovici	1928	14.782,50	Jozo	Božić	Mostar	1926	4.927,50
Stjepan	Bobić	Zagreb	1926	9.855,00	Štipan	Božić	Grude	1920	2.808,00
Marija	Bobinac	Otočac	1921	25.623,00	Suzana Ljiljanka	Božić	Sarajevo	1918	10.260,00
Vladimir	Bobinac	Krk	1923	11.083,50	Zdenka	Božinović	Dubrovnik	1926	24.637,50
Stjepan	Boe	Zagreb	1924	37.300,50	Darinka	Bračić	Rijeka	1923	4.927,50
Slavko	Bockaj	Metković	1925	34.492,50	Ante	Bradvica	Ljubuški	1932	22.140,00

SVIBANJ 1945. U BRITANSKIM DOKUMENTIMA (VI.)

Dok br. 4
(WO 170/4465)
POVJERLJIVO

BILJEŠKE O NEDAVNIM SPORAZUMIMA SA SAVEZNICIMA

Zapovjedniku
128. pješačke brigade

1. RUSI

Dogovor sklopljen i potpisani između 299. SOVIETSKE DIVIZIJE i potpukovnika H.E.N. BREDIN, DSO MC zapovjednik 2. LIR u ime vojnog zapovjednika, kojim smo odredili granicu između KOFLACH-a i crtu podjele između svojetske-bugarske vojske. Nije bilo nikakvih incidenata sa sovjetskom vojskom.

2. BUGARI

Kad sam stigao u ovo područje 11-og sam doznao, da je 1. bugarska vojska imala svoje postrojbe u LAVAMUNDU, S. PAULU i prema zapadu do 4 kilometra od VOLKER-MARKTA. Sastao sam se u LAVAMUNDU sa zapovjednikom 3. BUGARSKE DIVIZIJE i njegovim zapovjednikom zbara, te dogovorio da svi pokreti objju vojski trebaju odmah prestati dok se ne postigne nekakav dogovor. Bugarski zapovjednik zbara je potom otisao u 5. ZBOR, gdje je to i potvrdio, ali nije odredio crte razdvajanja.

Postavili smo cestovni punkt kod LAVAMUNDA, ali smo dopustili slobodno kretanje Bugara preko punkta. Oko 17 sati, nakon što je otisao bugarski zapovjednik zbara, kriza je nastala u LAVAMUNDU, gdje se više od 4.000 Kozaka nalazilo 2 kilometra južno od rijeke i oko 2 kilometra udaljeno od britanskog ratnog logora. Javili su Bugari kao i britanski ratni logor, da su Kozaci pripremni da te večeri napadnu svakoga osim Engleza. Bugari su dali do znanja da oni nisu sposobni prisiliti Kozake na predaju i da se Kozaci odbijaju predati njima. Pošto sam primio naredbu od 6. VOJNE DIVIZIJE da razoružam 22.000 Kozaka u blizini DRAVOGRADA, i zaključujući da su i ovi dio tih istih snaga, upitao sam Bugare žele li da ja razoružam Kozake i prihvativam njihovu predaju. Dogovor koji sam iznudio od Bugara i kasnije od Kozaka jest da oni meni predaju svoje oružje koje će se kasnije onda predati Bugarima i da Kozaci mogu proći kroz LAVAMUND u 5,30 sati sa svojim konjima. Bilo je nekih nesporazuma oko toga da Kozaci mogu zadržati svoje konje zbog nedostatka prijevoznih sredstava. Inzistirao sam da Kozacima ostaju njihovi konji ako će ih ja razoružati, a ako Bugari toliko žele te konje, to mogu dogоворити kasnije sa zapovjednikom zbara, ako on bude spremjan to prihvati. Ob-

jasnio sam da nas je nedostatak prijevoza prisilio na takvu odluku.

Tijekom noći između 11. i 12-og, Bugari su odustali od ovog dogovora, ali sljedeće jutro oko 7 sati primili su naredbu od bugarske 1. vojske da dopuste Kozacima nastaviti svoj put. Izjavili su da su primili tu naredbu preko bugarskog zapovjednika zbara, ali da rusko zapovjedništvo to još nije potvrdilo. Do 10 sati 12-og, prvotni dogovor s Kozacima je ispunjen na obje strane.

U 19 sati, 12-og, zapovjednik 3. bugarske divizije je stigao u moj stožer, izjavljajući da je primio zapovijed da zauzme sav teritorij istočno od rijeke LAVANT i do 4 kilometra južno od WOLFSBERGA, te da u isto vrijeme mora povući svoje postrojbe koje se nalaze između LAVAMUNDA i VOLKERMARKTA. Izjavio je da je počeo s povlačenjem iz područja oko VOLKERMARKTA i da bi htio početi sa službenim kretanjem prema WOLFSBERGU pri prvom svjetlu 13.og pa je zatražio odobrenje da koristi glavnu cestu LAVAMUND - ST. ANDRA. Zamolio sam ga da se suzdrži od bilo kakvih kretanja naprijed, dok ne obavim razgovor sa zapovjednikom 5. zbara i ne primim novu zapovijed. U 6 sati, 13-og, poslao sam zapovjednika 1. R.I.R.F u LAVAMUND provjeriti da kretanja naprijed nisu još počela i da će ja osobno stići do 10 sati s novom zapovijedi. Ta je zapovijed i izvršena.

Tijekom večeri 12-og, uspostavio sam dvije stvari. Prvo, britansku-sovjetsku crtu razdvajanja nekih 4 kilometra zapadno od STAINZA 9614; i drugo, da bugarska vojska ne smije ostati u Jugoslaviji. Ova dva čimbenika su dakle utjecala na bugarski zahtjev da krenu naprijed i to se činilo besmisleno, jer ne bi bilo moguće održati svoje snage a da ne krenu kroz Jugoslaviju, pri čemu se njihova crta nije mogla nikako spojiti s Rusima. Oko 11 sati 13-og sastao sam se sa zapovjednikom 3. BUGARSKE DIVIZIJE u LAVAMUNDU uz pratnju zapovjednika 5. zbara. Predočio sam da bi zbog dva gore navedena čimbenika kretanje bugarske vojske naprijed bilo besmisleno, a tobože u tom trenutku stigla je nova zapovijed prema kojoj se, kad smo je prenijeli na zemljovid, činilo da se Bugari trebaju povući 5 kilometara istočno od LAVAMUNDA i da bi njihova međa bila visoke planine istočno od LAVANTSKE doline. Pošto je to više nego što smo se mogli nadati, odmah smo sačinili dogovor kojeg je odmah potpisao zapovjednik 3. BUGARSKE DIVIZIJE i zapovjednik 5. zbara.

Postavio sam nekoliko preduvjeta vezanih uz dogovor prema sljedećem:

1. Bugarima će biti dopušteno korištenje ceste LAVAMUND - ST. ANDRA - WOLFSBERG - KOFLACH - VOITSBERG za određeno vrijeme. Vrijeme prolaska konvoja treba dostaviti mom punktu u LAVAMUNDU i

meni osobno dati na znanje. Marševi se ne smiju nipošto poduzimati ovom cestom i nijedan bugarski vojnik ne smije napustiti konvoj dok putuje kroz britanski teritorij.

2. Bugarima je dopušteno prikupiti "ratni plijen", koji se sastoji samo od neprijateljskoga ratnog materijala ili opskrbe, ali ne smiju ulaziti u kuće prema sljedećem rasporedu:

Između LAVAMUNDA i isključujući S. PAULA do 6 sati, 18. svibnja.

Od LAVAMUNDA zapadno do ceste GRIFFEN - RUDEN - BLEIBURG do 6 sati 18. svibnja.

Do zapadne strane te ceste prema VOLKER-MARKTU do 6 sati 18. svibnja.

Čimjeovaj dogovor potpisani, 13-og se pojavio zapovjednik bugarske vojske, a nedugo potom je stigao i bugarski zapovjednik zbara. Dogovori su potvrđeni od strane vojnog zapovjednika koji je ubrzo i otisao sa zapovjednikom zbara i tamo potvrdio iste dogovore sa zapovjednikom 5. zbara.

Dne 16. sastao sam se zapovjednikom 3. BUGARSKE DIVIZIJE u LAVAMNUDU i vezano uz borbe Hrvata koje opisujem u sljedećem stavku, pa prema tome dopustio da se vrijeme za prikupljanje ratnog plijena produlji do 18 sati 18-og između LAVAMUNDA i isključujući S. PAULA, i 18 sati 20-og u području LAVAMUNDA do VOLKER-MARKTA. On je zatražio da mu se dopusti do 22. u ovom području, ali sam odgovorio da mu ja to ne mogu odobriti na svoju ruku i ako 19-og odluči da mu još treba vremena, ja bih se konzultirao sa zapovjednikom britanske vojske i od njega zatražio dopuštenje za to. On je izjavio da osobno namjerava ostati u LAVAMUNDU dok se posljednje bugarske postrojbe ne povuku s britanskog teritorija. Rekao sam da bi to bilo u redu, i da može ostati prema svojoj želji. Zbog nedostatka goriva i općeg nesnalaženja u administraciji, bugarsko povlačenje iz britanskog teritorija vremenski zaostaje i teško mi je procijeniti kad će biti okončano, ali nije lakše ni bugarskom generalu to ocijeniti. Smatram da je opravdano malo popustiti s naše strane, iako bi svaki njihov zahtjev trebalo dobro razmotriti, jer uvijek traže više nego što u stvari žele. Bio je jedan ili dva manja ispadna s bugarske strane glede dogovora o ponašanju na britanskom teritoriju, ali sam uvjeren da bugarski general čini sve u svojoj moći kako bi takve incidente sprječio. Ali, ako se takvi incidenti nastave, bilo bi opravdano zabraniti daljnje ustupke.

Trebate provjeriti je li u redu organizacija nogometne utakmice na kojoj će biti nazočan bugarski vojni zapovjednik, u nedjelju 18. svibnja.

(nastavit će se)

LOVRO ROGINA

Jednoga lijepog popodneva, 23. travnja 1947., podkraj nastave ušao je u zgradu III. realne gimnazije u Kušlanovoj ulici u Zagrebu snažan plavokos mladić, inače đak Klasične gimnazije. U noći od 23. na 24. travnja otvorio je prozorčić "trojci", koja je sa sobom donijela potreban "alat" (kante s uljanom bojom, kistove, klješta itd.). U nekoliko sati prije zore obavili su "posao", tj. skinuli Titove slike i po zidovima ispisali parole (**Dolje sovjetska Jugoslavija, Hrvatska pamti**, itd.). Iako je zbog izdaje bila dan-dva prije toga alarmirana obližnja vojarna i neki skojevci, četvorica hrabrih dječaka na čelu s Lovrom Roginom (on je bio taj plavokosi) uspjela je, praćena kišom metaka, pobjeći iz gimnazije u nepoznatom smjeru. Kasnije je Lovro uhićen, kad je došao našem drugu Vladi Štermanu, koji je već bio u zatvoru, a za tri "kavaljerosa" nikad se više nije čulo. Ako je tko od njih živ i čita ove redke, neka primi pozdrav od "tohovaca" od kojih su još polovica živi. Kao ni Lovro za njih, tako ni oni jedan za drugoga nisu znali kako se zovu.

To je, eto, sustav "trojki". Nedavno je akademik Stjepan Babić pisao u našem "Mauriliću", br. 1/99, da su i njega optužili kao "tohovca" i pozvalo me da objavim svoje uspomene. Nešto sam već objavio i ja i moji dečki u "Političkom zatvoreniku", a ovo bi trebao da bude početak opisirnijeg prikaza TOHO-a (Tajne organizacije hrvatske omladine). Nažalost, mnogo toga je i meni nepoznato. Prvi koji je poginuo te godine bio je nezaboravni Andelko Capek, koji je pao izrešetan udbaskim i milicijskim metcima u Orahovici 10. svibnja. Vjerojatno je te godine poginuo i Marijan Hrvoj, koji je uspio pobjeći s Rooseveltova trga, ali je kasnije uhvaćen. Njemu je posvećena moja pjesma "Hrvoju" ("Reći ime", str. 54.). Posljednji je umro Lovro Regina, 28. veljače u bolnici "Dubrava" u 71. godini života.

Budući da udbaši zbog "konspiracije" trojki nisu mogli doznati imena svih "tohovaca", pohapsili su svu silu zagrebačkih gimnazijalaca i prolaznika koji su se te noći našli na ulici u blizini gimnazije, a sutradan su došli u pojedine razrede uzimati otiske prstiju. Na neke su sumnjali na osnovi "ličnog opisa" (naravno krivog) koji su davali naši momci da bi bar malo predahnuli od torture. Pokojnog Željka Rukavinu vozili su čak u Čateške Toplice, gdje je jedan od šestoskolaca iz II. realne navodno bio sa školom na izletu, a Lovru su krajem srpnja odveli iz Petrinjske, kad smo već dobili optužnice, natrag u Đordićevu, da iza nekakva staklenog zida prepozna jednoga od "tri kavaljerosa". On je, naime, rekao da je jedan od njih bio

Piše:

Radovan GRGEC

ern i visok, pa se pred njima izredalo desetak crnih i visokih dječaka da bi na nekoga od njih pokazao prstom. Naravno, nije "prepoznao" nijednoga, pa je i opet prošao torturu kao i u travnju u Đordićevu, kad im je "spustio divljaka", tj. dao neku sasvim krvu adresu i podatak. Svi koji su tih dana prošli kroz udbaske šake, među njima i neki iz omladinskih sekretarijata USAOH-a, pamtit će ime TOHO, kao što će te dane pamtit i đaci III. realne, koji nekoliko dana nisu imali nastavu, da bi se zgrada renovirala. Neki dan sam razgovarao s jednim od njih, koji je bio među đacima što su čekali pred školom prije nego su im rekli da idu kući.

Došavši u Lepoglavu, bio sam s Lovrom kratko vrijeme u malodobničkoj sobi, a onda sam premješten u novu zgradu, pa u devetomjesečni "crni bataljon", gdje su nas 5. srpnja 1948. desetkovali (usp. predgovor knjizi "Četiri godine u Titovu paklu"), dok je Lovro otišao na vanjsko radilište. Srelj smo se opet 1949. najprije na zemunskoj "Kalvariji" a zatim u Beogradu na Lekinu brdu. Tada mi je rekao: "Čim zazeleni, odoh jau avijaciju", što znači: pobjeći će iz logora. Prije odlaska kući iz Lepoglave bili smo na "posredovanju" na radu u pratnji samo jednoga stražara. Tada mi je na potoku na obronku Ivančice napravio pravi mali raspotočki mlin. Kao seljačko dijete bio je vrlo vješt u manualnom radu i po izlasku s robije radio neko vrijeme u stolariji.

Radio je također i u uredu, u knjigovodstvu Palače - hotela i u "Armi-raču". Došao mi je prošle godine u ured prije nego sam otišao na operaciju srca. I on je imao, uz ostale, i srčane tegobe. Uza seje uvijek nosio Tinidil. Kad mi je na jednoj od naših skupština pozlilo, posao je za mnom da mi da nekoliko tableta, jer ih ja slučajno nisam imao kod sebe. Srećom, bio je tu drug Miso Zorenić s autom koji me je odvezao kući. Kad su umrli naši drugovi "tohovci" Šterman i Rukavina, držali smo im uz ljes počasnu stražu: Lovro, Zvonko Zorić, Srećko Vitković i Mišo Zorenić. Iz naše su grupe još živi: Ante Zorić i

Božinović. Ante već dulje vremena živi u Beču.

Kako rekoh, Lovro je bio hrabar i hladnokrvan. Za vrijeme suđenja zamjenik tužitelja Lupret, koji je kasnije i sâm bio suđen zbog kriminala, nazvao nas je, donjeviš pred suca Tremša "alat" iz Kušlanove, najobičnijim kriminalcima. Lovro je skočio i upozorio ga da političke protivnike ne zove kriminalcima. Za to je zaista bila potrebna hrabrost, jer smo u to doba 1947. bili još najstaljinističkih od satelitskih zemalja.

Ovim redcima odajem počast nezaboravnom drugu i heroju TOHO-a, Lovri Regini. Hvala mu za sve i slava mu! Nikad ga nećemo zaboraviti. •

HRVOJE

*Još uvijek sanjaš isti san, moj stari druže,
još uvijek pamtiš onaj dan i onaj čas
kad zadnji put si Čuo njegov glas
na putu u čorsokak, u gustiš i u nepovrat.
Još uvijek zvoni stari stih,
Hrvojev korak mek i tih, a pod njim
romon Medveščaka
i smijeh i vika naših đaka.*

*I opet sanjaš davne sne, druže moj stari.
Na dnu mora leže zardala žezla, sidra i galije,
Klis i Siget, fantomi išeterhendi, zbaraži i alkazari,
a ti bi da vinom zaboravaš sve to zaliješ,
nezarasla ranajoš krvari.
U stihu bez sroka i smoka pokušavaš nešto reći
zašto ti se obraz stidom žari, i zavijaš tugaljivo
kô uškopljjen stepski vuk.*

*Ne prestaje rana peći. Odgovor je muk.
Još pamtiš bor i stup a na njem broj
što vodi još i sad u voćnjak čorsokak
pod kojim teče Medveščak u šipragi u nepovrat.*

*Opet sanjaš iste sne.
Opet se javlja naš stari peti be:
kraj tebe u klupi sjedi Hrvoje.
Još tražiš njegov trag.
Još zvoni stari stih u uhu tvom, u uhu mom,
a potok, stup i broj
suze rone i romone sa zvonima iz crkvice
O jednoj priči žalosnoj.*

*I iz te priče niče novi stih
i o njoj pjevaš iznova na sto novih načina.
Još krvari rana stara, druže stari,
dl'u klupu sjedoše novi đaci i mornari,
i plove nove galije nebom čežnje kô i prije,
novo sunce im se smije, tjerajući aveti iz mraka,
iznad našeg Medveščaka
nad kojim kô straža sigurna i vjerna
Hrvojeva sjena bdije.*

POVODOM PEDESETE GODIŠTNJICE MUČENIČKE SMRTI ZVONIMIRA PANIĆA

Zvonimir Panić, fotografija za vrijeme robijanja u KPD St. Gradiška

Rođenje 9. siječnja 1930. u Poturnu kod Čakovca od otca Nikole i majke Elizabete r. Iskra. Uhićenje kao gimnazijalac.

Stjecajem okolnosti našao se kod međusobnog obračuna između križara i jednog frontovca koji je tom prilikom poginuo.

Ob tužen je kao pomagač križara te osuđen 20 godina lišenja slobode s prisilnim radom. U času tog događaja imao je 15 godina i 9 1/2 mjeseci, a osuđen je kada je imao 16 godina i nepuna 3 mjeseca.

Mladenačku izkrenost, čestitost i donekle naivnost skupo je platio. Tako mlad nije bio u stanju braniti se na suđenju, a njegov otac nije bio o suđenju niti obaviješten, pa nije bio nazočan. Naknadna žalba otca Vrhovnom судu bila je bezuspješna.

Odveden je u Zavod za prisilni rad Viktorovac odakle se javlja 1. VIII 1946. Malo zatim 17.IX 1946. već je u KPD St. Gradiška, a 14.VI 1947. javlja se kući iz Okućana dopisnicom, koju je na neki način uspio dostaviti do pošte, da se nalazi na putu za KPD Lepoglava. Po dolazku tamo nalazi se u II odjelu stare zgrade među maloljetnicima. Radi po radionicama.

Formiranjem tzv. "crnog bataljona" u svibnju 1948. uvršten je tamo s oko 130 osuđenika koji su bili izolirani s posebnim režimom torture i šikaniranja.

Prilikom posjeta jedne komisije Ministarstva unutrašnjih poslova "crnom bataljonu" opet dolazi do izražaja Zvonkova izkrenost i odlučnost, jer se žali na očajne uvjete života u tom posebnom odjelu. Njegova naivnost

Piše:

Dr Augustin Franić

ga još ne napušta, jer se upravo žali onima po čijim nalozima se sve to i odvija. Odjel je bio formiran baš od onih političkih osuđenika, koje su posebnim tretmanom htjeli skršiti kako bi ih pokorili i učinili svojim poslušnim slugama t.j. da bi ih preodgojili.

Nakon odlaska spomenute komisije, komandir odjela, Mirko Martinac, zaprijetio se Paniću riječima: "Bit će za tebe zmija!" (vidi časopis Zatvorenik br. 16-11 god. str. 37.).

Nakon devet mjeseci postojanja razformiran je "crni bataljon". Jednog dana poslije toga spomenuti stražar odveo je Zvonka Panića, dao ga okovati i strpao u samicu. Čitavu su ga noć tukli i mučili. Supatnici iz susjednih samica i čelija slušali su tu krvavu orgiju, a povremeno su se čuli Zvonkovi povici: "Banditi komunistički, živjela Hrvatska!"

Ujutro rano sve je utihnulo. Tu je noć Zvonko Panić položio svoj mladi život, od 19 godina i 3 mjeseca, za svoju i našu Hrvatsku! To je bilo 13. travnja 1949., dakle pred 50 godina.

U večer tog dana svi odjeli u novoj zgradiji imali su u isto vrijeme brojno stanje u hodnicima, a ne kako je bilo uobičajeno po sobama. To je trajalo relativno dugo. Pitali smo se međusobno što se to događa? Kasnije smo doznali da su u to vrijeme odnijeli pokojnog Zvonka na groblje iz mrtvačnice.

Odgovorni su napisali lječničku dijagnozu "greška srca". U desetodnevnom izvještaju naredbodavcima t.j. Ministarstvu unutrašnjih poslova - III Uprava napisana je lista umrlih osuđenika gdje se za Zvonka Panića navodi: "Dana 13.IV 1949. umro u ovom domu od greške srca." Na matičnom listu i kartonu osuđenika napisane su "umro 13.IV 1949". Time je za njih na taj način matični broj 3290 bio zaključen....

U obiteljskoj zbirci uspomena na Zvonka stoji jedna dopisnica. Tamo Zvonko piše

svojim roditeljima da je nevin osuđen. U drugoj važnoj dopisnici od 2.IV 1949. dio rečenice glasi: "...inace sam zdrav". (To je 11 dana prije smrti).

U dnevniku njegovog otca piše: "16.IX 1949. gđa. Maček nosila je paket za Zvonka ali ga nisu primili jer da je za april već primio, što su lagali". Nadalje piše 22.IV 1949. Marica (sestra) nosila je paket s hranom. Preuzimač je rekao vaš brat je umro 13.IV. Otišla je poslije toga na groblje i pronašla grob Zvonka i Sablića koji su isti dan zakopani.

Zvonkov je otac sve poduzimao da mu dopuste prenijeti sinove posmrtnе ostatke u rodno mjesto Poturen. Na neki je način u tome uspio.

Dana 11.III 1950. prenesen je na groblje u Poturnu.

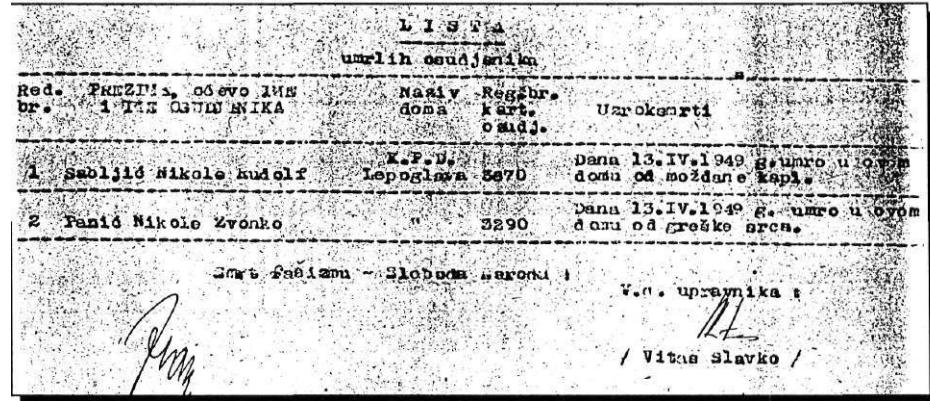
Prilikom ekshumacije utvrđeno je da su mu cjevanice bile polomljene, a lubanja uganuta s dubokom brazgotinom, jer su ga okovanog gazili nogama.

Za njegove ubojice - preodgojitelje slučaj Z. Panića bio je završen 13.IV 1949. uzoru. Međutim, za nas, njegove kolege i prijatelje, on je ostao živa i nezaboravna uspomena mučenika, koji je svoj život darovao Domovini u najljepšim godinama života.

Bio je iskren, otvoren, hrabar, pun mladežničkog poleta i povrh svega prepun neizmjerne ljubavi za Hrvatsku.

Uz molitve povodom ove tužne godišnjice, umjesto vijenca ruža darujem ti stihove:

*Jesenje lišće zlati
ciklame mirišu
suze već pola stoljeća
istine gorke rišu
Hrvatska zemlja Vas prima
i Božji blagoslov prati
Spomen na Vas će uvijek
u srcima našim sjati,
(autorica Ruža Sever Plešnik)*

In memoriam ZDENKI CRNKOVIC

Zdenka Crnković

Kad me je na večer 26. veljače nazvao Zdenkin sin Damir i pitao gdje se može uplatiti članarina i predplata za naš list, a tek usput rekao da je s mamom loše -još uvijek nisam bila svjestna da se naša Zdenka polako priprema napustiti ovu suznu dolinu i krenuti na put gdje se za svagda gre.

Znala sam daje Zdenka dugo godina trpjela od kostobolje, u zadnjih nekoliko godina patila je od visokog šećera, no neumoljiva, kratka i opaka bolest koja je iznenada buknula, dokončala je njezin život koji se utruuo 1. ožujka.

Eto, pred par mjeseci, upravo nekako kad je bolest odkrivena, u našem je Zatvoreniku broj 79 objavljena presuda "Uime naroda": težke optužbe i osuda mlađoj Zdenki s čijeg lica zrači vedrina i zaledanost u budućnost. Mnogi se sjećaju Zdenke, bucmaste ljepotice koja je strpljivo nosila teret zatočeništva. Nikad se nije bunila što dijeli sudbinu hrvatskih robijašica na mučnom robovanju u Požegi. Radila je u "špageraju", na gradilištu vozeći teške tačke pune betona ili cigli, ali i ručno, perući smrdljivo rublje robijašica - ciganki.

Piše:

Kaja PEREKOVIC

Izlazi na uvjetni odput "samilostnom" voljom Prezidijuma Narodne Skupštine. Zdenku sam posjetila u subotu, 27. veljače. Rekla mi je da želi da se i dalje u kuću šalje naš Zatvorenik, želi da njezini sinovi budu članovi naše Udruge, zato je Damir i tražio kuda treba poslati predplatu i članarinu. Htjela je Zdenka sve račune podmiriti, da pred Svevišnjeg stupi smirenio i čisto.

Umorne oči su prestale gledati ovaj svijet. Otišla je u zagrljav svom vjernom suprugu koji ju je nesretnim slučajem prerano ostavio.

Kad sam trebala reći nekoliko riječi, spontano su se složile misli u ovaj sadržaj:

Draga rodbino, sinovi i braćo naše pokojne Zdenke, nazočni prijatelji i hrvatske političke zatvorenice,

U ovom časku bola, kad zemne ostatke naše drage Zdenke predajemo u zagrljav ove naše hrvatske grude, moram podsjetiti sve ovdje prisutne da Zdenka ostaje trajno među nama. Snagom duha i primjerom ostaje poticaj i dio povijesti.

Zdenka nesebično žrtvuje svoju mladost za Hrvatsku. U najljepšim godinama osuđena je kao šestooptužena između 13 osoba na smrt strijeljanjem od partizansko-komunističkih vlasti. Kazna joj je preinačena na vremensku kaznu koju je izdržavala, uz tisuće žena i djevojaka, u Požegi.

Sjećam se Zdenke, kako je iz svakoga njenog pokreta zračila energija i odlučnost. Nikad se nije kolebala pred teškoćama i patnjama uzničkog života. U toj talionici karaktera postaje još čvršća i odlučnija, kroz život kroči uspravno.

Izlaskom s robije udaje se za robijaša Crnkovića. U sretnom braku rodila su se dva sina - radost i podporanj u životu. Čitav život Zdenka posvećuje odgoju i podizanju djece, a veza iz uzničkih dana čvrsto povezuje Zdenku - robijašicu s njezinim supatnicama. Koristi svaku prigodu da se s njima sastaje u Dubravi.

U onim danima hrvatskog Adventa, dok je još vladala crvena zvijezda, hrvatske uznice obnavljale su sjećanja na vrijeme njihovih mладости i radosti iz vremena Nezavisne Države Hrvatske. Da, u dušama je trajala nada, a u srcima Vjera. To je snaga što nas je dovela u dane svitanja nove Zore i obnove demokratske Hrvatske.

Ali, nesmiljena bolest otrgla nam je Zdenku. Možda je previše tjeskobe uvučeno u njeno srce baš i zbog Hrvatske! Postala je zabrinuta nad mnogim događajima koji svakim danom postaju sve upitniji - zašto? Zašto su sve sile pakla i masonskog svijeta uprte da zaustave razvoj u ovoj dragoj Domovini? Zašto opet naša djeca trpe u procjepu životne egzistencije? Zar je čudo što se ta siva svakodnevica svalila na umorna rame na, kad srce više nije moglo izdržati i klonulo je da joj duša potraži mir u vječnosti.

Zdenka, evo nas opet uz Tebe, opet smo ovdje kao ono nekad u Dubravi da osjetimo zajedništvo u boli s Tvojom djecom, bratom i rođinom. Ali nama ostaje ponos i čast što smo Te imali. Ti ostaješ primjer. Život si utkala u tešku i krvavu povijest koju je pisala zla komunistička tiranija. Neka Ti Gospodin udijeli mir u vječnosti, kamo si otišla okrijepljena otajstvom Vjere.

Počivaj u miru.

SJEĆANJE NA VIKTORA GABERŠČIKA

/1998. - 1999./

U travnju se navršava godina dana od smrti Viktora Gaberščika, bivšeg studenta agronomije, koji je u prvim godinama poslije rata tamnovao za Hrvatsku. Kao iskreni prijatelj Viktor je ostao u najljepšem sjećanju kod svojih suputnika iz težkih dana robije. Tada je iskreni prijatelj vrijedio isto toliko koliko i život.

Zato neka spomen na njega ne izostane i u našem glasilu.

Viktor se rodio u Zagrebu 30. ožujka 1924. u skromnoj i pobožnoj šesterogačanoj obitelji. Iz Gornjeg grada sele se na Sigerčicu, gdje su podigli vlastitu kuću.

Na II. Realnoj gimnaziji Viktor je maturirao u ljeto 1942. kao najmladi u svom razredu. Bio je uzoran đak i rado je pomagao drugima.

Koncem 1942. mobiliziranje u Hrvatsko Domobranstvo, i već početkom 1943. odlazi na izobrazbu u Stockerau. Nakon 6 mjeseci vraća se u Domovinu. Svoju vojničku dužnost vršio je na nekoliko mjesta, a najduže u Sinju i njegovoj okolini. U drugoj polovici ljeta 1944. vraća se u Zagreb, gdje ostaje do kraja rata. Na terenu je bio izložen mnogim opasnostima. Kod svojih ljudi stekao je veliko povjerenje. U najtežim časovima znao je sačuvati živote svojih vojnika.

Njegova ljubav prema selu i prirodi dovela ga je na studij agronomije, koji upisuje na Poljodjelsko-šumarskom fakultetu u Zagrebu. Iako zbog rata nije mogao redovito studirati, uspijeva testirati dva semestra, sa željom da ako ososte živ, nakon rata nadoknadi ono što je bilo propušteno.

Svoju studentsku praksu obavijao je u ljeto 1945. na žetvi u Slavoniji na području Daruvara, gdje su iza rata zaostale narušene zasijane površine.

U Blagorodovcu našlo se u žetvi šezdesetak studenata, među kojima je bilo povratnika iz rata sjedne i s druge strane.

Piše:

Duro FILIPS

ne. Unatoč tome, odnosi među njima bili su tolerantni. Radilo se "udarnički", a to je bio glavni kriterij za ocijenjivanje i kasnije služilo kao prednost pri upisu na fakultet. Ovdje je bila prilika za međusobno upoznavanje i druženje istomišljenika. Nakon nekih dojava izvana, radna akcija studenata bila je prekinuta.

U jesen iste godine Viktor se upisuje u III. semestar Agronomije. Redovno počinje predavanja, vježbe i polaže ispite.

Kao mladi student, Viktor nije mogao ostati indiferentan prema sudbonostnim događajima u Hrvatskoj nakon završetka rata. U njima je najviše bio pogoden onaj naraštaj kojem je on pripadao.

U tmurnoj atmosferi što je vladala krajem ljeta 1945., pojavljuje se na horizontu jedna svjetla iskra, "Narodni Glas", novine Hrvatske seljačke stranke. Prodavane su u knjižari Marije Radić u Jurišićevu 1 i na Glavnem kolodvoru. Za kratko vrijeme novine su bile razgrabljenе. To su bile "novine nade" za napačeni Hrvatski narod. Svi su očekivali drugi broj, ali taj više nije izašao. Izgovor je bio da su radnici odbili tiskati ga. U stvari, bio je zabranjen.

Ubrzo su se u prostorijama "Narodnog Glasa" u Praškoj 6/III počeli okupljati sveučilištarci i srednjoškolci zainteresirani za politički rad i sudbinu Hrvatske. Sastanci su se održavali jednom tjedno, a razpravljalo se o ideo-ložkim pitanjima i o aktualnim događajima kojih je bilo na pretek.

Nakon zabrane, drugi broj "Narodnog Glasa" umnožen je šapirografom, a isto tako i bilten "Glas Slobode", kojeg je izašlo svega 2 broja. Nekoliko mladih ljudi sdušno su prihvatali razpačavanje tih glasila. Posao su obavljali diskretno na javnim mjestima, po fakultetima,

školama i studentskim domovima, gdje su se u to vrijeme održavali predizborni skupovi. Kao što je poznato, drugih političkih stranaka, osim Komunističke partije i njezine omladinske organizacije SKOJ-a, nije bilo. Samoinicijativno djelovale su i mnoge druge skupine, nepovezane i bez izkustva, koje su većinom tragično završavale. Nova vlast je bila "svemoćna" sa svojom organizacijom koja se zvala OZNA.

Skupoina srednjoškolaca i studenata "Radićeve omladine", kako smo se znali nazivati, počinje u veljači 1946., od kojih su 13-orica osuđeni na robiju s prisilnim radom u trajanju od 2 do 6 godina.

Iztraga je trajala preko 2 mjeseca i odvijala se uglavnom na Savskoj cesti. Biilo je samica, tamnica, raznih načina iznuđivanja priznanja, prijetnji i zastrašivanja. Suđenje je bilo u Vojnom судu na Novoj Vesi. Onima koji su bili u Hrvatskoj vojsci pridodano je 1-2 godine na predviđene im kazne. Naš voditelj ing. A.M. upitao je predsjedatelja: "Ne znam zašto smo mi ovdje na Vojnom судu." Umjesto odgovora dobio je povećanje kazne sa 4 na 6 godina. Pri izricanju presude, našoj skupini pridodane su još dvije grupe, tako daje tog prijepodneva 29. travnja 1946. bilo osuđeno oko 40 zatvorenika. Sudilo se po jedinstvenom Zakonu o krivičnim djelima protiv Naroda i Države. Postupak je bio kratak, a kazne unaprijed određene.

Viktor Gaberščik kao član skupine dobio je 3 godine prisilnog rada i gubitak građanskih prava u trajanju od 2 godine.

Slijedio je logor Viktorovac kod Siska; svojevrstno mučilište tisuća osuđenih. Bivši osuđenici zapamtili su ga po nedostatku vode, stjenicama, lošim uvjetima, po zloglasnom "bunkeru", gdje su mnogi završili, po dvostrukim ogradama od bodljikave žice, po pokušajima bijega, itd.

Nakon "Viktorovca" Viktor dolazi u tzv. KPD "Stara Gradiška", gdje proživljava sve nedaće robijaškog života. Proživio je izljevanje Save i veliku poplavu koncem zime 1947., zatim kopanje kanalizacije, rušenje bivše župne crkve Sv. Mihovila, tucanje cigle i druge robijaške radove, često bezkoristne. Najveći dio svoje robije proveo je u III. Odjelu ("Štale"), a ostatak u I. Odjelu ("Kula"), gdje je bio poseban režim za intelektualce, svećenike i dugogodišnje kazne.

Treći dio robije Viktor je proveo u tzv. "Osuđeničkoj radnoj brigadi" u kamenolomu Želeče kod Žepča u Bosni. Norme su bile visoke, a određene su bile brojem utovarenih vagona kamenom. Nakon provedene zime u kamenolomu, sredinom svibnja 1948, Viktor odlazi na uvjetni odput, to jest 8 mjeseci prije izteka kazne.

Uvjetni odput značio je ograničeno kretanje, povremeno javljanje na Miliciju i uzkrćivanje osobne izkaznice do izteka kazne. Trebalo je preživjeti bez točkica i bonova u to vrijeme. Pod takvim okolnostima težko je bilo naći posao. Svatko se bojao primiti osuđenika na posao.

Unatoč težkim uvjetima, Viktor se nakon nekog vremena uspijeva zaposliti u građevnom poduzeću "Udarnik", gdje ostaje godinu i pol dana. Zatim prelazi u poduzeće "Gramat" u svojstvu skladištnog radnika u skladištu na Sigečici.

U jesen 1951. u svojoj 28. godini života, Viktor odlazi na odsluženje vojnog roka u JNA u Nikšić u Crnoj Gori, gdje ponovno postaje "regrut" i u težkim uvjetima zime prolazi sve tegobe regrutskog života. Treba napomenuti da je izvod iz presude bio dostavljan uz osobni karton prilikom odlazka u vojsku.

Iako je pošteno odslužio određenu mu kaznu i vojnu službu, Viktor kao i ostali bivši robijaši, ostaje trajno zapisan na "crnoj listi" kod područne milicijske stanice.

Poslije povratka iz vojske Viktor se vraća u "Gramat", gdje postaje službenikom. Njegov životni san o agronomskom pozivu propao je za uvijek. Zah-

valjujući podržci i podpori što su mu pružili u tom poduzeću, gdje su znali cijeniti njegove sposobnosti, Viktor uspijeva uz rad završiti dvije godine Ekonomskega fakulteta (I. stupanj), što mu je bilo potrebno za radno mjesto. U "Gramatu" ostaje do umirovljenja 1984.

Kroz život ga je pratila vjerna supruga Zorica (r. Slavinec) s kojom je sklopio brak nakon izlazka iz logora. S odanoscu i ljubavi podnosila je s njim sve tegobe života, posebno u njegovoj bolesti nakon doživljenih infarkta 1991. i 1996.

Viktor je među svojim supatnicima na robiji uživao posebno poštovanje. Nosio je crnu bradu i izgledao starijim od svojih vršnjaka. Čak i oni koji su nas čuvali, ponekad su znali pokazati obzirnost prema njemu. U njegovoj blizini svi smo se osjećali u neku ruku sigurniji. Velika je stvar imati uz sebe iskrenog prijatelja. Istinska se veličina ne ogleda samo u hrabrim djelima, već i u ustrajnoj vjernosti i odanosti prema svojim bližnjima. Znatan dio robije proveli smo u skupini s njime. A kada su nas odvojili nastojali smo ostati s njime u vezi.

Povjerenje koje smo imali u Viktora bilo je duboko i ostalo među nama i u kasnjem druženju. Ponovno smo to doživjeli kada smo se našli zajedno u transportu za Nikšić u jesen 1951., ne znajući kuda nas voze i što nas čeka.

Na izdržavanju kazne, Viktor je suočio sa svima koji pate. Nije mu bilo težko saslušati tuđe tegobe. Pomno bi pratio svaku riječ svog sugovornika, zamislio bi se i dao savjet ili pružio utjehu.

Bio je strpljiv i korektan prema svakome, nikoga nije podcenjivao. Znao je da svi ljudi ne reagiraju jednako kada se nađu u težkim uvjetima. Zato ako želimo nekom pomoći moramo mu pristupiti na njemu podoban način.

Bio je optimist u onim časovima kad čovjek počinje gubiti nadu. Znao je dosjetkom ili šalom povratiti volju za životom i borbot, kod onih koji su postali malodušni.

Sgražao se i protestirao protiv slabica, pogotovo onih koji su bili ozloglašeni

kao "cinkeri". Hvalisavci kod njega nisu mogli proći.

Tiho je protestirao na nepravde, koje se čine osuđenicima, što su odlazili nedužni u samice ili okove. U takvim trenucima i mala riječ ohrabrenja puno znači.

I sam je težko podnosio robiju. Znao je biti utučen i zamišljen, ako duže vrijeme ne bi stigla pošta. Osjećao je da ovdje prolaze njegove najbolje godine života, koje se neće moći nadoknaditi.

Od svojih roditelja, otca Ignaca, hrvatskog rodoljuba-radićevca iz Istre i pobožne majke Anke, Viktor je naslijedio ljubav prema Domovini i vjeru, odraštajući u okrilju Crkve Svetе Obitelji na Sigečici.

Obzirom na okolnosti u kojima se u to vrijeme naša Domovina našla, Viktor je svoju robiju prihvatio kao nužnost kroz koju se mora proći, a do koje je došlo prudorom jugo-boljševičke ideologije i prakse u naše krajeve. Da bi se do istinske slobode došlo trebalo je podnositи žrtve.

S oduševljenjem Viktor je dočekao proglašenje slobodne i neovisne hrvatske države.

Kada smo na dan Svetog Mihovila, 29.IX.1996., s našim družtvom HDZ pohodili nekadašnji logor Staru Gradišku, njegove samice i bivši I. Odjel "Kulu", našli smo ju ruševnu i oronulu, ne toliko od starosti, koliko od patnji akumuliranih u njezinim zidinama. Nema više visokih zidina oko nje, otvorena je, ali u nju nitko ne zalazi.

Prolazi jedna godina kako Viktora Gaberščika više nema među nama. Na vječni počinak ispraćen je na Mirogoju 23. travnja 1998. od svojih kolega, prijatelja, supatnika iz Društva hrvatskih političkih zatvorenika, Hrvatskog domobrana i od brojne rodbine.

Hvala Viktoru, nećemo ga zaboraviti.

LUKI LAKTAŠIĆU u spomen

Dana 15. veljače 1999. zauvijek je zatvorio svoje umorne oči gosp. Luka Laktašić u 80-toj god. života.

Rođenje 16.10.1919. od oca Matije i majke Janje, a živio je u Hrvatskom Čuntiću.

Zbivanja 1941 god. obradovala su cje-lokupni hrvatski narod, pa tako i gosp. Laktašića i njegov Hrvatski Čuntić, ali na žalost, ne za dugo. Događaji na Baniji kreću neželjenim smjerom, nastaju komešanja u srpskom življtu, vrše se pri-preme za pobunu, da bi na sam Uskrs 1942. Hr. Čuntić bio napadnut, stanov-ništvo rastjerano, kuće i gospodarske zgrade spaljene i uništene. Naš Luka s obitelji i rođinom bježi u Petrinju, gdje nalazi privremeni dom. Situacija se sve više pogoršava i Luki nema druge nego pristupa 1943. u Ustašku satniju stacioniranu u Petrinji pod zapovjedništ-vom Stjepana Hajdinovića.

Vrijeme prolazi, dolazi peti mjesec 1945. povlačenje Hr. vojske. Ne ču opisivati povlačenje, zarobljavanja, Križni put koji je uslijedio i maltretiranja putem, našega Luke, sve do Uzica.

Nakon takozvane amnestije, pušten je kući. Na žalost, na slobodi je nekoliko dana, slijedi uhićenje 17.10.1945. Is-tražni zatvor u Petrinji ne treba posebno opisivati jer su bili isti u cijeloj Hrvat-skoj, šikaniranja, mučenja i batinanja, jer to su bile metode iznuđivanja priznanja.

I tako skupina od 13 zatvorenika bude izvedena na "narodni sud". U ime na-roda, 23. i 24. 01. 1946 Sudu predse-dava Ljuban Cmojević, članovi su Mi-lan Petrović i Mijo Vujić, tajnik Vojislav Polovina, te zapisničarka Lidke Klimo-va.

Sudjenje se odvija brzo i jednostavno, svjedoci se zovu, ali samo oni koji terete optužene, dok se svjedocima obrane ne dopušta u sudnicu uz obrazloženje da ti svjedoci nisu važni za djela koja su po-

Piše:

Vladimir VRAŽIĆ

činili optuženi. Izriču se kazne "U ime naroda", a kako drukčije, i to

- Apalović, Antun, 39 god. iz Mađara, smrt vješanjem

- Perković, Mijo, 36 god. iz Novog Sela, smrt vješanjem

- Barić, Jadro, 35 god. iz Hr. Čuntića, smrt strijeljanjem

- Ivančan, Stjepan, 36 god. iz Petrinje, smrt strijeljanjem

- Gregurić, Blaž, 44 god. iz Slana-Gore, smrt strijeljanjem

- Boltužić, Mato, 31 god. iz Donjih Mlinova, smrt strijeljanjem

- Sigur, Stjepan, 35 god. iz Glin. Pol-jane, smrt strijeljanjem

- Šarić, Đuro, 49 god. iz Cepeliša, smrt strijeljanjem

- Čaić, Luka, 30 god. iz Mađara, 20 god. zatvora

- Osić, Jadro, 19 god. iz Hr. Čuntića, 15 god. zatvora

- Laktašić, Luka, 35 god. iz Hr. Čuntića, 15 god. zatvora

- Pejaković, Stjepan, 31 god. iz Križa, 5 god. zatvora

- Malović, Stjepan, 18 god. iz Bu-dičine, oslobođen krivnje

Potrebno je objasniti zastoje Luka do-bio 15 godina zatvora. Zato:

1. što je stupio u ustaški pokret u jesen 1943.;

2. što je 1943. kao pripadnik ustaške formacije sudjelovao u Bačugi u skup-lju 14 svinja i oko 40 komada blaga;

3. što je krajem travnja 1945. bio s postrojbom ustaša, kada je ubijen neki Stevan Marković, (koji i gdje ništa se ne kaže).

I to je sve, gdje su tu dokazi o ne-kakvom zločinu i da gaje Luka počinio.

Na žalbu koju su podnijeli branitelji, Vrhovni sud Hrvatske, kome predsjeda Dr. Ante Cerineo, članovi Dr. Stjepan Ivezović i Ivan Pirker uz sudjelovanje tajnika Mate Marušić 22.02.1946., pot-vrđuje prвobitnu presudu Okr. suda u Petrinji i odbacuje žalbu u cijelosti. Još utvrđuje (prepisano iz presude): "Ovaj Vrhovni sud usvaja u cijelosti činjenič-но utvrđenje i pravne razloge prvoga suda, pak stoga žalbe optuženih radi od-luke suda o krivnji nisu uvažene."

Kazne su izvršene nakon par dana, a četvorica sretnika putuju u Staru Gra-dišku.

O Staroj Gradiški i boravku u "Kuli", nije potrebno pisati, kao i postupku od Kosaka pa do šefa Hotela Vaso, ali treba napomenuti, daje imao naš Luka sreću, da boravi kod Vaše u dva navrata po 30 dana. Detalji Hotela i boravka u njemu dobro su poznati i opisani već mnogo puta, pa nema potrebe ponavljanja.

Važno je to, daje napokon "preodgo-jen" i pušten, tako daje izdržao 5 god. 2 mj. i 25 dana.

Dolazi za Luku opet sretna 1991. god., nakon 50 god. evo hrvatske države. Tko sretniji od njega, diše punim plućima, sav sretan i radostan, ali ne za dugo. Po-vijest se ponavlja, samo 1941. uz pomoć Sisačkih komunista, a ovaj put jug. ar-mije, i gle čuda, opet Luka s rođinom bježi u Petrinju, zatim Novi Grad, pa Lovran, onda Karlovac, pa Varaždin, da bi se skrasio u Krašiću i tek nakon oluje vraća se u Petrinju.

To je sreća, ali ne potpuna, jer njegovu sirotinju u Hrvatskom Čuntiću, država ne obnavlja pa je živio, a i sada živi nje-gova otelj u srpskoj kući u Petrinji.

Dragi Luka, hvala Ti za sve što si pro-patio za Hrvatsku i neka Ti je vječna slava. Laka Ti Hrvatska zemlja koju si toliko volio. •

Razmišljanja prigodom jedne smrti PRAVDA U SLUŽBI POLITIKE

Dn IVO Pušić (1920.-1999.)

U svakom broju Političkog zatvorenika sve je veći broj uokvirenih imena preminulih članova našega Društva. U tih nekoliko kvadratnih centimetara zbijene su sudbine Ivana, Mate, Franje, Mare, Antuna, Josipa, Jurja, Ane, Anice, Dragana, Mare i još jednog Ivana i dva Antuna.

U svakom kvadratu krije se sudbina čovjeka, njegove obitelji, sela, regije i nacije. Vrijeme čini svoje. Bliži se trenutak vječnog zakona i sve će manje biti tih kvadratića.

Zastor je spušten na polovicu. Gledatelja je sve manje. Novi igrokazi, komedije, farse i vodvilji iztisuće drame jednog vremena. Život teče dalje. I neka. Žrtva svih uokvirenih je položena da bi smrt jednog vremena uzkrasnula - Novo vrijeme.

Zašto onda odlučih da smrti jednog od nas posvetim posebnu pažnju. IVO PUŠIĆ, a svi koji ga poznavamo znamo da bi se prvi protivio da ga izdvojimo od tisuća onih koji kao i on bi osuđen na kaznu smrti zbog jedinog grijeha, jer je volio svoju Domovinu.

Piše:

Antun STIPIŠIĆ

Opraštajući se od Ivana Pušića rekoh: "Dragi prijatelju, kolega i suborce Ti osim svoje obitelji pripadaš i jednom vremenu, jednom naraštaju koji je svoj život započeo prije 60 godina. Naraštaju drugog svjetskog rata. Naraštaju maturanata 1939. Naraštaju koji se borio na različitim stranama. Povijest je dokazala da si znao izabrati pravu stranu. Tvoj život i stradanja od mladenačkog pripadanja Križarskom bratstvu, vjere u hrvatsku državu i pošteni odnos prema čovjeku posebnost je mnogih od nas.

Ali Ti pripadaš i skupini POLITIČKIH ZATVORENIKA. Četiri godine tamnovanja u Staroj Gradiški, kojim te "obdari" komunistička diktatura pravo je priznanje tvome kršćanstvu, hrvatstu i domoljublju."

Smisao objavljivanja nekrologa o Ivani Pušiću nije u izdvajanju pojedinaca od tisuću žrtava u borbi za slobodu.

Ključ je u imenu PUŠIĆ.

Naš Ivo rođen je u Supetu na otoku Braču. Devetog dana prosinca 1920. Klasično obrazovan. Vjerski posebno educiran. Radin i marljiv u četiri godine, 1943. diplomira pravo na sveučilištu u Zagrebu. U lipnju 1944 stječe doktorat pravnih znanosti, kojeg će mu kao političkom zatvoreniku "narodna vlast i slobodni akademici" oduzeti, te nakon izdržane kazne ponovno upisuje prvi semestar na pravnom fakultetu zagrebačkog sveučilišta.

Godine 1944. služi obvezni vojni rok u mornarici Nezavisne Države Hrvatske kao sudski pripravnik pri Mornaričkom sudu u Trstu.

Ne prepoznavajući "pravdu" pobjednika i vjerujući savezničkoj promičbi u

ljetu 1945. dakle nakon "smirene" situacije, svojevoljno se vraća u Zagreb, ne znajući da je prezime proskribirano.

Njegov stric, Mihovil Pušić, brat njegova otca, aktualni je biskup Hvarsko-bracko-viške biskupije. Ivo ne vidi vezu između svoje sudbine i Titova nastojanja da visoki kler i Alojzija Stepinca prisili da odkažu poslušnost Vatikanu. Ivi Pušiću namijenjena je uloga vazmenog jaganjca. Na montiranom procesu 28. prosinca 1945. osuđen je na kaznu smrti. Namjerno ne iznosim imena sudaca okružnog suda u Splitu jer i "oni bi imali obraza da nemaju želudca". Vrhovni sud NRH pretvara smrtnu kaznu u kaznu lišenja slobode s prisilnim radom od dvadeset godina. Kaznu izdržavaše u Staroj Gradiški - spomeniku borbe Hrvata za slobodu i svoju državu. Vrijeme amnestije, te promašen cilj prvotne zamisli skratiše boravak i zatvoru Ive Pušića na "samo" četiri godine. Šok presude, kazna i šikaniranje u zatvoru, ali i nakon izlazka, učiniše da to srdce prepukne jedne noći na prelazku siječnja u veljaču 1999.

Završit ću s riječima kojima se oprostih burnog, zimskog, hladnog popodneva na groblju u Supetu. Zubato sunce obasjavalo je odar pokojnika. U toj simbolici vidjeh odar hrvatskog mučenika, pokriven hrvatskom zastavom u tri boje. Crvenom mučeništva. Bijelom mirvorstva. Plavom vizionarstva. Vidjeh nepregledni broj istih, hrvatskih stjegom pokrivenih mrtvačkih sanduka, obasjanih zimskim suncem.

Sudbina Ivana Pušića dokaz je zlorabljenja suda i pravde u političke svrhe, a kada se to dogodi istina i pravda zavite su u crninu. •

U spomen

BRANKU JURIŠIĆU,

ODVJETNIKU U MIROVINI

Branko Jurišić rodio se 1924. u Imotskom. U trećoj godini života odlazi s braćom i sestrama u Split, gdje je proveo djetinjstvo, završio osnovnu školu, te klasičnu gimnaziju. Zbog dolaska talijanske soldateske, koja provodi progone mladića koji nisu bili upisani u fašističko druženje, sa 16 godina napušta Split i dolazi u Zagreb gdje nastavlja gimnaziju, te se upisuje na studij prava. Bilo je to vrijeme drugog svjetskog rata. Osjetivši težinu povij estnog trenutka i nasrtaj na hrvatsku državnost, prekida studij i stupa u hrvatsku vojsku postavši djelatni časnik. Borio se u tim postrojbama sve do sloma države, a onda je doživio hrvatsku golgotu Bleiburg. Englezi su obkolili hrvatsku vojsku tenkovima. Zapovjeđeno im je da predaju oružje. Preuzimaju ih partizani, koji ih tovare u otvorene vagone i pod stražom partizana, vlakom krenuli su prema Zagrebu. Vojnici su bili obeshrabreni i nitko nije htio bježati. Branko se dogovorio s prijateljem iz Splita da noću pobegnu (Krešimir Jadrešić). Vlak je pred Zidanim Mostom uzporio, spustili su se pod sam vlak, a nakon što se kompozicija udaljila, ustali su se i uputili prema Zagrebu. Pred rijekom Krapinčicom, Branko je sam prešao rijeku i pao u partizanske ruke, dok je Krešo ostao sakriven u grmlju i od tada nije za njega čuo. Branka su s drugim zarobljenicima kamionima od-

Piše:

Marija JURIŠIĆ

vezli na Grmeč i rekli im da će se boriti protiv četnika. Kamioni su odlazili, ali se nitko nije vraćao, pa je pobegao, te prilikom bjega opet došao u partizanske ruke. Kod izpitivanja u Zagrebu rekao je izsljedniku da se kroz povijest državni sustavi i ideologije mijenjaju, dolaze i odlaze, a Hrvatska će uvijek postojati. Nakon takve prkosne izjave u presudi mu je napisano da je nepopravljiv. Presudom Okružnog suda u Slavonskom Brodu 19. XI 1946., osuđen je na tri godine strogog zatvora i dvije godine gubitka političkih i građanskih prava. Kaznu je odslužio u Lepoglavi u izuzetno težkim uvjetima.

Bio je slab i bolestan, a uz to određeno vrijeme proveo je u samici gdje su zatvorski čuvari smatrali da će i umrijeti i da će ga se tako riješiti. Zatvorenike su slali brati bršljan u šumu, a onda su pucali po njima pravdajući ubojstva pokušajem bijega. Takav način ubijanja trajao je tako dugo dok jednom od zatvorenika nije nekako uspjelo prokrijumčariti papir i o tome obavijestiti javnost. Kad je Branko izašao iz zatvora, uspio je naći posao pomoćnog građevinskog radnika, s time da je za taj posao morao polagati ispit. Uz sretan splet okolnosti upisuje

se na Pravni fakultet koji završava u roku. Svoje prvo zaposlenje nakon završetka fakulteta jedva je našao u "Ribomaterijalu" i to s malom plaćom, a puno rada. Iza toga dobiva mjesto u bolnici "Nikola Tesla", ali iz "Ribomaterijala" ide telefonska poruka neka ga ne zaposle i uz put kažu da je radio za malu plaću dvostruko. Uvidjevši da u državnoj službi nema mesta, položio je odvjetnički izpit, i kao odvjetnik doživljava punu afirmaciju. Iz odvjetništva odlazi u mirovinu krajem osamdesetih godina. Uzpostavom neovsine hrvatske države doživljava svoje zvjezdane trenutke i ostvarenje svog životnog sna. Bilo je zadivljujuće s koliko oduševljenja i sreće prati uzpostavu stvaranja hrvatske vojske, policije i diplomacije kao i ostalih atributa državnosti. Duboko ga je ganula gesta domovinske zahvalnosti, kad se aktualna vlast sjetila njegovog borbenog puta kao poručnika hrvatske vojske, te mu dodjelila Spomen znak Vojnički red trolista s križem kneza Višeslava, za častno služenje domovini uz promaknuće u nadporučnika. Žalio je što je ostvarenje hrvatske države za njega došlo prekasno, tako da nije mogao osobno sudjelovati u osnutku iste. Smrću Branka, Hrvatska je izgubila jednog svog vjernog sina i velikog domoljuba. •

SPOMEN NA DANICU GLUMAC KUZMIĆ

Danica Glumac Kuzmić

Pomalo odlazimo jedna za drugom. Dugi niz dragih osoba već je "s druge strane", a svaka nam je sa sobom odnijela dio našeg srdca, pa tako pomalo i mi umiremo s njima.

8. II 1999. u bolnici na Jordanovcu nakon 3 dana patnje, zauvijek se oprostila s ovom "dolinom suza" naša draga Danica. Pet minuta prije primila je posljednju pomast. Ostale su neutješne njezine kćeri Dubravka i Edita i 2 unuka. Sve im je pružila u životu uz maksimalno odricanje.

Kako je tih dana vladala epidemija gripe i poledica, odpratilo ju je svega devet supatnica, s crvenim ružama i vijencem HDPZ-a. Danica je rođena u Vukovaru 25. VII 1924. Radila je na više mesta u računovodstvu i knjigovodstvu (Pregrada, Fer-import).

U KPD-u Požega provela je 3 g. Kažnjena je po 51.3 Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države, po Vojnom суду Komande Varaždinskog područja, najprije na smrt, onda na 15 g. lišenja slobode i 5 g. građanskih i političkih prava. U kartonu KPD-a Požega piše, da je bila član ustaške mladeži i vršilac špijunske službe. Zapravo je uhićena radi izjave, da je jedna mužka osoba otišla u partizane.

Bila je prijatelj naše obitelji, a osobito moje sestre Višnje.

Svi koji su je poznavali smatrali su je izvrstnim čovjekom, vedrim i hrabrim. Nikada se u KPD-u nije tužila, iako je radila težke poslove u građevinarstvu i stolariji. Bila je vesela i draga djevojka, poštena žena, ponosna Hrvatica, vrijedna radnica i dobra vjernica. Veliki krug njenih prijatelja osjeća bol i gubitak, a posebno njene supatnice. Nismo je odpratili sa službenim uobičajenim govorom, ali je ostala zauvijek nazočna u našem srdcu i našim molitvama.

Ruža SEVER PLEŠNIK

U SPOMEN LOVRO ROGINA

preminuo 28. veljače 1999. u 71. godini života
Laka mu hrvatska gruda!

U SPOMEN MIHO MENALO

preminuo 25. veljače 1999. u 75. godini života
Laka mu hrvatska gruda!

U SPOMEN FRANCISKA SUJE

preminula 16. ožujka 1999. u 73. godini života
Laka joj hrvatska gruda!

U SPOMEN IVAN MARŽIĆ

preminuo u 72. godini života
Laka mu hrvatska gruda!

U SPOMEN IVKA REŽEK

preminula u 78. godini života
Laka joj hrvatska gruda!

U SPOMEN ZDENKA CRNKOVIĆ

preminula 1. ožujka 1999. u 79. godini života
Laka joj hrvatska gruda!

IN THIS ISSUE

Dr. Ivan Simundić examines the status of Croatian democratic nationalism in the young Croatian State. For a series of reasons, and particularly due to systematic endeavours to compromise the leadership of the country and its state institutions, Croatian youth is increasingly indifferent to the difficulties facing Croatia and its people. The non-critical relationship towards modern globalisation trends has not yet come across a true response with a spirit of defensive nationalism. A good deal of the responsibility can be assigned to the current government, which at best, tolerates our nationalists, while in actual fact it gives preference to those who until yesterday were indifferent to nationalist ideas.

The History of Kraljeva Sutjeska is written by **Mato Maršinko**. It is written in the form of a travel log and its notes recall historical events, famous events and the tragedies of this royal city belonging to the Croat Bosnian rulers and which serves as a symbol of Croatianism in Bosnia. In these difficult times for Croats in Bosnia-Herzegovina, the purpose of this text is to remind us of the ethnic and historical belonging of that land to Croatia.

Vjenceslav Topalović writes about one of the largest battles fought in teh World War II on Croatian territory. In the battle for the Bosnian town of Travnik in October 1944, the numerously stronger Partisan-Communist forces eventually overwhelmed the Croatian defence. Masses of civilians were killed as were numerous defenders of the town including their heroic leader the Noble General Eduard Bono Bunic a descendant of the ancient Dubrovnik nobility.

The activities of the Hungarian Association of Political Prisoners is portrayed by **Jure Knezović**. In addition to **Stjepan Dolenc** and **Josip Juzbasić** who continue their list of victims of the Partisan terror in northwestern and eastern Croatia another list of the victims from the village of Bisko, on the outskirts of Split, is brought to us by **Mate Akrap**. The victims listed are not only political activists and unfavourable persons, but intellectuals, priests, ordinary peasants and workers regardless of their political beliefs or belonging to any particular social class. These documents clearly show that Partisan politics were not directed

*Title page of Antun Josip Turković's book:
The Life of St. Eustachian (Osijek, 1795.)*

against the Ustashi movement as a particular political stream amongst Croatian society, but rather against the Croats as such, that is, simply for being Croatian.

Even though the majority of Croats are Roman Catholics, some are of the Islamic or Orthodox confession. Often enough however, we forget that there are Croats who are Catholics but of the Greek-Catholic orientation. Because of their different manner of confessing their faith, these people were often exposed to pressures to assign them to Serbinism. Nevertheless, they successfully withstood all these pressures and shared the faith of their Croat compatriots. **Milan Radić-Ilas** describes the calamities faced by the Greek-Catholic section of the Croatian people. •

IN DIESEM HEFT

Dr. Ivan Šimundić erörtert die Lage des kroatischen demokratischen Nationalismus im jungen kroatischen Staat. Wegen einer Reihe von Ursachen, insbesondere aber wegen der systematischen Bestrebung, die staatliche Spitze und Institutionen zu kompromittieren, betrachtet die kroatische Jugend immer gleichgültiger die Schwierigkeiten, in denen sich das kroatische Volk und dessen Staat befinden. Die unkritische Beziehung dem modernen Globalismus gegenüber treffen z. Zt. noch nicht auf die richtige Erwidерung des nationalistischen Verteidigungsgeist. Einen grossen Teil dieser Schuld trägt die aktuelle Macht, die die Nationalisten im besten Fall duldet, den Vorzug jedoch denjenigen gibt, die bis gestern national gleichgültig waren.

Die Geschichte von Kraljeva Sutiska beschreibt **Mato Marčinko**. Geschrieben in Form eines Reiseberichtes, erinnern seine Notizen an geschichtliche Ereignisse, an ruhmreiche Begebenheiten und Tragödien dieser Kronstadt kroatisch-bosnischer Herrscher und an eines der Symbole des Kroatentums in Bosnien. In diesen, für Kroaten in Bosnien und Herzegovina, schweren Zeiten, will dieser Text an die ethnische und geschichtliche Zugehörigkeit dieses Landes an Kroatien, erinnern.

Mag. Vjenceslav Topalović beschreibt eine der großen Schlachten des Zweiten Weltkriegs auf kroatischem Boden. In der Schlacht um die bosnische Stadt Travnik, im Oktober 1944, haben zahlmäßig überlegene kommunistische Partisanen die kroatische Abwehr überwältigt. Getötet wurde eine Unzahl der Zivilbevölkerung und eine große Anzahl von Verteidigern, unter denen in der vordersten Linie auch der General Eduard Bono Bunić, Angehöriger einer alten adeligen Familie aus Dubrovnik, heldenhaft ums Leben kam.

Die Tätigkeit der ungarischen Vereinigung politischer Gefangener stellt **Jure Knezović** dar; ausser **Stjepan Dolenc** und **Josip Juzbašić**, die Opferverzeichnisse des partisaniichen Terrors im nordwestlichen und östlichen Kroatien veröffentlichten, bringt **Mate Akrap** ein Verzeichnis über Opfer im Dorf Bisko unweit von Split, bei. Die Opfer sind nicht nur politisch Tätige und unerwünschte Personen,

*Titelseite des Kalenders für das Jahr 1789
in Zagreb gedruckt*

sondern Intellektuelle, Priester, gewöhnliche Bauern und Arbeiter, unabhängig von seinen Überzeugungen und Angehörigkeit einer bestimmten gesellschaftlichen Klasse. Diese Dokumente zeigen augenscheinlich dar, dass die Partisanenpolitik nicht gegen die Ustaschabewegung, als eine politische Strömung im kroatischen Volk, gerichtet war, sondern gegen das kroatische Volk als solches.

Obwohl die große Mehrheit der Kroaten Katholiken westlichen Ritus ausmacht, gibt es auch moslemische und orthodoxe Kroaten. Indessen wird oft vergessen, dass es auch Kroaten des östlichen Ritus (griechisch-katholisch) gibt. Deshalb wurden sie in den letzten Jahrhunderten besonders den Versuchen der Verserbisierung ausgesetzt. Sie haben sich all diesen Versuchen entschieden und mit aller Schärfe entgegengesetzt und damit das Schicksal mit ihren kroatischen Mitbrüdern geteilt. Über die Leiden von bedeutenden kroatischen Katholiken schreibt **Milan Radić-Ilas**.

Monasterij Sarticensis foundationem 1627 factam, Cor
Petrus Zrinius ratificat 1640. 19 Junij, Eideingz forumi Eedes
Vicinum imponebat 1646.

